

Digitalt minnesamvær

*en studie av ungdommers bruk
av Facebook for å minnes avdøde venner*

Dagny Regine Rosenberg

Masteroppgave i Medievitenskap

Institutt for Medier og Kommunikasjon

Universitetet i Oslo

Våren 2012

Sammendrag

Når ungdom omkommer i ulykker eller går bort av andre årsaker oppstår det i mange tilfeller en minnegruppe på Facebook. Her deler man tanker, bilder og musikk for å minnes den avdøde. Trenden er økende og etter angrepene ved Regjeringskvartalet og Utøya 22.juli 2011 har man sett at både ungdom og voksne bruker sosiale medier for uttrykke medfølelse for de etterlatte.

Minnegruppene og ungdommenes handlinger og erfaringer er utgangspunktet for denne oppgaven. Jeg ser på hvordan minnegruppene blir brukt og hvordan det fungerer som en del av det å minnes en avdød venn fra fire teoretiske perspektiver - sorg, ritualer, religiøsitet og ungdom i sosiale medier. Minnegruppene har eksistert fra seks måneder og opptil tre år og dette har gitt meg mulighet til å se hvordan gruppene har blitt brukt over tid.

Jeg har gjennomført en kvantitativ analyse der jeg har registrert antall av ulike hendelser og kommentarer medlemmene har delt. Disse analysene suppleres av kvalitative intervjuer med åtte ungdommer.

Analysen av minnegruppene viser at det er mange likheter mellom de ni gruppene og at de blir brukt i stor grad. Minnegruppene har stor betydning for de etterlatte i den første tiden etter dødsfallet. Etter som tiden går ser man at for de nærmeste har den fortsatt stor betydning ved at de skriver kommentarer direkte til den avdøde. Selv om det å dele privat og personlig informasjon på Facebook kan innebære en risiko, har det for disse ungdommene vært en verdifull opplevelse som de har fått mye igjen for. Man kan på flere måter se på minnegruppene som en forlengelse av minnesamværet. En minnegruppe kan ikke erstatte den fysiske kontakten man trenger for å komme gjennom sorgen, men de kan fungere som et viktig supplement til sorgprosessen.

Summary

When a younger member of the community dies a sudden death, such as accidents or other reasons, in many cases a memory group is created on Facebook. In these groups they share thoughts, photographs and music in memory of the deceased. Both youth and adults are using social media to express compassion for the bereaved, which seems to be an increasing trend. An example of this is the attacks at Regjeringskvartalet and Utøya on the 22nd of July 2011.

The essence of this thesis study is the memory groups and the youth's behaviour and experiences. I examine how the memory groups are being used and how they perform as a memorial of their deceased friends, from four different theoretical perspectives – grief, rituals, religion and youth in social media. These memory groups have existed from six months, and up to three years. This has given me the opportunity to view how the groups have been utilized over time.

I have completed quantitative analysis, where I have registered a number of different comments which the members have shared. This analysis is supplemented with qualitative interviews with eight different creators of these types of memory groups. The quantitative analysis shows that there are several similarities between the nine memory groups, and that they are being used on a large scale. In the first weeks after the death the memory groups have a great significance for the bereaved. As time passes you can observe that for the ones who were closest, the memory group still holds importance to them as they continue to write comments directed to the departed. Though sharing private and personal information on Facebook can contain a level of risk, for these young adults it has been a valuable experience. In many ways the memory groups can be understood as an extension of the wake. Although a memory group cannot replace the physical contact some require to get through grief, it can function as an important supplement to the grieving process.

Forord

Arbeidet med masteroppgaven ble en lengre prosess enn først antatt. Til tross for det har det vært en lærerik og spennende periode av livet. Jeg har fått mulighet til å fordype meg i noe som jeg interesserer meg veldig for og det er jeg takknemlig for. Nå som oppgaven endelig er i havn er det flere som fortjener en takk. Først og fremst vil jeg takke veilederen min Birgit H. Kaare for gode innspill og råd gjennom hele prosessen, raus veiledningstid og tålmodig gjennomlesing av oppgaven.

Jeg vil også rette en takk til ungdommene som har latt meg studere minnegruppene deres og de som har stilt opp til intervju. Uten dere ville jeg aldri kunnet gjennomføre denne oppgaven. De tankene og følelsene dere har delt har gjort at dette har blitt en interessant og fin oppgave.

Min nærmeste familie og mine nærmeste venner har vært så tålmodige og støttet meg hele veien. Uten dere hadde jeg ikke klart det. Mamma, tusen takk for korrekturlesing og motivasjon til siste slutt.

Sist, men ikke sist fortjener min kjære Aaron en enorm takk for å ha hjulpet meg opp igjen når jeg var langt nede. Din tålmodighet har blitt satt på prøve, men du har stått ved min side og oppmuntret meg helt til siste slutt. Thank you so much for your rock solid support – you are the best!

Vennesla, 8.mai 2012

Dagny Regine Rosenberg

Innholdsfortegnelse

<i>Sammendrag</i>	<i>iii</i>
<i>Summary</i>	<i>v</i>
<i>Forord</i>	<i>iv</i>
Kapittel I: Innledning	1
Problemstilling og avgrensning.....	4
Disposisjon for oppgaven.....	6
Kapittel II: Teori	7
Ungdom og sorg.....	7
Ritualer ved livets og årets høytider.....	12
Ungdom, religion og Internett.....	19
Ungdom, Internett og sosiale medier.....	22
Kapittel III: Metode	30
Casestudie som forskningsmetode.....	30
Datamaterialet.....	31
Utvalgsprosessen og etiske utfordringer.....	32
Minnegruppene på Facebook – metodiske valg.....	33
Kvalitative intervjuer med ungdommene.....	34
Presentasjon av informantene.....	35
Dybdeintervjuer.....	37
Buddyintervjuer.....	37
E-postintervjuer.....	38
Kapittel IV: Analyse av minnegruppene og informantintervjuene	40
Analyse av minnegruppene.....	40
Kartlegging av bruken.....	40
Bruk av uttrykk og ulike typer kommentarer i minnegruppene.....	50
Ritualer knyttet til livets og årets gang.....	57
Analyse av informantintervjuene	61
Opprettelsen av minnegruppene.....	61
Hvordan blir minnegruppene brukt.....	64
«Trolling» og kontroll over innholdet.....	67
Ettertanker.....	70
Oppsummering av informantintervjuene.....	74
Kapittel V: Diskusjon og konklusjon	76
Minnegrupper og sorg.....	76
Minnegrupper og ritualer.....	78
Minnegrupper og religiøsitet.....	81
Minnegrupper og sosiale medier.....	82
Metodiske refleksjoner.....	85
Minnegruppenes betydning	85
Sterke og svake sider ved oppgaven.....	86
Veien videre.....	87

Litteraturliste:	90
-------------------------	-----------

Vedlegg:	97
-----------------	-----------

Vedlegg 1: Konesjon fra NSD	97
Vedlegg 2: Samtykkeerklæring angående analyse av minnegruppene.....	99
Vedlegg 3: Samtykkeerklæring angående informantintervjuer	100
Vedlegg 4: Intervjuguide til informantintervjuene	101
Vedlegg 5:Oversikt over tabeller fra analysen	103

Tabeller:

3.1 – Oversikt over informantene.....	37
4.1 – Antall medlemmer i minnegruppene	41
4.2 – Fordeling mellom jenter og gutter i minnegruppene.....	103
4.3 – Antall medlemmer som har kommentert	103
4.4 – Prosentandel av medlemmene som har kommentert	103
4.5 – Antall kommentarer... ..	42
4.6 – Gjennomsnittskommentar pr medlem.....	104
4.7 – Antall dager med kommentarer	43
4.8 – Antall kommentarer første dagen.....	44
4.9 – Flest kommentarer fra ett medlem.....	45
4.10 – Kommentarer fra administratoren.....	104
4.11 – Fordeling mellom kommentarer fra jenter og gutter.....	104
4.12 – Antall ukjente som har kommentert i minnegruppene.....	105
4.13 – Bruk av «like»-funksjonen.....	47
4.14 - Bilder.....	48
4.15 - Filmer.....	105
4.16 - Lenker.....	105
4.17 – «Hvil i Fred», «R.I.P»	51
4.18 – «Savner deg»	106
4.19 – «Sees igjen»	106
4.20 – «Du var som en engel»	106
4.21 – Hjerter <3.....	107
4.22 - Kondolansemeldinger.....	107
4.23 – Direkte kommentarer til avdøde.....	54
4.24 – Kommentarer mellom medlemmene.....	107
4.25 – Kommentarer om dødsårsaken.....	108
4.26 – Dikt og sitater.....	108
4.27 – Begravelse og minnestund.....	57
4.28 – Fødselsdagshilsninger.....	58
4.29 – Kommentarer ved jul og nyttår.....	108
4.30 – Kommentarer ved måneds- og årsdagen for dødsdagen.....	59

Kapittel I

Innledning

Det er lørdag den 8.august 2009 og jeg setter meg som vanlig ned med Fædrelandsvennens helgebilag «God Tid». Forsideoverskriften denne lørdagen er «Sørger på nettet» og bildet viser en side fra Facebook. Som student i medievitenskap fanger dette med ett min nysgjerrighet. Artikkelen forteller om Simon Eriksen Valvik fra Kristiansand som delte sorgen over sin avdøde mor på det sosiale nettverket, Facebook. Han hadde opprettet et album til minne om sin mor på Facebook og på bloggen skrev han om det å miste et av de kjæreste menneskene i hans liv. Eriksen Valvik beskrev hvorfor han valgte å dele sorgen på Facebook slik:

(...) ved å dele sorgen, kan jeg også hjelpe andre som har opplevd det samme som meg, slik at de ser at de ikke er alene. Det har hjulpet meg masse å lese om andre. Da føler jeg meg ikke alene. Dessuten er det slik at innadvendte personer gjerne ikke ønsker å snakke med meg om dette, eller de er redde for selv å oppsøke hjelp i samme situasjon.

Det som er mest overraskende ved det Eriksen Valvik sier er, at det å dele sorg på Facebook gir han mulighet til å hjelpe andre i samme situasjon. Ved å bruke Facebook fikk Eriksen Valvik mulighet til å dele sorgen med både kjente og ukjente på en annerledes måte enn før. Simon Eriksen Valviks far var ikke enig i at det å dele sorgen på Internett kunne føre til noe godt. Han mener at sorg er privat og noe man kun deler med de nærmeste. For han blir det å dele følelser og tanker om sorg på Facebook *for* personlig (Vindsland 2009:10). På mange måter kan man se at det over tid har blitt mer og mer vanlig å sørge sammen foran et åpent publikum. Ved Kong Olav Vs bortgang i 1991, samlet store folkemengder seg ved slottet for å tenne lys, legge ned blomster og for å dele sorgen. I norsk sammenheng ble denne markeringen sett på som en ny handling. Siden den gang har denne type spontane hendelser fått mye oppmerksomhet via media.

Det er ikke bare ved offentlige personers bortgang at store folkemengder samler seg og deler sorgen i fellesskap. Etnolog Anders Gustavssons studier fra 2008 viser at ritualer

rundt den brå døden etter trafikkulykker eller drap i små lokalsamfunn har i den nyere tid blitt synligere og større. Gustavssons funn peker mot en trend som viser til en type solidaritet og kollektivism, som strider i mot den private og individuelle måten å sørge på som før var den etablerte normen (2008:23). Psykolog Magne Raundalen hevdet allerede i 1989 at sorgen var inne i en ny tid. Man beveget seg i en positiv retning der man viste evne til å bry seg om når naboen, kollegaen eller en venn hadde mistet en av sine aller kjæreste (i Dyregrov 1989:2). Raundalen listet opp seks nye trekk ved sorgen. Jeg skal ikke beskrive alle her, men kun de som er relevante for mitt studium. Ett relevant trekk var at det på ulykkesstedet, spesielt der unge hadde blitt kjørt ihjel, ble opprettet et minneste med lys og friske blomster (i Dyregrov 1989:1). I 2008 skrev Therese Kråvik Schøien masteroppgaven «Jeg savner deg – spontane minnesmarkeringer og minnsteder som sorguttrykk i det offentlige rom». Schøiens resultater peker på at spontane minnesmarkeringer har blitt etablert som et viktig ritual i vår kultur og spesielt i ungdomskulturen.

Terrorangrepene ved Regjeringskvartalet og Utøya 22.juli 2011 kom som et sjokk på hele Norge og resten av verden. Sitatet til AUF-medlem Helle Gannestad «Når en mann kan forårsake så mye ondt - tenk hvor mye kjærlighet vi kan skape sammen» smittet til resten av folket og skapte en reaksjon som man ikke hadde sett før (De Rosa 2011). Over hele landet samlet titusenvise av mennesker i seg rosetog for å vise kjærlighet og solidaritet. I dagene og ukene etter angrepet ble et hav av roser til, da hundretusener besøkte stedet foran Domkirken i Oslo. Dette viser at det å samles og gjøre noe i fellesskap, fortsatt er viktig for å bearbeide sorgen.

Selv om det er over 20 år siden Raundalen beskrev seks nye trekk ved sorgen, kan man se at de fortsatt er gjeldende. Kanskje kan man legge til et nytt trekk og kalle det «Ungdom som sørger og deler minner i sosiale medier»? Men hva ligger egentlig i dette nye trekket ved måten man deler og støtter hverandre på i sorgen? Ikke minst er det viktig å skaffe seg kunnskap om hvordan det kan hjelpe barn, ungdom og voksne i krise.

I denne oppgaven vil jeg undersøke hvordan *ungdom* bruker sosiale medier for å minnes avdøde venner. I Fædrelandsvennens artikkel «Sørger på nettet» ser man en tendens til at det først og fremst er ungdom som tar i bruk sosiale medier som en del av sorgarbeidet. For de mer voksne, som kanskje ikke bruker sosiale medier på samme

måte som ungdom, blir det fremmed og for privat å skulle blottlegge sine følelser «for alle og enhver». Denne motsetningen synes jeg er interessant og legges til grunn for hvorfor denne oppgaven skal handle om hvordan ungdom minnes avdøde venner i sosiale medier. Det vil være spennende å få fram deres tanker, refleksjoner, erfaringer og handlinger.

Jeg vil i denne oppgaven basere meg på egen empiri, fordi det finnes lite kunnskap og empiri om hvordan og hvorfor ungdom sørger i sosiale medier. «Regines bok – en ung jentes siste ord» kan gi kunnskap om hvordan ungdom takler sorg i dag og hvordan de uttrykker den på Internett. Regine Stokkes blogg «Face your fear» handlet om hennes kamp mot kreftsykdommen leukemi (2010). «Idas Dans – en mors fortelling» av Gunhild Corwin forteller historien om Ida som får leukemi og om deres kamp gjennom de siste 14 månedene av hennes liv (2005). Disse bøkene forteller om to jenter som kjemper en hard kamp mot kreft i ung alder. Selv om disse bøkene ikke handler om den brå døden, er de interessante for meg for å forstå hvordan ungdom takler døden.

Etter å ha søkt i Bibsys, databaser og på Internett, har jeg funnet noen artikler fra Skandinavia som omtaler det å sørge og dele minner på Internett. Sosiolog Hege Andersen diskuterer temaet i kronikken «Deler sorgen på nettet» i Aftenposten høsten 2010. Andersen beskriver hvordan ungdom benytter seg av Facebook som en del av sorgprosessen. Informasjonssjef, Bo Forslund i begravelsesbyrået Fonus mener at «Nätet ger oss bare nya möjligheter att göra det vi alltid har gjort. Vi vill minnas med hjälp av bilder, texter og filmer, och nu kan dessutom låta andra få se» (Nicolai 2009). Birgitte Lerheim har i artikkelen «Å sørgje på internett. Kyrkja og dei virtuelle sorgpraksisane» (2011) studert nettsorg ut fra et teologisk perspektiv. Her diskuterer hun hvordan kirkens medarbeidere burde opptre i forhold til at ungdom nå deler sorg på Internett. Lerheims konklusjon er at «(...) nettsorg og andre former for sosial teknologisk praksis utfordrer rolleforståinga til dei kyrkjelege profesjonane, både når det gjeld tidsbruk og grensene mellom det private og offentlege» (2011:171). Artikkelen er interessant og viser til nye perspektiver om hvordan ungdom deler sorg på Internett. Den norske presten Lars Johan Danbolt problematiserte utviklingen i 2005 ved å spørre «Når skal man la den døde hvile i fred?» (2005:15). Den svenske presten Bengt Inghammar beskriver det slik, «sitter man då hemma och tittar om och om igjen på begravningen, så kanske det inte leder framåt. Det är också så ensamt att sitta vid

datorn, man behöver dela ritan med någon» (Nicolai 2009). Både det negative og det positive er to viktige perspektiver som jeg vil undersøke nærmere og diskutere ut fra teorier om sorg, ritualer, religion og ungdommers bruk av Internett og sosiale medier.

Problemstilling og avgrensning

Som jeg presenterte innledningsvis antydet jeg at ungdom som sørger og deler minner i sosiale medier kan betraktes som et nytt trekk for hvordan mennesker takler sorg og krise. På bakgrunn av dette har jeg utarbeidet en hovedproblemstilling som jeg ønsker å gi svar på:

Hvordan tar ungdom i bruk sosiale medier, som Facebook, for å minnes avdøde venner?

Ut fra dette forskningsspørsmålet skal jeg gjennomføre en casestudie som har fokus på et samtidsfenomen (Yin 2009:2). Først og fremst vil jeg se nærmere på *hvordan* ungdom bruker Facebook for å dele minner. For å finne ut av det, skal jeg gjennomføre kvantitative undersøkelser av minnegruppenes innhold. For det andre skal jeg intervju ungdom for å finne mer ut av *hvorfor* de har opprettet minnegrupper og *hva* det har gjort for sorgarbeidet deres. En del av målsettingen vil også være å undersøke om det er forskjeller på hvordan jenter og gutter deler minner på Facebook. Avslutningsvis vil det være interessant å reflektere om det å minnes i sosiale medier kan karakteriseres som et *digitalt minnesamvær*.

For å besvare problemstillingen vil jeg ta for meg teorier og emner som er naturlig når man skal skrive en oppgave om sorg og døden. Jeg vil presentere sentrale teorier innenfor sorg og sorgarbeid, ritualer, ungdom og religion på Internett og ungdommers bruk av Internett og sosiale medier. Før jeg kunne gå i gang med å analysere materialet, måtte jeg sette meg inn i hvordan ungdom opplever og uttrykker sorg. Her er det også interessant å se om det er likheter og forskjeller mellom jenter og gutter (Bugge 2003b, Ekvik 2002).

Jeg har også satt meg inn i teorier om ulike ritualer ved livets, og årets høytider som begravelse, minnestund, bursdager, årsdagen for dødsdagen og julehøytiden (Ravne Scott 2006, Bell 2009, Brottveit 2003, Gustavsson 2008). Prest Beng Inghammar presiserer at «Människan har använt riter i över 50 000 år, och kanske er det riterna som gör oss mänskliga. Och frågan är om datorvärlden kan bli bärare av riter? Det är en

mycket intressant fråga, och jag kan inte svare på den» (Nicolai 2009). Kanskje jeg kan besvare Inghammars spørsmål etter å ha gått konkret inn og studert hva ungdommene gjør i minnegruppene og dermed se om ritene har stor betydning selv om det er digitalt.

Religion er sterkt knyttet til døden og jeg vil presentere teorier om hvordan ungdom uttrykker tro og eksistensielle spørsmål på Internett (Rice 2009, Lövheim 2009, Birkedal 2008, Repstad 2000, Lundby 2010). «Medialisering av religion» (Hjarvard i Lundby 114:2010) går ut på at religiøse institusjoner innretter seg etter medienes krav. Mediene fyller også selv rom som de religiøse institusjonene fylte (Lundby 2010:114).

Ungdom har lenge brukt Internett og sosiale medier. Med Facebook har bruken eksplodert og man ser tendenser til helt nye uttrykksmåter. Minnegrupper er eksempler på nye uttrykksmåter i sosiale medier. Ifølge undersøkelsen fra Cisco Connected World Report 2011 mener hele én av tre ungdommer under 30 år at Internett er like viktig som oksygen, vann, mat og tak over hodet. Mer enn halvparten av de spurte anser også Internett som en «integrert del av livet sitt» (Eide 2011). Det kan være vanskelig å tenke seg at en minnegruppe på Facebook kan erstatte den verdifulle kontakten mellom mennesker i kritesituasjoner, men det er ikke utenkelig at det kan fungere som et supplement i sorgarbeidet. Jeg skal også anvende teorier om delekulturen i sosiale medier og forskjeller mellom jenter og gutters bruk av Internett (McQuillan & Leen d'Haenens 2009, Seip Tønnesen 2007, Hagen og Wold 2008).

Man kan hevde at problemstillingen er stor og omfattende. Derfor har jeg tatt noen valg med hensyn til hva jeg skal gjøre og hva jeg *ikke* skal gjøre. Først og fremst er det den brå døden og de spontane handlingene som oppstår umiddelbart etter ulykken jeg skal studere (Gustavsson 2008, Schøien 2008). Schøien hevder at de spontane minnestedene oppstår ved den vonde døden, eller som man også kan kalle den brå døden (2008:5). Slike dødsfall kan skyldes ulykker, mord, selvmord, brann, naturkatastrofer eller ved plutselig sykdom der døden inntreffer kort tid etter. Etter denne type dødsfall kan etterlatte oppleve et voldsomt sjokk og traume fordi det skjer brått og uventet. Spesielt når det er unge mennesker som dør, sitter man igjen med mange ubesvarte spørsmål (Vercoe & Abramowski 2004:16,40).

I motsetning til den brå og vonde døden står *den gode døden*. Den danske sosiologen Michael Hviid Jakobsen beskriver den gode døden som en verdig død der man vet hva

som kommer og hva man kan forvente. Den døende har kontroll over smertelindring og andre symptomer. Man bestemmer også hvem som skal være tilstede ved ens siste stunder (Jakobsen 2011). Den gode død er både individuell, subjektiv og kulturelt kontekstavhengig. Jeg vil ikke gå dypere inn i dette omfattende emnet. Poenget med å presentere disse to motsetningene var for å vise at det finnes ulike begreper om døden og at jeg bare vil forholde meg til den vonde og brå døden i denne oppgaven.

Problemstillingen skal besvares med analyser fra minnegrupper som vil bli supplert med intervjuer av ungdommer som har opprettet dem. Jeg vil gi en bred kvantitativ kartlegging av hvordan minnegruppene brukes og kombinere dette med dyptgående kvalitative intervjuer. I forhold til tid har jeg i oppgaven min valgt å studere minnegrupper på Facebook som har vært tilgjengelig fra seks måneder og opptil tre år. Grunnen til dette, er at jeg vil se om bruken av minnegrupper utvikler seg over tid. Ungdommene jeg har intervjuet, har selv opprettet en minnegruppe for en avdød venn. Det er deres erfaringer ved å sørge og minnes i sosiale medier jeg først og fremst vil få fram. Selv om jeg ikke har intervjuet medlemmene i gruppene, har jeg studert deres handlinger i den kvantitative undersøkelsen. Totalt i denne oppgaven skal jeg analysere ni minnegrupper og intervjuer åtte ungdommer i alderen 18 til 23 år. Derfor har jeg ingen forutsetninger for å si noe om bruken av andre minnegrupper eller om alle ungdommers erfaringer. Ved å sammenligne resultatene fra min undersøkelse, kan man kanskje se om det er noen likheter og ulikheter i måten man minnes avdøde venner i sosiale medier.

Disposisjon for oppgaven

Tema for kapittel to, er det teoretiske rammeverket som jeg vil anvende i oppgaven. I kapittel tre tar jeg for meg de metodologiske prinsippene jeg har valgt for denne oppgaven og begrunner dem. Her vil jeg også gå nærmere inn på utvalgsprosessen av datamaterialet. Ethiske problemstillinger og utfordringer ved det å studere sorg på Internett vil også bli diskutert i dette kapitlet. Kapittel fire er et rent analysekapittel der jeg presenterer de ulike minnegruppene og informantintervjuene. Her vil jeg vise til ulike trekk ved hvordan ungdom minnes på Facebook. I kapittel fem vil jeg diskutere de mest interessante funnene fra analysen ut fra det teoretiske rammeverket som jeg har benyttet i mitt studium. Avslutningsvis vil jeg reflektere rundt teorien og de metodene jeg har brukt og peke på mulige retninger for videre forskning innenfor feltet.

Kapittel II

Teori

I dette kapitlet skal jeg presentere det teoretiske rammeverket for oppgaven min. I forrige kapittel viste jeg at jeg skal ta i bruk fire ulike teoretiske tilnærminger for å svare på problemstillingen. Måten jeg skal studere temaet for oppgaven min på er det få, eller ingen som har gjort før meg. På grunn av dette vil jeg hevde at det vil være vanskelig å vise til en teoretisk ramme som passer som hånd i hanske. Kapitlet har jeg delt opp i fire og i hver del skal jeg drøfte ulike teorier innenfor sorg, ritualer, religion og ungdommers bruk av Internett og sosiale medier. Jeg vil hevde at disse fire perspektivene er relevante for å kunne vise hvordan ungdom tar i bruk Facebook for å minnes avdøde venner.

Ungdom og sorg

Man må være forsiktig med å hevde at det man vet om hvordan ungdom sørger, gjelder for dem alle. Det er derfor er det viktig å ta hensyn til at det er individuelle forskjeller mellom ungdommene. To perspektiver som jeg også vil studere nærmere er alder og kjønn. Den forskingen som vil komme frem her, er hvordan ungdom sørger over tapet etter å ha mistet jevnaldrende ved brå død. Teorier og empiri om ungdom som har mistet familie eller venner etter lengre sykdom, vil ikke bli tatt opp her fordi det ikke er relevant for mitt studium.

Når man er mellom 16 og 23 år befinner man seg i det som psykolog Kari E. Bugge beskriver som «midtre og sen ungdomstid». Denne perioden er blant annet preget av «økende selvstendighet, søken etter egen identitet, kompetanse, mestring og kontroll». Ungdom er i en løsrivelsesfase fra familiens rammer. Perioden er også preget av mye turbulens, men på den annen side også av gradvis modning (Bugge 2003b:109). Mye av forskningen som er gjort på ungdom og sorg er empirisk. Den baserer seg på hvordan de opplever sorgen og hvordan man skal forstå deres behov for støtte og hjelp gjennom den vanskelige tiden (Bugge 2003b, Fitzgerald 2000, Dyregrov og Dyregrov 2007, Ranheim 2002, Gjestvang og Slagsvold 2008).

Dr. Elisabeth Kübler-Ross utviklet i 1969 en modell som har blitt kjent som de fem sorgfasene; denial, anger, bargaining, depression and acceptance. På norsk kan man oversette det til nektelse, sinne, forhandling, depresjon og aksept (Sandvik 2003:27). Kübler-Ross utviklet de ulike fasene med bakgrunn i studier av døende mennesker. Etter videre forskning fant Kübler-Ross ut at de også kunne overføres til pårørende og etterlatte. Fasemodellen har fått stor plass i faglitteraturen om sorg, og har bidratt til at modellen ble populær i vide kretser. Den har også vært et viktig grunnlag for utformingen av programmer for sorgstøttetiltak og for profesjonell håndtering av sørgende (ibid). De fem fasene har blitt møtt med mye misforståelse og feiltolkninger, og flere forskere har forsøkt å modifisere modellen gjennom blant annet empirisk forskning (Grey 2010). Som en motreaksjon konkluderte Zisook og Shuchter med at mange sider ved sorgprosessen forble uavsluttet og at fullstendig løsrivelse fra den døde både er umulig og uønskelig (Sandvik 2003:27). Videre har forskerne Wortmann og Silver, gjennom å studere hvordan sørgende mestrer tapsopplevelser, vist at det er store variasjoner fra person til person. De mener at det er få etterlatte som gjennomgår stadier som er i overensstemmelse med fasemodellen. Samtidig hevder de at fasene tar lite hensyn til ytre faktorer som kan ha påvirkning på sorgforløpet (ibid). Sosiolog Kari Dyregrov og psykolog Atle Dyregrov hevder også at «sorgreaksjoner aldri følger de enkle forløpene som er beskrevet i lærebøkene» (2007:27). Ved brå død kan sorgreaksjonene variere i intensitet og varighet. Mange sørgende har et behov for å høre at vanskene de er i, anses som normale reaksjoner på en ekstrem hendelse. Dyregrov og Dyregrov mener at man må avlive myter om sorg og hevder at «(...) det finnes ikke en ens måte å sørge på» (2007:52). De hevder også at sorg ikke er en prosess med en fast start og et definert slutt punkt. Absolutt løsrivelse fra den døde er heller ikke nødvendig for å komme seg videre (ibid.) Dyregrov og Dyregrovs erfaringer viser også til det Zisook og Shuchter fant gjennom sin forskning som jeg tidligere har nevnt.

I boka "On grief and grieving" som Dr. Elisabeth Kübler-Ross skrev sammen med David Kessler før sin død, forsvaret hun hvordan fasemodellen kan brukes som et rammeverk til å forbedre forståelsen for typiske reaksjoner ved sorg. «They were never meant to help tuck emotions into neat packages. They are responses to loss that many people have, but there is no typical response to loss, and there is no typical loss. Our grief is as individual as our lives» (2005:7). Kübler-Ross og Kessler beskriver de ulike fasene og viser til eksempler der etterlatte forteller om sine tapsopplevelser. De påpeker at både

indre og ytre faktorer kan påvirke sorgprosessen. Forfatterne viser også til hvordan spesielle hendelser som det å miste barn, selvmord og ulykker kan føre til et annet sorgforløp enn de fem fasene (2005:159,171,181,195). I de neste avsnittene skal jeg presentere de fem fasene og vise til kritikk som har blitt reist mot dem.

Den første fasen, denial - nektelse, kan kjennetegnes med at etterlatte «may respond at first by being paralyzed with shock or blanketed with numbness» (Kübler-Ross & Kessler 2005:8). Dyregrov og Dyregrov mener også at vanlige reaksjoner for nære etterlatte etter plutselige dødsfall kan oppleves som uvirkelig (2007:52). De kan kjenne det som om alt skjer i en drøm (Dyregrov og Dyregrov 2007:30). Selv om Dyregrov og Dyregrov er uenig i faseteorier om sorg (2007:52), kan man hevde at Kübler-Ross og Kesslers funn viser at nektelse er en typisk reaksjon ved plutselig dødsfall (2005:10).

Sinne er den andre fasen til Kübler-Ross og kan kjennetegnes ved at etterlatte er mest sinte på seg selv og «you may be angry that bad things could happen to someone who meant so much to you» (2005:11). Både duoen Kübler-Ross og Kessler og duoen Dyregrov og Dyregrov påpeker at sinne og skyldfølelse kanskje er de aller viktigste menneskelige reaksjoner i etterkant av kritiske eller traumatiske hendelser (2005:10, 2007:33). Man kan hevde at sinne er lite akseptert og at ungdom ofte undertrykker denne følelsen. For å takle sorgen på sin egen måte, er det viktig at man kjenner på følelsene og uttrykker dem slik at andre rundt en kan hjelpe og støtte (Bugge 2003b:113). Professor Tony Walters hevder at sørgende ofte får kritikk for at de ikke sørger «riktig», fordi det er så mange forventninger til hvordan man skal sørge (1999:120). Walters har merket at det har skjedd et skifte i måten mennesker sørger på og tar nå mer hensyn til hva som føles riktig for dem selv. Dette er mye på grunn av at man på slutten av det 20.århundre fikk mer kunnskap om menneskers tapsopplevelser (1999:122). Man er ikke lenger bundet av å følge samfunnets regler og man aksepterer i dag at hvert menneske har frihet til å sørge på sin egen individuelle måte (Walters 1999:140).

Forhandling er den tredje fasen og Kübler-Ross hevder at etterlatte prøver å gjøre alt for å bli kvitt sorgen (2005:17). Gjennom denne fasen føler man mye av det samme som i forrige fase. Det er mulig at det i forhandlingsfasen, vil være godt for ungdommene å vite at deres reaksjoner, tanker og handlinger ikke er unormale. Sørgende er glade for å få bekreftelse på at de ikke holder på å bli gale, men at de befinner seg innenfor det

normale (Walters 1999:141). Sett i et slikt lys kan dette være med på hjelpe de sørgende gjennom denne fasen.

Fase nummer fire, depresjon, kan forstås som «(...) empty feelings present themselves, and grief enters our lives on a deeper level, deeper than we imagined. (...) we withdraw from life, left in a fog of intense sadness, wondering perhaps, if there is any point in going on alone» (Kübler-Ross og Kessler 2005:20). For ungdom kan dette gå utover søvn, skolearbeid og forholdet til venner (Dyregrov og Dyregrov 2007:34-35).

Ungdommer ønsker og har behov for hjelp til å takle sorgen. For dem er det viktig med et sterkt og trygt nettverk som består av voksne, både innenfor familien og profesjonelle, venner og andre unge i samme situasjon (Dyregrov og Dyregrov 2007:84,86,87). Folk har en viss forventning til når man skal «være ferdig med å sørge» (Walters 1999:123). Man kan hevde at andre unge etterlatte vil forstå at man fortsatt sørger etter at mange tilsynelatende har «glemt». Det har stor betydning for de unges sorgarbeid å støtte andre i samme situasjon (Dyregrov & Dyregrov 2007:88-89). Det er rimelig å si at dersom man opplever depresjon, vil støtte fra nettverkene være verdifull hjelp til å komme gjennom sorgen.

Til slutt har man akseptfasen. Kübler-Ross og Kessler understreker at denne fasen kan forveksles med at nå er alt normalt og greit igjen, men det er ikke tilfelle. «Most people don't ever feel ok or all right about the loss of a loved one. This stage is about accepting the reality that our loved one is physically gone and recognizing that this new reality is the permanent reality» (2005:24-25). Man kan hevde at ungdom får en lengre sorgprosess fordi de i perioder skyver den bort. Noen ungdommer har et behov for å dele minner om den avdøde i fellesskap, mens andre derimot foretrekker å være for seg selv. Bilder, klær eller andre gjenstander kan vekke fram minner om den avdøde (Bugge 2003b:112-113). Ungdom tenker mye på den de har mistet, og «det kan virke som om det foregår en viss idyllisering av den døde ved at den dødes meninger får stor betydning for dem» (Bugge 2003b:111). I denne fasen opplever også mange ungdommer at de har modnet på det medmenneskelige og verdimeslige plan. «Flere er opptatt av at det er en mening med det de har opplevd. De fleste føler at de har lært noe som de vil ha god nytte av seinere i livet» (Bugge 2003b:112). Dyregrov og Dyregrov hevder at for ungdom kan denne prosessen ta mange år og «gjennom støtte og hjelp kan nettverk, andre etterlatte og fagfolk lette og korte ned de unges strevsomme år i kjølvannet av brå

død» (2007:94). En fare kan være dersom man ikke kommer så langt som til akseptfasen og at sorgen setter seg fast slik at den blir kronisk (Nordengen 2010:13).

Man kan hevde at ingen etterlatte opplever sorg som en lineær prosess. Følelsene går mye fram og tilbake fra sinne til forhandling, til nekting og tilbake til sinne igjen.

Forskning viser at hvordan ungdom takler det å miste en venn etter et traumatisk dødsfall, har mye å gjøre med «den unges utviklingstrinn og ressurser, inkludert deres begreper om døden» (Davies i Dyregrov og Dyregrov 2007:75). Ungdom kan oppleve de fem fasene på ulike måter og jeg vil se om man kan finne igjen disse ulike fasene i minnegruppene.

Finnes det kjønnsforskjeller ved sorg?

Sokneprest Steinar Ekvik hevder at «menn og kvinner ikke sørger likt», men sier samtidig at det vil bli galt dersom man plasserer hverandre i båser etter hva man tror og mener er typisk for hverandre (2002:10). «Kvinner er blitt kritisert for at de blir emosjonelle, at de dveler ved følelser for lenge og aldri kommer seg videre. Å vise sorg er en del av livet som dessverre ikke forbindes så mye med å være maskulin» (Ekvik 2002:12, 30). Bugge hevder også at «(...) mange menn er mer tause – og ofte kan bli beskyldt for å sørge for lite eller på feil måte» (2003a:45). Walters viser også til flere studier der man finner at kvinner har en tendens til å foretrekke sosial støtte og mer følelsesorienterte måter å takle sorg på. Menn derimot foretrekker å være mer aktive og mer løsningsorienterte (1999:177). Ofte er det slik at kvinner forventer at menn skal sørge på samme måte som dem (Walters 1999:180). Det som også er interessant å merke seg, er at kvinner sørger hardere og lengre enn det menn gjør (Walter 1999:176). For så vidt kan det å dele inn i kjønn gi et feil bilde av sorgprosessen. Bugge hevder at det er viktig å forstå og respektere at menn og kvinner mestrer sorgen ulikt, men er forsiktig med å trekke linjer mellom kjønnene. I stedet for å dele inn i kjønn kan man dele de sørgende inn i «den emosjonelle og den instrumentelle sørgende» (Martin i Bugge 2003a:46). Disse to mønstrene skal jeg gi en kort beskrivelse av nedenfor.

Den emosjonelle sørgende er i stand til å sette ord på følelsene sine og opplever sorgen som glimt av intens smerte, hjelpsløshet og ensomhet. Bugge hevder at flere kvinner kanskje vil kjenne seg igjen i denne mestringsstilen (2003a:46). Et annet trekk ved de emosjonelle sørgende er at de har «behov for å fortelle om sitt tap, igjen og igjen» (ibid). Mange vil også oppleve at det kan ta lang tid å tilpasse seg tapet og at de har

vanskeligheter for å løse problemene sine (Bugge 2003a:47). Ut ifra den teorien jeg presenterte ovenfor, kan man hevde at man vil finne flere kvinner enn menn innenfor denne kategorien.

Den instrumentelle sørgende kan karakteriseres som «han eller hun ofte vil ønske råd og informasjon heller enn å søke følelsesmessig støtte, og vil ofte være selektiv i forhold til samtalepartner og også foretrekke samtale «under fire øyne» framfor å snakke i en større gruppe» (Bugge 2003a:47). Et annet typisk trekk er at de kan gå inn i aktiviteter som minner om den avdøde, eksempelvis å lage en urne eller gravstein, plante et tre eller starte et minnefond (ibid). Walters viser til i sine studier at mange sørgende kommer til gravstedet «for å slå av en prat» med den avdøde. Denne aktiviteten er mer vanlig blant menn enn kvinner. Flere kvinner snakker til den avdøde når de er alene hjemme eller kjører bil (Walters 1999:60-61). Grunnen til at man fortsetter å snakke med den avdøde er at man vil opprettholde kontakten. Mange av samtalene handler om dagligdagse ting (ibid). Om dette er noe som kommer til uttrykk i gruppene kan være interessant å se på.

Ritualer ved livets og årets høytider

Begrepet ritual stammer fra det latinske ordet *ritus* som betyr handling. Ved å bruke teori om ritualer vil jeg beskrive de symbolske handlingene som kommuniserer mening i minnegruppene. Ritualer har alltid hatt en viktig betydning i samfunnet vårt når man skal markere viktige overganger som fødsel, ekteskap og dødsfall (www.kriser.no). Et utbredt syn på ritualer er at de kan virke styrkende på fellesskapet. Inkluderende ritualer kan beskrives som et «lim» som hjelper å holde samfunnet sammen, enten ved festlige eller vanskelige anledninger, hevder sosialantropolog Ånund Brottveit (2003:88). Catherine Bell hevder at man kan bruke ritualer for å forklare elementer ved religion og viser til at sosialfunksjonalistene brukte ritualteori som et verktøy for å analysere samfunnet. Bell hevder også at sosialantropologer har funnet at ritualer er noe av det mest fundamentale ved en kultur (1992:14). Ritual er ikke bare tanke og handling, men hun bygger videre på Marx' begrep om at ritualer også er praksis. Bell hevder at man må skifte fokus fra hva et ritual *er*, til hva et ritual *gjør* (1992:197). Jeg skal se på hvordan ritualer blir beskrevet i minnegruppene og hvilken praksis det å ha en minnegruppe er.

Arnold van Gennep og overgangsriter

Antropologen Arnold van Gennep lanserte i 1909 begrepet *rites de passage*, som kan oversettes til norsk som *overgangsriter*. Van Gennep studerte flere kulturer verden over, og så på hvordan overgangsritene ved fødsel, pubertet, samliv og død ble utført. Han studerte ikke bare selve utførelsen av ritualet, men viste også at riter er med på å skape og bevare sosiale strukturer (1999). De gir også individer som befinner seg i en overgangsfase kontroll over situasjonen (Schøien 2008:15). De tre overgangsritene kan beskrives slik: pre-liminale riter (adskillelsesriter), liminale riter (terskelriter) og postliminale riter (integrasjonsriter) (1999:26). En adskillelsesrite kan være bryllupseremonien der jenta «forlater familien» og blir medlem av en ny familie. Terskelrite kan være overgangen fra forlovelse til ekteskap eller avskjedsperioden for den avdøde. Det vil si den tiden det tar fra dødsfallet skjer til begravelsen har funnet sted (van Gennep 1999:27, Danbolt 2002:22). Begravelsesriten kan være en «typisk adskillelsesrite der avskjeden med den døde innebærer en terskeltilstand for de gjenlevende. Dette er en tilstand de går inn i, og som de trer ut av gjennom riter for å reintegreres i samfunnet» (van Gennep 1999:104). Hvor langt sørgetiden strekker seg, er avhengig av hvor nær man stod den avdøde. Walters hevder at mange sørgende aldri gir slipp på savnet av den avdøde, men at de likevel klarer å leve videre samtidig som de fortsatt har med seg den avdøde i minnet (1999:xiii).

Før begravelsen utgjør den døde og de sørgende en spesiell gruppe som befinner seg i det van Gennep beskriver som liminalfasen (1999:104). Det å være i den liminale fasen hadde ifølge van Gennep noe fysisk og magisk-religiøst over seg (Gilhus 1999:16). Sosialantropologen Victor Witter Turner videreutviklet van Genneps ideer og undersøkte hva som var spesielt med liminalfasen. Man kan hevde at Turner betraktet liminalfasen som et uttrykk for kreativt kaos der man er i en annerledes tilstand (1999:133). Turner hevder at det liminale befinner seg utenfor den ordnede verden (ibid). Han mener også at det som skjer i liminalfasen, kan i flere tilfeller være mer interessant enn det som skjer i selve adskillelses-, terskel-, og integrasjonsritene (Turner 1999:132). «Liminalfasen er paradoksalt og inviterer til mystikk, for ikke å si mystifisering» (Gilhus 1999:17). Danbolt hevder at Turner peker på at overgangsritene er vesentlige for fornyelse og identitetsutvikling (2002:22). Det vil være interessant for meg å se om ungdommene handler annerledes mens de befinner seg i liminalfasen.

Ritualer ved traumatiske dødsfall i nyere tid

Anders Gustavsson viser i artikkelen «Rituals Around Sudden Death in Recent Years» fra 2008 at når unge mennesker dør, er det ofte på grunn av en plutselig og uventet død som ved trafikkulykker, selvmord eller lignende (2008:23). Folkloristen Hege Westgaard hevder at «å lage «spontanalter» handler om å reagere i forhold til den onde, uforståelige døden» (2001:126). Brottveit har merket seg at «spontanaltere er i ferd med å dukke opp langs veiene våre etter mønster fra praksisen i katolske land med å sette opp små altere bestående av kors, blomster, ikoner, bilder av den avdøde, lys, brev, med mer på steder hvor én har forulykket» (Brottveit 2003:95). Danbolt tolker ungdom som sørger på Internett som en forlenging av tradisjonen med «spontanalter» (2005:12). Gustavsson har også sett en tendens til at denne typen nye ritualer oppstår rundt ulykker der ungdom har omkommet og at de utføres av ungdom. Det er mye aktivitet rundt spontanalterene og ungdommene er innovative i måten det utføres på (2008:23). Spontanalterene utføres på en måte som de voksne ofte ikke forstår (Westgaard 2001:126). Westgaards studie «Som eit spor» viser hvordan ritualiseringen av spontanalteret er av meget stor betydning for mestring av sorg hos ungdommer (Westgaard 2001:125). Gustavsson hevder at gjenstandene de setter ned er av spontan karakter og er med på å lette sjokket over det man har opplevd. Ofte samles ungdommene ved åstedet for ulykken og har en liten minnestund for den avdøde i egen regi. Fotografier er et av symbolene som er vanlig å sette ned og er med på å forsterke følelsen av offerets nærvær. På denne måten uttrykkes sorgen når man kommer sammen ved ulykkesstedet (Gustavsson 2008: 32, 33, 34). Westgaard bekrefter i sin studie at det er viktig for ungdom å ha et sted de kan gå til for å vise at de aldri kommer til å glemme den avdøde, eller hvordan han eller hun døde. Ungdommene vil også vise at de bryr seg om de andre som var glad i den avdøde. Gjennom ritualet søker de å finne uttrykk for tapet, savnet og sorgen i form av symboler som blomster, lys og bilder (2001:125). «Spontanalteret som ritual forteller at ved noen typer dødsfall trenger man å gjøre noe mer, og man trenger å gjøre noe med en gang – sammen med andre» (Westgaard 2001:126). Ungdom opplever at voksne ikke forstår hvor viktig dette ritualet er for dem (ibid). For meg vil det være interessant å vurdere om minnegruppene kan ha noen av de samme funksjonene som et spontanalter, eller om de kan tilfredsstille noen andre behov for de sørgende.

I samme artikkel beskriver Gustavsson et nytt fenomen blant unge og måten de sørger på. «Young people have recently started to adopt a completely new way of expressing their grief and sense of loss when close friends have lost their lives – they publish written messages on the Internet. This method serves to supplement the visits to the place of accident» (2008:35). Gustavsson har intervjuet ungdommer som har tatt dette i bruk og de sier at «we are also happy that people we don't know show that they care about this»(2008:36). Ken Hillis har registrert flere sider på Internett der man kan uttrykke sorg og minnes avdøde venner og familie. «VirtualMemoriesGardens, WorldWideCemetery, DearlyDeparted.net (...), allow individuals to upload personal details about the deceased, including biographies, photographs, and digital videos» (2009:7). Gustavsson hevder at gjennom Internett kan flere uttrykke sine tanker og at man ser en individualisering i måter å sørge på (2008: 37). Tony Walters har funnet at «bereavement becomes a psychological experience of the individual, rather than the shared experience of the individual; individual grief replaces group mourning» (1999:34). Walters hevder også at dersom den sosiale gruppen er stor, vil ikke alle kjenne den avdøde like godt, og at derfor blir behovet for å uttrykke sin egne tanker større (ibid.) Det at ungdom skriver ofte og deler sine innerste tanker kan ha noe å gjøre med at mange unge synes det er lettere å uttrykke seg i skriftlig enn i muntlig form (Gustavsson 2008:36). Hillis viser også at minnesider «have become a way to speak to the departed by writing them letters, for friends to exchange memories, and for strangers as well as distant relatives to send condolences to the family. In this way rituals take a traditionally private ceremony and render it public» (2009:7). Gustavsson understreker at Internett har en annen funksjon enn andre måter å sørge på, og kan ikke ekskludere viktigheten av å samles ved åstedet, begravelsen og ved minnesamvær (2008:37).

Westgaard problematiserer forholdet mellom den personlige og private markeringen i det offentlige rommet. Hun hevder at «spontanalteret befinner seg i spennet mellom det offentlige og det private. Skillet mellom det offentlige og det private viskes ikke ut gjennom ritualiseringene, men stemmer fra den private sfæren bryter gjennom i det offentlige rom» (2001:127). Denne problematikken er interessant og jeg vil studere den nærmere i analysen av minnegruppene og i informantintervjuene.

Begravelse og minnesamvær

Jeg skal ikke gå inn på hvordan begravelser som ritual blir utført, men vil her vise hvor viktig begravelser som adskillelsesritual kan være for de sørgende. Alle som deltar i en begravelse kommer for å vise respekt for den avdøde (Walters 1999:148). Begravelser følger som oftest en definert ramme, i tillegg til at de inneholder personlige innslag om den avdøde (Hillis 2009:7). Brottveit hevder at begravelser kan sees på som en hyllest til livet og livskraftene (2003:86). Prest Per Arne Nordengen hevder at «gravferdsritualet, religiøst eller borgerlig, har en viktig funksjon. Det gir oss ord når vi blir ordløse og gir oss mulighet til å handle når vi blir handlingslammede» (2010:104). Begravelsesritualet i vår kultur regnes som det endelige farvel med de avdøde (Brottveit 2003:94). Danbolt hevder at ved kirkens gravferdsritual bearbeides de ulike sidene ved sorgen. Sorgens mange følelser, både den praktiske avskjeden og de sosiale og eksistensielle sidene ved sorgen gis rom i en felles rituell samhandlingskultur (2001:149).

Etter begravelsen blir ofte sørgefølget invitert til minnesamvær. Innslagene i minnesamværet er forskjellig, og kommer an på de etterlattes ønsker. Typiske innslag kan være minnetaler, sang og musikk (Neergaard 1993:125). Et interessant trekk ved talene som Danbolt har merket seg er at «noen etterlatte bruker til og med annenpersons-form når de holder minnetaler. «Kjære mor, du var så.....» sier mange, vel vitende om at mor ikke lenger kan høre. Men som sørgende står de i spenning mellom relasjonstilknytning og separasjon» (2001:148). I motsetning til nekrologen, der man i større grad er interessert i hva personen har gjort, er man i minnetalene mer interessert i hva personen har betydd. Danbolt sier også at minnetalen er en fortolkende fortelling om et levd liv og begynnelsen på historien som skal leve igjen etter den døde. Fortellingen om den døde blir en del av de etterlattes historie (2001:149).

Per Arne Nordengen hevder at flere lar bisettelsen finne sted i stillhet, og at dette er et tegn på at døden privatiseres og gjemmes bort (2010:26). Jeg fant ingen kilder som verken bekreftet eller avkreftet Nordengens mening. Derfor valgte jeg å studere dødsannonser i Fædrelandsvennen over en tre ukers periode i november 2010. Av 37 dødsannonser var det 10 annonser som uttrykte at «sørgehøytiden avsluttes ved graven» eller at «begravelsen har funnet sted». De resterende inviterte til minnesamvær etter begravelsen. Det som også var interessant var at for de under 40 år ble det i større grad holdt minnesamvær enn for de over 40 år. Nå er jo disse tallene basert på et lite

utvalg, men de kan kanskje vise en tendens til at minnesamværet har en viktig funksjon for mange etterlatte.

Kirkegården har blitt et sted for å sørge og minnes de døde, og praksisen har fått ritualiserte uttrykk i form av for eksempel blomsterbeplantning og lystenning på bestemte dager (Aagedal i Brottveit 2003:94). Bestemte dager kan være julaften, nyttårsaften, fødselsdagen for avdøde, dødsdagen og allehelgensdag. Danbolt har funnet at lystenning var noe vanligere blant yngre enn eldre og det var liten forskjell å finne mellom kjønn (2002:59). Ved traumatiske, eller dramatiske dødsfall, som Danbolt kaller det, tenner over halvparten av de etterlatte lys på graven på avdødes fødselsdag og en av fire tente lys på dødsdagen (2002:58).

Ritualer ved fødselsdagen, julehøytiden og dødsdagen

Sørgende som er forberedt på at merkedager og høytider kan bli en vanskelig tid og at savnet kan forsterkes på slike dager, har det bedre enn de som ignorerer følelsene sine, mener Bugge (2003a:36). Det er rimelig å si at behovet for støtte og omsorg fra menneskene rundt seg er større i denne perioden enn ellers. Kübler-Ross og Kessler hevder at høytider er noe av det vanskeligste sørgende opplever (2005:141). Hvordan man takler situasjonen er individuell og mange velger for eksempel å unngå hele julefeiringen, som om den ikke eksisterte. Det er lov til å ta seg tid til å sørge, kjenne på savnet og Kübler-Ross og Kessler sier at det er ingen riktig eller gal måte å sørge på ved høytider (2005:140). Flere etterlatte forteller at det er viktig å gi plass til sorgen også ved høytider, snakke om den avdøde og dele sorgen med andre (Kübler-Ross og Kessler 2005:142).

Fødselsdagen

For mange barn og unge er fødselsdagen en av de mest etterlengtede dagene i året (Bringèus 1987:178). Man kan hevde at dette også gjelder spesielt for ungdom som befinner seg i overgangen fra barn til voksen. De er i en livsfase der de blir sett på som uferdige ved at de gradvis vokser inn i samfunnet og overtar voksensamfunnets verdier. Fødselsdagene i ungdomstiden er viktige for å markere denne overgangen (Strandbu & Øia 2007:10). Ritualer ved markeringen av fødselsdagen er ofte at man holder en fest med sang, kaker og gaver (Bringèus 1987:179, Ravne Scott 2006:177). Fødselsdagen er for mange en sosial begivenhet som tilbringes med familien og gode venner. I familiespaltene i avisene kan man sende inn bilde og hilsen til dagens bursdagsbarn

(Bringèus 1987:186). På samme måte blir man også på Facebook minnet på hvem av vennene som har bursdag. Man oppfordres til å skrive en hilsen til vedkommende. Den funksjonen som avisene tradisjonelt har hatt ved å overbringe annonseringen av fødselsdagen har nå blitt videreført til de sosiale mediene.

Når man som ungdom opplever at en venn på samme alder ikke får oppleve det å bli voksen og frarøves livet, kan det være ekstra vanskelig å takle på grunn av at avdøde går glipp av viktige milepæler i livet. De etterlatte får ikke feire den avdødes fødselsdag, og de får ikke feiret sin egen fødselsdag sammen med en person som var viktig for dem (Kübler-Ross & Kessler 2005:137). Om dette uttrykkes i minnegruppene på Facebook kan også være interessant å se på.

Julehøytiden

Den norske julen som man kjenner den i Norge har eksistert i flere århundrer og man kan hevde at den i dag er vår største og kanskje viktigste høytid (Hodne 1996:11). For tusen år tilbake var det å «drikke jul» synonymt med det å feire jul, og da skålte man for sine døde og hauglagte frender – det ble kalt å minne (Hodne 1996:9). Julen har lenge vært en tid man minnet og hedret de døde. På bakgrunn av dette vil jeg se om det er aktivitet i minnegruppene ved julehøytiden.

Dødsdagen

«A new form of ritual expression encountered in recent years is that gathering take place not only immediately after a murder, an accident or other sudden death, but also on anniversaries of such events» (Gustavsson 2008:39). På samme måte som etter ulykken, legger de også på dødsdagen ned blomster, tenner lys og håndskrevne hilsener for å uttrykke sorgen og savnet (ibid.) Schøien har også funnet tilsvarende tendenser og hevder at denne handlingen står som en tydelig motsats til døden som et tabubelagt tema som man ønsker å unngå (2008: 34), slik Nordengen påstår at vi gjør (2010: 25). På dødsdagen uttrykker de også sorgen og viser solidaritet overfor de nærmeste etterlatte på Internett (Gustavsson 2008:40-41). Gustavsson hevder at døden i vår tid har blitt mindre hemmelighetsfull og privat enn den var på begynnelsen av 1900-tallet (ibid). Dette ser han blant annet av at markeringen av dødsdagen skjer i det offentlige rom (Gustavsson 2008:42). Hvordan markeringen av dødsdagen kommer til uttrykk i minnegruppene er noe jeg vil studere nærmere.

Ungdom, religion og Internett

«Unge viser selvstendighet i sin gudstro» (Skattum 2008). «Unge bryr seg ikke om religion» (Okstad 2009). «Internett er en viktig kilde til spørsmål om tro og religion for unge mennesker» (Lundby 2010:127). Det finnes mange ulike meninger om temaet ungdom, religion og Internett. Jeg vil i følgende avsnitt presentere ulike perspektiver og resultater fra forskjellige forskere.

For å ta det første sitatet først, «unge viser selvstendighet i sin gudstro», som er hentet fra et intervju med religionsforsker Erling Birkedal i forbindelse med boken hans «Kanskje jeg tror på en gud, men...» (2008). Boken er basert på et forskningsprosjekt om unges gudstro og erfaringer med religiøs praksis som ble gjennomført i siste halvdel av 1990-tallet. Ti år etter prosjektet intervjuet Birkedal de samme ungdommene for å kaste lys over deres gudstro fra tidlig ungdomsalder til tidlig voksen alder (Birkedal 2008:6). Birkedal har lagt vekt på samspillet mellom endring og utvikling av gudstro i ungdomsalderen, og på unges religiøse erfaringer, og erfaringer med religioner og religiøse forestillinger i samfunnet (ibid). Birkedals studie er interessant fordi det er en longitudinell studie som har gitt han mulighet til å intervju ungdommene som nå er i en annen livssituasjon enn tidlig tenårene (2008:7). Birkedal sier selv at han ikke kjenner til andre som har benyttet en slik metode innenfor dette fagfeltet (Skattum 2008). Informantene blir presentert grundig, og man får mye informasjon om deres religiøse utvikling. Det er fire ungdommer han spesielt har fokus på og begrunner dette med, «at disse i stor grad forteller om erfaringer og endringer eller har refleksjon om egne holdninger og forestillinger» (2008:26). Birkedal karakteriserer dette som religiøse tanker (Skattum 2008), mens religionsforsker Marie von der Lippe mener at ungdommers tanker om livsspørsmål er uavhengig av religion og livssyn (Okstad 2009). Som man ser har Birkedal og von der Lippe ulike meninger om hva som er en del av ungdommers religiøse tanker og forhold til religion. Det som er interessant ved Birkedals studie er at han ser at gudstro ikke er noe statisk og sier at, «(...) unge mennesker er i forandring, det er også deres gudstro» (Skattum 2008). Hos noen ungdommer modnes og utvikler gudstroen seg i tråd med deres øvrige modning som mennesker. For andre forblir gudstroen bare minner fra barndommen (ibid.). For de fleste av informantene hans betydde endring i gudstro en endring til mindre grad av tro (2008:113). Faktorer for endringer kan være sosiale, emosjonelle og kognitive (ibid.).

Von der Lippe står bak en spørreundersøkelse, som var en del av et større europeisk prosjekt, der rundt 800 ungdommer i 14-16 års alderen fra Norge har svart. Hun gjennomførte også kvalitative dybdeintervjuer med 20 ungdommer som karakteriserte seg selv som «religiøse» og «ikke-religiøse». Det hun ser en tendens til er at norske ungdommer ikke identifiserer seg med en religion, og at ungdom identifiserer seg med interesser som musikk eller sport (Okstad 2009). Ungdom snakker heller ikke om religion, men det betyr ikke at de ikke er opptatte av livsspørsmål som gjenfødelse og livet etter døden (ibid.)

Begge disse undersøkelsene viser to ulike sider av norske ungdommers holdninger til gudstro og religion. Birkedal hevder at ungdom er mer religiøse enn man skulle tro, mens von der Lippe mener at ungdom ikke er opptatt av religion. Hun ser på religion som å ha et gudsbilde (Okstad 2009). Både Birkedal og von der Lippe hevder at de unges tanker og holdninger hører til en bestemt kultur eller tradisjon. Det er derfor vanskelig å innpasse dem i konvensjonelle kategorier og klassifiseringer (Birkedal 2008:110). Von der Lippe forklarer disse ungdommene som kulturkristne (Okstad 2009). Birkedal fant i sin studie at ungdom har mange måter å beskrive sine gudsforestillinger på.

Ungdommene viser en gjennomgående individualisme og han fant at den mest vanlige måten å beskrive sin gudstro på er at «jeg har min egen form for gudstro» (2008:110-111). Birkedal hevder at ut fra hans materiale er det ikke grunnlag for å si noe om kjønnsforskjeller når det gjelder gudsforestillinger eller endring av gudstro på grunn av et lite antall informanter (Birkedal 2008:117).

Stig Hjarvard presenterer i artikkelen «The Mediatization of Society» at «media simultaneously become an integrated part of other institutions like politics, work, family and religion as more and more of these institutional activities are performed through both interactive and mass media» (2008:105). Hjarvard og flere medieforskere i senere tid bruker begrepet *medialisering* for å forstå utviklingen av en sosial og kulturell prosess (2008:106). Måten medialisering av religion arter seg på, er dels at religiøse institusjoner innretter seg mer og mer etter medienes krav og dels at mediene selv fyller rom som de religiøse institusjonene tidligere fylte (Lundby 2010:114). I denne oppgaven vil jeg studere hvilken rolle minnegruppene fyller for å dele og uttrykke tanker om religion og eksistensielle spørsmål.

Professor Knut Lundby beskriver mediene som en ressurs og mener med det at «folk støtter seg på tekniske medier og henter informasjon og kunnskap, innsikt og vurderinger gjennom bruken av mediene, i tillegg til det man får i direkte sosiale forhold» (2010:111). For mange ungdommer har Internett blitt en viktig ressurs og kilde til spørsmål om tro og religion (Lundby 2010:127). Mia Lövheim studerte i 2008 ungdommers forhold til religion på Internett i Sverige. Et av hovedfunnene hennes var at de som er aktive i religiøse organisasjoner utenfor Internett er de samme som søker religiøst innhold på Internett (2008:212). Ungdommer som har en egen personlig tro, og som utgjør den største gruppen i Lövheims undersøkelse, bruker Internett for skolearbeid eller til personlig utvikling og for å diskutere vanskelige og eksistensielle temaer (2008:213). Tidligere viste jeg til Birkedal som hevdet at ungdommene viste selvstendighet i sin tro. Man kan med grunnlag i dette hevde at med Internett som en ressurs kan ungdommene selv aktivt oppsøke likesinnede å dele troen med.

Lövheims studie viser at «the Internet is more frequently used as a resource for purposes that relate to the individual and the personal concerns of everyday life, than for purposes that relate to social interaction within a religious community» (2008:214). I undersøkelsen «Religion 2008» som Lundby refererer til og i Lövheims studie av ungdommers bruk av Internett til å søke religion, ser man at Internett ikke er den viktigste arenaen for å dele tro og religiøse tanker. Det er særlig først og fremst på skolen, med venner eller sammen med familien at slike tanker kommer fram hos ungdommene (Lundby 2010:130, Lövheim 2008:215). Men Lundby hevder at «deres livstolkning i høy grad vil foregå på nettet fordi bruk av sosiale nettsteder, mobiltelefon og andre personlige medier blir en selvfølgelig del av den samhandlingen der man diskuterer slikt. Men religion inngår ikke som et selvsagt tema i denne livstolkningen» (2010:130). Von der Lippe kommer frem til det samme i sin studie og viser til at unge ønsker å snakke mer om generelle livsspørsmål uavhengig av religion og livssyn (Okstad 2009). Lerheim viser til at minnesider er et typisk eksempel på hvordan man med utviklingen av informasjons- og kommunikasjonsteknologi har fått nye arenaer for relasjonell eller sosial praksis, både i sorg og glede (2011:159). Det hun også sier noe om, er hvilke kommentarer man finner på minnesidene. Kommentarer som «savner deg ufattelig mye kompis. Ta det pent der oppe» og «hils pappa» kan vise at forestillinger om livet etter døden er tilstede (Lerheim 2011:163).

I motsetning til Birkedal og von der Lippe, går både Lundby og Lövheim inn på kjønnsforskjeller i bruken av Internett som en ressurs for religion (2010, 2008). Begge studiene viser at gutter og menn er «de som søker spørsmål om tro og religion på Internett» (Lundby 2010:127). «Young men seem to value the possibility to find someone to talk to about difficult event in life more than women do» (Lövheim 2008:215). Lundby hevder at kvinner søker ut forhold om tro og religion i familien og blant venner mer enn det menn gjør (2010:127). Lövheim har også funnet noe liknende og hevder at guttene er i «overtall» på Internett, men i «undertall» i religiøse grupper utenfor Internett (2008:215).

Anders Gustavsson viser til ungdom som bruker *engler* som et symbol på at de avdøde vennene befinner seg et annet sted. «This is especially obvious when the young victims are described as being angels in heaven in Internet messages, in keeping with neo-religious views» (2008:41). Slike symboler har gjennom en langvarig historisk prosess blitt bærere og formidlere av kollektiv sammenheng og mening (Danbolt 2002:36). Danbolt hevder også at «symbolene synliggjør det usynlige» (ibid.). Kübler-Ross og Kessler mener at det er unødvendig å diskutere om engler eksisterer eller ikke eksisterer fordi de er «beyond an entity that can be proved or disproved» (2005:48). Mange sørgende opplever at engler hjelper dem gjennom sorgen og som Gustavsson også fant, bruker man engler som et symbol på unge mennesker som dør (2008:41). Om dette er en tendens man kan finne i minnegruppene på Facebook, vil jeg se nærmere på i analysen.

Ungdom, Internett og sosiale medier – “a love story”

Til slutt i dette kapitlet skal jeg ta for meg relevante teorier som tar for seg ungdommers bruk av Internett og sosiale medier. Jeg vil se nærmere på sosiale nettverk, delekultur, personvern, «boundary performance» og kjønnsforskjeller. Jeg vil også ta for meg begrepet web 2.0 og se hvilken verdi personlige nettverk i sosiale nettverksmedier har for brukerne (Rasmussen 2008:129). Oppgavens tema er et begrenset felt og jeg vil derfor presentere teorier og empiri som viser til ungdommers forhold til Internett og sosiale medier.

Sosiale medier – en definisjon

I 2008 skrev danah m. boyd og Nicole B. Ellison at millioner av brukere har integrert

sosiale nettverkssider som en del av deres daglige praksis. Forskerparet definerer sosiale nettverkssider slik « (...) *web-based services that allow individuals to (1) construct a public or semi-public profile within a bounded system, (2) articulate a list of other users with whom they share a connection, and (3) view and traverse their list of connections and those made by others within the system*» (2008:211). Men man kan hevde at sosiale medier er mer enn å dele kontakter. Yochai Benkler hevder at «there is a new medium that allows people to connect despite their physical distance» (2006:359).

Jon Hoem og Ture Schwebs mener at sosiale medier «er en fellesbetegnelse på tjenester der brukerne enkelt kan skape, dele og distribuere medieinnhold» (2010:38). De hevder også at formålet med medlemskap i nettsamfunn først og fremst er å opprettholde og utvide en bekjentskapskrets (ibid.) Vibeke Kløvstad og Tanja Storsul hevder også at nettsamfunn er sosiale møteplasser der ungdom kan sende hverandre beskjer, dele bilder og videoer med vennene sine, og fortelle dem hva de gjør i øyeblikket (2009:21). De hevder at delekulturen forandrer samfunnet (2009:17). Den danske cybersosiologen Stine Gotved beskriver delekulturen og web 2.0 slik «hele bølgen af web 2.0-applikationer har fokus på at brugerne skaber indhold gennem deltagelse og dialog» (2009). Uttrykket innebærer at nettets sammensatte tekster blir til i et samspill med og mellom brukerne (Hoem og Schwebs 2010:9). Det er nettopp dette som tiltrekker brukerne, hevder Hoem og Schwebs (2010:40). Sett i et slikt lys er det rimelig å si at på grunn av at de nye mediene er personlige, vil også innholdet være av privat og personlig karakter (Lüders m.fl. 2007b:7). Hoem og Schwebs hevder også at «svært mye av innholdet som legges ut, angår privatsfæren. Senderne offentliggjør tekster som har karakter av fortrolighet og intimitet» (2010:38).

Boken «The Facebook Effect» av David Kirkpatrick tar for seg historien om selskapet som hadde som mål å «connecting the world», fra innsiden (2010). Kirkpatrick forklarer det slik «on Facebook, everyone can be an editor, a content creator, a producer, and a distributor. The Facebook Effect can create a sudden convergence on interest among people in news story, a song or YouTube video» (2010:9). Facebook er det mest populære nettstedet blant norske ungdommer i alderen 15-29 år. Hele 88 prosent av nordmenn innenfor denne aldersgruppen har en profil på det sosiale nettstedet og bruker det i gjennomsnitt en time hver dag (Futsæter 2010). Under «Problemstilling og avgrensing» i kapittel I presenterte jeg noen resultater fra undersøkelsen Cisco

Connected World Report 2011. Her svarte mer enn én av fire ungdommer under 30 år at «det å være oppdatert på Facebook er viktigere enn både festing, dating, musikk eller «fysisk» omgang med venner» (Eide 2011). Kløvstad og Storsul viser også til at «ungdom forteller at deltakelse i nettsamfunn er helt nødvendig for å følge med på hva som skjer. De som ikke er medlem av Facebook (...), opplever at de ikke får med seg viktig informasjon» (2009:21). Mark Prensky hevdet allerede i 2001 at datidens unge var «digital natives», fordi de mestret det digitale språket som både dataspill og Internett krever (2001:1). Den amerikanske psykologen Sherry Turkle hevder at man ikke må være for rask til å omfavne den kontinuerlige tilstedeværelsen av en teknologi som ikke viser noe respekt for tradisjoner og samfunnets etablerte normer og verdier (2011:162). Det er derfor interessant å få kunnskap om hvordan ny teknologi kan påvirke eller endre hvordan ungdom minnes avdøde venner.

Grunner til Facebooks popularitet – positive og negative konsekvenser

Den amerikanske psykologen Jesse Rice presenterer fire grunner til hvorfor han mener Facebook har fått over 800 millioner brukere verden over. De fire grunnene mener Rice har å gjøre med kvaliteter man finner paralleller til i hjemmet (2009:76). Jeg vil nå diskutere grunnene ved å presentere teorier som tar for seg både positive og negative konsekvenser ved å være tilstede i sosiale medier.

1 – Home is where we keep all the stuff that matters most to us (Rice 2009:76).

Facebook-brukerne laster daglig opp rundt 250 millioner bilder av venner, familie og både store og små begivenheter (Parr 2011). Over nitti prosent av tenåringer har kamera på mobilen (Ling i Prøitz 2007:74), og har dermed tilgang til å fotografere og dele bilder umiddelbart i sosiale medier. Lin Prøitz hevder at «utviklingen av snapshots samt lanseringen av den digitale fototeknologien har bidratt til at vi i større grad fotograferer rommene mellom de velkoreograferte rituelle punktnedslagene» (2007:78). Prøitz har studert hvordan ungdom og unge voksne bruker kameramobilene i ulike familiesettinger. Dennes studien er interessant for min oppgave fordi den gir en pekepinn på hva ungdommer tar bilder av og hvordan de deler bilder. Ifølge fotoforsker Mette Sandby tar man i dag bilder som er mer selvbiografiske og private enn det man har gjort tidligere, og man har dermed fått en mer uperfekt og rå estetikk (i Prøitz 2007:82). Slike bilder står i kontrast til familiebildenes uskrevne regler, hevder Prøitz (2007:83). Man kan hevde at foreldre ikke lenger har monopol som forvaltere av

familiens visuelle minner (Prøitz 2007:88). Denne nye trenden kan karakteriseres som en «memoreringspraksis» og man ser et øyeblikkelig resultat av fotograferingen slik at man umiddelbart kan slette og/eller dele bilder (Prøitz 2007:84).

Bildene kan for mange framstå som et uvurderlig privat minne fra en svunnen tid (Prøitz 2007:86), og som et spor fra virkeligheten (Lüders 2007:35). Professor Geoffrey Batchen omtaler dette som en form for «pleasurable sadness», som gjør at man ser tilbake på fortiden med varme minner (2004:14). Den franske kulturkritikeren Roland Barthes hevder at fotografier og minner ikke går sammen, fordi bilder kan framkalle minner som ikke eksisterer i virkeligheten (i Batchen 2004:15). Om man bruker hukommelsen som minneskriver kan man hevde at den er mer selektiv og endres mer enn selve fotografiet (Batchen 2004:94). Prøitz hevder derimot at fotografier er med på å erindre den historien man vil fortelle (Prøitz 2007:87).

Å dele bilder i sosiale medier er ikke helt uproblematisk og Elisabeth Staksrud hevder at «det har blitt en så vanlig praksis at man ikke tenker på det som avvikende oppførsel»(2009:150). På Internettsiden nettvett.no oppfordrer man til «tenk personvern når du legger ut bilder, særlig hvis du legger ut bilder av andre». I åndsverksloven § 45c presiserer de at «fotografi som avbilder en person kan ikke gjengis eller vises offentlig uten samtykke av den avbildede» (www.lovdata.no). Alle som skal legge ut bilder på Internett må forholde seg til personvernloven (www.lovdata.no) Prøitz hevder også at delingspraksisen innebærer at bilder blir tilgjengelige for flere som ikke har tilhørighet til de portretterte (2007:87). På grunn av den digitale teknologien har man nå mulighet til å dele bildene øyeblikkelig etter at de har blitt tatt, og det kan føre til at man ikke tenker gjennom konsekvensene av det man deler. Avslutningsvis kan man si at man ser en tendens til at man deler bilder i de sosiale mediene, som før var en del av den hjemlige og private sfæren.

2 – Home is wherever we find family (Rice 2009:78).

Man kan i dag hevde at brukerne av Facebook har en blanding av ulike sosiale relasjoner som en del av sitt nettverk. Mark Granovetters teori handler om hvilken betydning svake bånd har for menneskers sosiale nettverk (1983). Argumentet hans er at «(...) our acquaintances (weak ties) are less likely to be socially involved with one another than our close friends (strong ties)»(1983:201). Eksempler på svake bånd kan være formelle kontakter, som forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, eller lærer og elev (Bø og

Schiefloe 2007:23). Sterke bånd relateres til «bindende sosial kapital» som er de eksisterende sosiale gruppene man er medlem av utenfor Internett. I disse gruppene finner man både sterke bånd mellom jevnaldrende og med familien. Eksempler på relasjoner av sterke bånd er kontakter som kjærester, venner, mor og datter (Bø og Schiefloe 2007:24). I dag kan man se en tendens til at man har relasjoner av både sterke og svake bånd på Facebook.

Professor Darin Barney hevder at «we might say that digital technology is the perfect instrument for networked individuals to imagine themselves as communities» (2004:165). Man kan hevde at brukerne har noe til felles og at de er en del av delekulturen (Kløvstad & Storsul (2009:19). Hoem og Schwebs hevder at deltakerne oppfatter sosiale medier som samlingssteder hvor de kan omgås venner og møte nye mennesker, og samtidig dele innhold som betyr noe for dem (2010:38). Begrepet «venner» kan virke misledende fordi kontaktene man har i de sosiale mediene ikke nødvendigvis refererer til vennskap i den hverdagslige konteksten (boyd & Ellison 2008:213). Peters, Valkenburg og Fluckiger hevder at det ikke er noen grunn til å anta at forholdene man har i sosiale medier kan erstatte den nære kontakten man har med mennesker i den «virkelige» verden (2009:91).

Undersøkelsen «Hvordan bruker vi sosiale medier og hva gjør det med oss» som ble gjennomført høsten 2011 viser at 36 prosent av ungdom mellom 18 og 22 har avvist familiemedlemmer på Facebook (Moi og Torvund 2012). Forsker Berit Skog hevder at det er ungdom som avviser mest, og det kan være på grunn av at de vil skjerme privatlivet sitt fra foreldrene (Moi og Torvund 2012). Cecilie Schou Andreassen ved Universitet i Bergen leder et forskningsprosjekt om Facebookavhengighet og hevder at ungdommene vil ha et sted for seg selv, de vil løsrive seg og bli voksne selv. Hun hevder at «sosiale medier kun er en ny arena som menneskelig samspill foregår på, men det er de samme psykologiske mekanismene som gjelder der som ellers» (ibid). Tilhørighet kan også være et nøkkelord i denne sammenheng, og Berit Skog konkluderer med at «de vil ha sitt eget sted» (Moi og Torvund 2012).

3 – Home is where we feel safe because we can control the environment (Rice 2009:80).

Kirkpatrick hevder «it makes sense to be cautious about how much of your data you expose on Facebook» (2010:214). Mark Zuckerberg, grunnleggeren av Facebook, hevder

at brukerne etter hvert har blitt mer komfortable med å dele personlig data og dermed utvider de selv sin egen personlige intimgrense på Facebook. Zuckerberg hevder også at det er bra at man deler mye av seg selv og at det kan føre til at man kanskje også begynner å oppføre seg mer ansvarlig i samfunnet (i Kirkpatrick 2010:200).

boyd hevder at en profil på sosiale nettverksmedier kan være både offentlig og privat. Den er offentlig fordi den er synlig for mange, men privat fordi man selv kan velge hvem som skal ha tilgang (2007:8). Lüders hevder at grensene for hva som anses for å være privat og offentlig innhold er i endring. Dette kan føre til alvorlige konsekvenser for den individuelle bruker (2008:105). Ungdom tar sjanser og tøyser personlige grenser på Internett (Staksrud 2009:147). «Boundary performance» er en del av det å bli voksen og på denne måten konstruerer man en egen identitet (Livingstone 2009:155). Det å teste ut grenser er en del av en livsstil og som Lupton karakteriserer som «living dangerously» (i Livingstone 2009:156).

Livingstone hevder at for mange ungdommer er det viktig å ha kontroll over hvem som tilgang til det de deler (2008:404). Peters, Valkenburg og Cèdric viser til at ungdom tenker over konsekvensene av å dele private sider av livet. Det som kan hindre dem i å beskytte seg på den måten de ville fortrekke, er de teknologiske føringene som for eksempel ligger på Facebook (2009:90,91). Livingstones studie viser at ungdom har en grense for hva de anser som privat og hva som passer deres måte å kommunisere på (2008:404). Med grunnlag i dette er det rimelig å si at ungdom flest tenker gjennom hva som er riktig for dem å dele og at de ikke deler privat informasjon uhemmet.

I Storbritannia har man registrert at «Internett-troll» terroriserer sørgende på Internett (Murtne 2011). Prosjektleder ved slettmeg.no, Ole Morten Knutsen, beskriver fenomenet «trolling» som har som formål å fremkalle hissige reaksjoner (ibid). Det kan være vanskelig å unngå «trolling» og det er en av risikoene man tar hvis man velger å dele sorg på Facebook. «Trollene» misbruker bilder og mobber avdøde. Dette er ganske alvorlig og kan ramme de sørgende på måter de kanskje ikke er beredt til å takle.

Den amerikanske entreprenøren Jeff Pulver, bruker Facebook for å promotere sin bedrift, sier at, «I call it life 3.0, living more and more of your life online and connecting in real ways. People who have their shields up and don't make themselves vulnerable won't ever understand why there's all this excitement about Facebook, Twitter and

social media» (i Kirkpatrick 2010:203). Lüders oppsummerer det å være personlig på et offentlig tilgjengelig sted slik «det burde nå være klart at det ikke finnes noen vei ut av dilemmaet som oppstår på grunn av kollisjonen mellom det å være til stede på nettet og behovet for å verne om privatlivet. Personvernshenninger former individuelle opptredener på nettet, men for et betydelig antall brukere kan eller vil det hindre dem i å dele egne opplevelser og synspunkter» (2008:121).

4 – Home is where we can «just be ourselves» (Rice 2009:82).

Zuckerberg ville skape et nettverk der voksne mennesker både kunne ha en seriøs jobbprofil, og likevel være morsomme og fortelle om noe personlig. Han mener at tiden der man viser én side av seg selv til kolleger og en annen til vennegjengen, er over. Jo flere roller og identiteter man har, desto mindre integritet og troverdighet mister man, hevder Zuckerberg (Kirkpatrick 2010:198). Med grunnlag i dette hevder Kirkpatrick at på grunn av den åpenheten som Internett tilbyr, har man ikke den samme muligheten til å skjerme den «virkelige» verden og den verden som finnes på Facebook (2010:199). Kristian Bjørkdahl hevder at det er naturlig for mennesker «å aktivere ulike deler av identiteten vår, avhengig av situasjon, formål og sosial sammenheng» (2011:92-93). Man kan hevde at sosiale medier gir ungdommer en mulighet til å konstruere deres identitet. Dette kan være positivt i deres utvikling av selvfølelse og livsstil (Peter mfl. 2009:87).

Sherry Turkle har i mange år studert hvordan teknologien har endret måten mennesker i dag lever og kommuniserer på (2011). Hun hevder at «we use social networking to be «ourselves», men at det er en «online» versjon av en selv (2011:160). Bjørkdahl hevder at sosiale medier har blitt en av de viktigste arenaene for selvframstilling i dagens samfunn (2011:92). Anders Colding-Jørgensen hevder at sosiale medier formidler identitet, mer enn å forflytte informasjon (i Bjørkdahl 2011:92). Man kan hevde at alt man deler av statusoppdateringer, bilder og at man tar i bruk «like»-funksjonen, er med på å fortelle andre hvem man er (ibid). Turkle hevder at flere tror at de presenterer seg selv på Facebook, men så ender profilen opp med å se annerledes ut – ofte en slags fantasi av hvem man vil være (2011:153). Man kan hevde at den man er på sosiale medier kan avvike fra den personen man er i «det virkelige livet». Lüders hevder også at det kan være vanskelig å gjennomskue hva som er falske eller autentiske iscenesettelser gjennom digitale nettverksteknologier (2008:115). Hun hevder at fordi sosiale

handlinger på nettet og utenfor henger sammen, oppleves det som viktig å ha en gjenkjennelig tilstedeværelse overfor venner og kjente» (2008:121).

Forskjeller i jenter og gutters bruk av Internett og sosiale medier

Professor Susan Herring, sier at «the gender of a user has a big impact on how they use the technology of computer-mediated communication». Hun mener at kjønnet har en effekt på hvordan man bruker Internett og hvordan man bruker det til å kommunisere og uttrykke kjønn og identitet (2010). Flere studier viser at unge mennesker ikke er en homogen gruppe, da alder og kjønn er viktige faktorer som påvirker hvordan jenter og gutter bruker Internett (McQuillan & Leen d'Haenens 2009:95). Tradisjonelt kan man si at unge gutter har vært de ivrigste brukerne av data og Internett (Hagen og Wold 2009:73). En undersøkelse fra Medietilsynet fra 2008, viser at jentene er mer fornuftige i bruk av Internett enn guttene (Hagen og Wold 2009:75). Elise Seip Tønnesen har i sin longitudinelle studie av mediekultur blant barn og unge merket seg en tydelig kjønnsdelt kultur (2007:132). Guttene tiltrekkes mer av det tekniske, mens jentene fascineres mer av mediebruk som omhandler mennesker og som spiller på personlige relasjoner (Seip og Tønnesen 2007:152). Jennifer M. Tiernan hevder at «Internet communities can be important spaces where women feel supported and effect change» (2002:215). Man kan hevde at det er det som gjør at jenter og kvinner bruker Internett for mer sosiale årsaker enn det gutter og menn gjør.

Professor Jan Svennevig og førsteamanuensis ved NTNU, Berit Skog har forsket på språkbruken i sosiale medier og har merket seg at jenter bruker mer følelsesladede uttrykk enn gutter. Man fant ikke uttrykk for hengivenhet blant gutter på samme måte som man gjorde blant jenter (Borgersen 2011). Forskerne hevder at man kompenserer med ord og smilefjes for mangel på ansikt-til-ansikt-kontakt. Skog bemerker at man ikke finner det samme i den muntlige tale. Det er i det digitale språket man bruker kjærlige ord som «glad i deg», «klem» og som gjerne blir etterfulgt av masse hjerter (ibid). Sett i et slikt lys vil det være interessant å se om jeg kan finne de samme tendensene i minnegruppene.

Kapittel III

Metode

I dette kapitlet skal jeg først presentere kort de grunnleggende metodologiske prinsippene jeg har valgt for denne oppgaven og begrunne dem. For det andre skal jeg se nærmere på utvalgsprosessen og for det tredje skal jeg se nærmere på de ulike datamaterialene. Etske problemstillinger og utfordringer vil bli diskutert i hvert avsnitt. I mitt prosjekt vil jeg undersøke og finne ut av hvordan og hvorfor ungdommer minnes avdøde venner på Facebook. De metodologiske prinsippene jeg skal bruke er *observasjon* ved å registrere ungdommenes bruk av minnegrupper og *kvalitative intervjuer* for å få frem deres erfaringer. Jeg anvender ulike kvalitative metoder for å styrke forskningens validitet med metodetriangulering. Dette betyr at jeg kan kompensere for svakheter i de ulike metodene ved å kombinere flere analytiske tilnærminger (Helland m.fl. 2002:121). For å kunne gjennomføre dette, kontaktet jeg ungdommer som sitter med førstehåndserfaring om det å minnes avdøde venner i sosiale medier. Selv er jeg medlem av Facebook slik at jeg er kjent med kulturen og Facebooks funksjoner. Jeg har aldri vært medlem av en minnegruppe og derfor valgte jeg først å observere bruken i minnegruppene før jeg gikk i gang med intervjuene. Deretter utformet jeg spørsmålene, (se vedlegg 4), til de semi-strukturerte informantintervjuene fra funnene av det jeg observerte (Kvale og Brinkmann 2009:137). Man kan hevde at dersom man bare intervjuer informantene, og ikke observerer dem, er det fare for at man får mer eller mindre «offisielle versjoner» som svar på spørsmålene (Helland mfl. 2002:122).

Casestudier som forskningsmetode

Robert K. Yin gjengir W. Schramms definisjon på casestudie «The essence of a case study, the central tendency among all types of case study, is that it tries to illuminate a decision or set of decisions: why they were taken, how they were implemented, and with what result» (i Yin 2002:17). Det som er viktig for meg er å se på hva ungdommene har gjort, og forstå det ut ifra den konteksten de befinner seg, fordi hver sak må forstås i sin egen kontekst (Helland mfl. 2002:243). Casestudier anvendes i tilfeller der (a) «how»

and «why» questions are being posed (b) the investigator has little control over events, and (c) the focus is on a contemporary phenomenon within a real-life context» (Yin 2002:2). Man kan hevde at minnegruppene er et sosialt fenomen som det finnes lite innsikt i. Helland mfl. hevder at dersom det er dårlig med teori på feltet, kan casestudier være nyttige for å få en første innsikt (2002:245). Jeg skal både utforske, beskrive og forklare fenomenet der ungdom minnes i sosiale medier (Yin 2002:7,8). En kritikk mot bruk av casestudie som forskningsmetode kan være at det ikke støtter kravet til representativitet, og at det derfor har avgrenset overførings- og generaliseringsverdi (Lerheim 2011:161). Yin hevder at casestudier er «generalizable to theoretical propositions and not to populations or universes» (2002:15). Hver situasjon er unik, og man kan hevde at på bakgrunn av dette er det umulig å generalisere (Helland mfl 2002:244). For meg er det ikke noe poeng å generalisere, men heller å definere begreper og klargjøre sammenhenger som er gyldige for det fenomenet empirien er hentet fra (Lerheim 2011:161).

Datamaterialet

I mitt studium har jeg fire typer analyseenheter - *aktører, handlinger, meninger og hendelser* (Grønmo 2004:79-80). *Aktørene* er bestemte individer, i dette tilfelle ungdommer, som har opprettet en minnegruppe eller en minnefilm. Disse ungdommene skal jeg også intervjuer for å gå i dybden på hvorfor de gjør det og for å presentere deres erfaringer. *Handlinger* er aktiviteter som utføres av aktørene og jeg har derfor studert hvordan de bruker minnegruppene til å dele minner og hvordan de samhandler med andre medlemmer (ibid.). *Meninger* kan være aktørenes ytringer, tanker, standpunkt, oppfatninger og betraktninger (ibid.). Disse ytringene vil i dette studiet skje verbalt via intervjuer som blir presentert med sitater for å beskrive deres meninger og erfaringer om det å minnes i sosiale medier. *Hendelser* er dødsfallene som er viktige for aktørene, og som var deres motivasjon for å opprette minnegrupper. Disse enhetene befinner seg på ulike nivåer i samfunnet (Grønmo 2004:81). Jeg vil hevde at aktørene og deres meninger er enheter på mikronivå, mens handlinger og hendelser er enheter på mesonivå (Grønmo 2004:82). Minnegruppene har, på grunn av Facebook, fått stor utbredelse i samfunnet og jeg vil derfor hevde at de ikke er på mikronivå. Det som blir skrevet i gruppene derimot, er enheter på mikronivå. Alle disse enhetene er relevante og viktige for å besvare problemstillingen. Innholdsmessig kan man si at materialet er svært

sprikende. Det dreier seg om både tekst, lyd, fotografi og muntlig tale. Dette må jeg ta hensyn i det praktiske analysearbeidet og behandle hver type materiale på en hensiktsmessig måte for å få fram det unike.

Utvalgsprosessen og etiske utfordringer

Første steg i prosessen var å søke om konsesjon fra NSD for å gjennomføre prosjektet fordi jeg i denne oppgaven skal bruke data om personer, og fordi man har formelle regler for hvordan personlige opplysninger skal håndteres (Grønmo 2004:20). Denne prosessen tok lengre tid enn forventet. Kravene NSD stilte til informert samtykke var at jeg for det første måtte få tillatelse fra dem som hadde opprettet gruppene, og for det andre fikk jeg heller ikke bruke direkte sitater fra innholdet i gruppene eller noe annet som kunne føre til at noen kunne bli gjenkjent. Det som jeg også måtte ta hensyn til var lagring av opplysninger om en tredjepart, i dette tilfellet en avdød person.

Forskningsetiske komitéer krever at man er varsom når avdøde gjøres til gjenstand for forskning. «Det faktum at avdøde mennesker ikke kan ta til motmæle, må ikke svekke kravet til omhyggelig dokumentasjon. Respekt for avdøde og for de etterlatte tilsier at forskeren velger sine formuleringer med omhu. Når graver og menneskelige levninger gjøres til gjenstand for forskning, må de behandles med respekt» (Forskningsetiske komiteer 2009).

På bakgrunn av dette valgte jeg derfor kun minnegrupper som hadde eksistert i seks måneder eller lenger, på grunn av at man da kan tenke seg at ungdommene har hatt lenger tid til å bearbeide sorgen. Det vil da kanskje være lettere å snakke med dem om det de har opplevd. Informantene som jeg mener er relevante, er de som har opprettet gruppene og ikke de som melder seg inn og kommenterer. Det er de som har utført en handling etter å ha opplevd et dramatisk dødsfall. De må være mellom 18 og 23 år og ha opprettet en gruppe for en venn som de har mistet etter et dramatisk dødsfall, slik jeg beskrev i kapittel I og II av oppgaven. Jeg sendte ut et større antall henvendelser om å få adgang til innholdet og for å kartlegge interesse for intervju til ungdommer i den nevnte aldersgruppen. Denne henvendelsen var på forhånd godkjent fra NSD og inneholdt opplysninger om prosjektet, dets formål og lagring av opplysninger (se vedlegg 1). Responsen var stort sett positiv, og dette vil jeg komme tilbake til i avsnittene der jeg går nærmere inn på metoden for analyse av minnegruppene og informantintervjuene.

Utfordringen ved å studere innhold på Internett, er at det er offentlig tilgjengelig, men at det også ansees som privat eie, da det er enkeltpersoner som har opprettet gruppene (Lüders 2007a:42). Alt som skrives har enkeltpersonene rettighet til og det skal derfor ikke gjengis direkte (Mann 2003:39). Jeg forsikret deltakerne om at det ikke ville bli mulig å kjenne igjen gruppene i min oppgave, ei heller noen av medlemmene. Forskingen min tilfredsstiller kravene om *informasjon* til de som forskningen berører, *samtykke* der deltakerne avgjør selv om de vil delta i studiet, *konfidensialitet* ved at all data lagres på en måte som gjør at ingen kan få tilgang til det og *anvendelse* som går ut på at de innsamlede dataene kun kan anvendes til forskningsformål (Svenningsson m.fl 2003:176-77).

Minnegruppene på Facebook – metodiske valg

Ved å analysere gruppene skal jeg se nærmere på hva ungdommene gjør fra et ytre perspektiv ved å observere bruken av minnegruppene. Utfordringen ved å forske på kommunikasjon på Internett er å ta et valg om man som forsker skal observere, eller være en aktiv deltaker (Markham 2003:54). Det som jeg også måtte tenke igjennom, var om min rolle som observerende forsker ville påvirke den videre aktiviteten i gruppene (Larsen 2007:89). Derfor valgte jeg å innta en passiv forskerrolle (Svenningsson m.fl 2003:105), ved at jeg ikke har meldt meg inn i gruppene og heller ikke kommentert på noe av innholdet. Jeg vurderte aktørenes bruk utenfra og ved at jeg ikke involverte meg i gruppene, kunne jeg også forhindre at deres aktivitet ville bli påvirket av min observasjon (Gentikow 2005:105).

Etter at jeg hadde fått tillatelse fra ni eiere, arkiverte jeg innholdet, i tilfelle noen av medlemmene valgte å slette kommentarer, bilder eller melde seg ut av gruppen. Minnegruppene har vært tilgjengelige på Facebook fra seks måneder til tre år, slik at jeg har fått muligheten til å se på bruken av gruppene ut ifra et lengre tidsperspektiv. Det som hadde vært interessant for analysen min, var om jeg kunne brukt noen direkte sitater fra gruppene, men det har jeg ikke gjort på grunn av kravene NSD stilte for å bevare medlemmenes anonymitet. Måten jeg har løst dette på, er å bruke sitater som er mer generelle og som ikke kan spores tilbake til ett enkelt medlem.

Man kan hevde at det å observere handlinger på Internett ikke kan karakteriseres som et tradisjonelt observasjonsstudium fordi man ikke er tilstede i informantenes tid og rom (Lüders 2007a:41), men i mitt tilfelle mener jeg at denne måten var den mest hensiktsmessige for å registrere hvordan ungdommer minnes venner i sosiale medier. I det praktiske analysearbeidet utviklet jeg et kodeskjema med bakgrunn i det jeg observerte i gruppene. Jeg registrerte frekvenser av ulike uttrykk, ord, dager og lignende i hver av gruppene. Disse tallene ville bli presentert i tabeller som igjen har blitt delt opp i tre - Kartlegging av bruken i minnegruppene, Bruk av uttrykk og ulike typer kommentarer i minnegruppene, Ritualer knyttet til livets og året gang. I hver del skal jeg trekke inn teori og tidligere forskning for å kunne gjennomføre en mer deskriptiv analyse (Gentikow 2005:75). Dette kodeskjemaet ble kontrollert av flere personer som kom fram til de samme resultatene som meg etter å ha registrert frekvensene av aktivitetene i gruppene. Man kan derfor hevde at undersøkelsen og resultatene er pålitelige og har høy reliabilitet (Larsen 2007:39).

Kvalitative intervjuer med ungdommene

Jeg vil i denne oppgaven bruke kvalitative intervjuer for å kontrollere funnene fra minnegruppene. Observasjonene jeg gjorde i første del av analysen er mine egne tolkninger og intervjuene kan kontrollere mine funns pålitelighet, sannsynlighet og troverdighet. Funnene fra gruppeanalysen kan også brukes for å sjekke validiteten av intervjupersonens beskrivelser (Kvale og Brinkmann 2009:254). Intervjusvar trenger ikke å fortelle sannheten om de faktiske forhold, men informantenes utsagn uttrykker sannheten om deres erfaringer og meninger om det å minnes i sosiale medier (Kvale og Brinkmann 2009:256). Gyldigheten i intervjuene er avhengig av forskningsspørsmålenes kvalitet, derfor har jeg basert spørsmålene på det jeg observerte i minnegruppene slik at informantene kan bekrefte, avkrefte og utdype mine tolkninger og funn med sine egne erfaringer, tanker og meninger (ibid.). I observasjonen av gruppene så jeg ungdommenes handlinger fra en ytre forskningsvinkel. I informantintervjuene skal jeg se på det å minnes i sosiale medier fra aktørenes side og inntar en indre forskningsvinkel ved at jeg skal se verden fra deres synsvinkel (Kvale & Brinkmann 2009:43).

Presentasjon av informantene

Jeg har i dette studiet intervjuet åtte ungdommer, fem jenter og tre gutter, i alderen 18 til 23 år. Disse ungdommene er innenfor målgruppen og de har alle opprettet en Minnegruppe for en nær venn som de mistet etter et traumatisk dødsfall. Dødsårsaken blir ikke oppgitt her. Dette for å verne om informantene og den avdødes personvern, men det jeg kan si er at det dreier seg om selvmord, overdose, dødsfall ved plutselig sykdom og trafikkulykker. Jeg valgte ut informanter basert på hvor lang tid det hadde gått siden dødsfallet, slik at det da kanskje kunne være lettere for dem å snakke om temaet. En annen grunn var også at det kan være mer interessant å få fram tanker og refleksjoner fra dem som har brukt minnegrupper over en lengre periode.

Jeg kontaktet alle informantene via meldinger på Facebook og det viste seg at denne prosessen var vanskeligere enn jeg først hadde antatt. På forhånd tenkte jeg at det skulle gå greit å få tak i informanter på grunn av at de var så åpne om sine følelser rundt et så sensitivt tema som sorg og døden (Lee 1993:4). Men det viste seg at det var flere informanter som ikke var interessert i å bli intervjuet. Det var derimot lettere å få tillatelse til å analysere innholdet i minnegruppene. Jeg undervurderte dermed ungdommenes følelser. Dette forsto jeg etter hvert og lot derfor være å purre på de informantene som ikke var villige til svare på meldingene jeg hadde sendt ut. Det at en fremmed person sender melding til dem for å spørre dem om et så personlig og sensitivt tema som død og sorg, kan de ha sett på som ubehagelig og at de helst ville unngå å snakke om temaet med meg (Lüders 2007a:31). Jeg ville også at informantene skulle møte meg personlig, slik at de fikk se hvem som studerte gruppene og filmene deres og at jeg ikke var en falsk eller uekte person (ibid.). «The desire to add validity to findings often results in research design that holds up the textual representation of the participants next to their physical persona» (Markham 2003:59). Jeg vil derfor hevde at ved å gjennomføre ansikt til ansikt intervjuer med de som har opprettet innholdet, kan resultatene, basert på informantenes meninger og erfaringer, bekreftes, avkreftes eller gi enda mer kunnskap på dette feltet.

I analysen av intervjuene skal jeg følge intervjuguiden som jeg har brukt i alle intervjuene og bruke de sitatene som er mest reflekterte, opplysende og velformulerte. For å sette sitatene i perspektiv, skal jeg bruke den teorien som jeg presenterte i kapittel

II. Lengden på sitatene vil variere for å presentere flere selvstendige historier fra de ulike informantene (Kvale og Brinkmann 2009:282-83).

Til slutt fikk jeg tak i åtte informanter som var villige til å stille opp til intervju. Det viste seg at de var veldig interessert i å dele sine tanker om det de hadde opplevd og hvordan det var å lage en minnegruppe for sin avdøde venn. Disse ungdommene hadde kanskje kommet lenger i sorgprosessen, ved at de har akseptert at den avdøde ikke vil komme tilbake og at de har funnet en måte å leve videre på uten dem (Kubler-Ross & Kessler 2005:7). Man kan hevde at de ungdommene som ikke sendte tilbakemelding ikke hadde kommet like langt i sorgprosessen.

Før jeg gikk i gang med intervjuene, forberedte jeg meg på å møte ungdommene ved å lese litteratur om ungdom i sorg og hvordan forskere har gjort dette før. Birgitte Gjestvang og Marit Slagsvold har i boken «Ung Sorg», intervjuet 14 ungdommer i alderen 8 til 18 år om døden og livet videre (2008). Boken er skrevet for de som har mistet noen de var glad i, de som kjenner en ungdom som har mistet noen, enten som lærer, nabo, slektning, terapeut eller venn. Disse 14 ungdommene har opplevd ulykker, sykdom, selvmord, naturkatastrofer og overdoser. De åpner seg opp og forteller sine tanker og følelser om det de har opplevd. Boken var inspirerende og gav meg en pekepinn på hva jeg kunne forvente meg da jeg skulle møte informantene som var i liknende situasjoner. Dette er temaer som Nordengen hevder er tabuemner og som mange unngår å uttrykke seg åpent om (Nordengen 2010:23). Etter å ha lest denne boken får man et inntrykk av at mange ungdommer ikke er redde for å vise hvem de er og for å dele sine følelser om sorg og død.

Jeg skal bruke tre forskjellige typer intervjuer for å styrke kvaliteten i prosjektet og jeg vil da gjennomføre dybdeintervjuer, buddyintervjuer og intervjuer over e-post. Disse tre intervjuformene har alle sine sterke og svake sider som jeg må ta hensyn til. Både dybdeintervjuene og buddy-intervjuene ble tatt opp med lydopptaker og varte fra 45 til 70 minutter. Disse ble utført i perioden medio februar til medio april 2011. Etter intervjuene transkriberte jeg dem ord for ord for å klargjøre intervjumaterialet for analyse (Kvale & Brinkmann 2009:118).

Denne tabellen gir en oversikt over informantenes alder, kjønn og type intervju:

Informant	Kjønn	Alder	Type intervju
1	Jente	22	Buddy-intervju
2	Jente	23	Buddy-intervju
3	Gutt	18	E-post
4	Jente	19	E-post
5	Jente	19	E-post
6	Gutt	21	Buddy-intervju
7	Gutt	21	Buddy-intervju
8	Jente	20	Dybdeintervju

Tabell 3.1

Dybdeintervjuer

Et av intervjuene som jeg gjennomførte er ansikt til ansikt intervju med én person.

Forskningsintervjuet er en interpersonlig situasjon, en samtale mellom to parter om et emne av felles interesse. Gjennom intervjuet skapes kunnskap i skjæringspunktet mellom intervjuerens og informantenes synspunkter (Kvale og Brinkmann 2009:137). Gentikow hevder også at på grunn av dette, er denne typen intervju prototypen for intervjuer for kvalitative studier (2005:84). Ved å møte ungdommene vil jeg berike funnene mine ved å få innsikt i intervjupersonenes livsverden. I intervjuet fulgte jeg spørsmålene fra intervjuguiden, og fulgte opp med spørsmål der jeg var interessert i en utdypning av dens tanker og meninger. En slik intervjusituasjon kan også produsere datamateriale av høy kvalitet (ibid.).

Informant 8 er ei interessant jente på 20 år som har opprettet en minnegruppe for ei venninne som døde to år tidligere. Hun hadde mye på hjertet og delte mange tanker som var gjennomtenkte og reflekterte. Dette intervjuet gikk over til å bli mer en samtale enn et intervju. Hun fikk derfor delt mange erfaringer om det å miste en venn ved et dramatisk dødsfall og om det å gjøre seg selv sårbar i sosiale medier. Vi møttes hjemme hos henne og hun var også avslappet til bruk av lydopptaker under intervjuet.

Buddyintervjuer

Da jeg var i praksis i Telenor Research & Innovation i forbindelse med bacheloroppgaven i medievitenskap våren 2009, emnet MEVIT 3811 – Mediestudenter i arbeidslivet: praksisplass og prosjektarbeid. Her var jeg en del av et prosjekt som forsket på, og intervjuet ungdommer med ulik kulturell bakgrunn om deres digitale- og telekommunikasjonsvaner. I dette prosjektet utførte vi både kvantitative spørreundersøkelser, dybdeintervjuer, fokusgruppeintervjuer og buddy-intervjuer. Ved buddy-intervjuene erfarte jeg at det var lettere for informantene å dele kunnskap og opplevelser. I forhold til fokusgruppeintervjuer, hvor det kan være utfordrende for alle deltakere å komme til ordet, kan buddy-intervjuer skape en tryggere ramme for informantene. Buddy-intervjuer kan gi to venner, ektefeller eller kolleger mulighet til å utfylle hverandre og sammen komme fram til erfaringer som begge har opplevd. En av svakhetene ved denne type intervju kan være at ikke alle informanter vil dele noen erfaringer med hverandre. Fordi jeg skal ta for meg et slikt sensitivt tema som døden, kan det være at to venner vil føle seg mer trygge og avslappet da de sammen kan dele erfaringer om det de har opplevd. Om jeg kan få intervjuet to kamerater eller venninner sammen, vil kanskje dette kunne gi gode og utfyllende svar. I de neste to avsnittene skal jeg kort presentere informantene som stilte opp til buddy-intervju:

Informant 1 og 2 er to venninner på 22 og 23 år som hadde opprettet en minnegruppe for en avdød venninne for to år siden. Intervjuet foregikk hjemme i stua hos informant 1. Det gjorde at vi tre fikk snakket sammen i fred og ro uten avbrytelser. Disse to kjente hverandre godt og utfylte hverandre på flere måter. Sammen formidlet de mange interessante poenger ved bruk av sosiale medier og minnegrupper på Facebook. De ble ikke påvirket av lydopptakeren som jeg hadde med meg. Informant 6 og 7 er to kamerater på 21 år som hadde opprettet en minnegruppe for en kamerat for litt over to år siden. Vi møttes hjemme på kjøkkenet til informant 6 og det at de var i et kjent miljø gjorde at de ble mer avslappet og delte mange fine tanker om det å minnes i sosiale medier.

Epost-intervjuer

Fordi det tok litt lang tid å få svar fra dem jeg kontaktet om intervju, måtte jeg underveis ta noen praktiske valg. I utgangspunktet tok jeg kun kontakt med de som bodde på Sør- og Østlandet slik at det ble enklere å møtes personlig. Etter hvert tok jeg kontakt med

ungdommer fra andre steder i landet. Dette endte med at tre av intervjuene ble utført via e-post på grunn av geografiske utfordringer. På forhånd ønsket jeg ikke å ha e-post intervjuer på grunn av at dette blir mer upersonlig. Dersom man samkjører intervjuer per e-post og ansikt til ansikt intervjuer, kan man oppleve både sterke og svake intervjuer blant begge intervjutypene (Carusi i Sveningsson m.fl 2003:100). En fordel kan være at noen har lettere for å uttrykke seg skriftlig og det kan være tidsbesparende for både forsker og informant. Mottakeren får også bedre tid på seg til å tenke igjennom spørsmålene og formulere svarene. En ulempe kan være at forskeren ikke får mulighet til å stille direkte oppfølgingsspørsmål. Misforståelser og mistolkninger kan oppstå dersom at man ikke får avklart dette med én gang (Sveningsson mfl. 2003: 94-97). Informant 3 (gutt 18), 4(jente 19) og 5(jente 19) ble intervjuet via e-post. Jeg opplevde at denne måten å intervju dem på, fungerte bra. Det viste seg at disse tre informantene klarte å formidle dype og sterke tanker og erfaringer ved det å opprette en minnegruppe for sin avdøde venn på samme måte som de jeg møtte ansikt til ansikt.

Kapittel IV

Analyse av minnegruppene og informantintervjuene

Dette kapitlet inneholder analyse av minnegruppene og informantintervjuene. Analysen av minnegruppene har jeg delt inn i tre deler – «Kartlegging av bruken», «Bruk av uttrykk og ulike kommentarer» og «Ritualer knyttet til livets og årets gang». Her vil funnene fra den kvantitative undersøkelsen gi en oversikt over innholdet i de ni minnegruppene. Funnene blir presentert i tabeller som oppgir mengden av de ulike forekomstene fra hver av gruppene. Noen av tabellene har jeg valgt å legge til som vedlegg på grunn av at ikke alle var like viktige og at det ville ta for mye plass i oppgaveteksten.

Til venstre i tabellen vises det til nummer på gruppen og om den avdøde er ei jente eller en gutt. Det betyr at her står J for jente og G for gutt. Til høyre i tabellen vises det til mengden av det som har blitt undersøkt. Alt innholdet i minnegruppene ble lagret den 1.februar 2011 og tallene gjelder fra gruppen ble opprettet og frem til denne dagen. Analysen av informantintervjuene følger spørreskjemaet (vedlegg 4) og vil inneholde sitater og utsagn som er interessante for oppgaven. Intervjuene er delt i fire og tar for seg 27 spørsmål.

Analyse av minnegruppene

Kartlegging av bruken

Denne første delen av analysen inneholder 15 tabeller som tar for seg mengden av kommentarer fra medlemmene, hvor ofte kommentarer har forekommet og fordeling mellom gutter og jenter. Her vil jeg også vise til hvor mye medlemmene i minnegruppene bruker bilder, filmer, lenker og “liker”-funksjonen som en del av det å minnes deres avdøde venn.

1. Antall medlemmer i minnegruppene:

Minnegrupper	Medlemmer
Minnegruppe 1, J	1564
Minnegruppe 2, G	651
Minnegruppe 3, J	88
Minnegruppe 4, G	1232
Minnegruppe 5, G	769
Minnegruppe 6, J	1024
Minnegruppe 7, G	145
Minnegruppe 8, G	1773
Minnegruppe 9, J	2026

Tabell 4.1

Disse tallene har jeg hentet fra minnegruppene på Facebook og det er dermed ikke tall jeg selv har kommet fram til. I alle minnegruppene blir antallet medlemmer og navn på de som er medlemmer. Det man kan se ut fra tabell 4.1, er at flere av minnegruppene har et høyt antall medlemmer, men at det også er litt variasjon mellom dem. Antallet strekker seg fra 88 medlemmer i gruppe 3 til 2026 medlemmer i gruppe 9 (tabell 4.1). Begge disse gruppene er opprettet for jenter. Gruppen med nest høyest antall medlemmer er laget for en gutt, som er gruppe 5 og her er det 1773 medlemmer (tabell 4.1). Man kan derfor ikke si at kjønn er utslagsgivende for hvor mange som melder seg inn i minnegrupper.

1.1 Fordeling mellom jenter og gutter i minnegruppene:

I de ni minnegruppene jeg har studert er det flere jenter som er medlem i forhold til antall gutter. I gruppe 9 er det hele 1870 jenter, mot 156 gutter som har meldt seg inn (tabell 4.2, vedlegg 5). I gruppe 7 er ikke forskjellen like stor. Der er det 80 jenter og 65 gutter. I gruppene som er opprettet for gutter er forskjellen mindre, mens for minnegrupper der den avdøde er ei jente er forskjellen betydelig større. Man kan hevde at jenter melder seg inn i minnegrupper i større grad enn gutter, uavhengig av avdødes kjønn.

2. Antall medlemmer som har kommentert:

I flere av gruppene er det få medlemmer som har kommentert i forhold til antall medlemmer (tabell 4.3, vedlegg 5). Det betyr at det er mange som melder seg inn uten å bidra med en kommentar eller et innlegg. Minnegruppe 9 har det høyeste antallet

medlemmer som har kommentert, 307 medlemmer (tabell 4.3, vedlegg). I minnegruppe 3 er det bare 13 medlemmer som har kommentert (tabell 4.3, vedlegg 5) og dette kan ha en sammenheng ved at det er denne gruppen som har færrest medlemmer (tabell 4.1)

3. Prosentandel av medlemmene som har kommentert:

Prosentandelen av medlemmer som har kommentert varierer lite fra 4,1 % i minnegruppe 7 til 10,3 % i minnegruppe 2 (tabell 4.4, vedlegg 5). Man kan dermed si at andelen medlemmer som har kommentert er lite og at dette er felles i de ni minnegruppene jeg har analysert. Her kan man ikke si at det er noen forskjeller på jente- og guttegruppene, da grupper for jenter og gutter ligger rundt den samme prosentandelen.

4. Antall kommentarer:

Minnegrupper	Antall kommentarer
Minnegruppe 1, J	327
Minnegruppe 2, G	70
Minnegruppe 3, J	73
Minnegruppe 4, G	281
Minnegruppe 5, G	118
Minnegruppe 6, J	671
Minnegruppe 7, G	90
Minnegruppe 8, G	361
Minnegruppe 9, J	428

Tabell 4.5

Denne tabellen viser hvor mange kommentarer hver av minnegruppene inneholder. Jeg har kommet frem til disse tallene ved å begynne med den første kommentaren som ble skrevet og helt til den siste som ble skrevet 1.februar 2011. Det man kan se er at i minnegruppe 8 og minnegruppe 9, som er de gruppene som har høyest antall medlemmer (tabell 4.1), er antallet kommentarer også høyt (tabell 4.5). I de gruppene med færre medlemmer, som gruppe 3 og 7 (tabell 4.1), er også antallet kommentarer lavt (tabell 4.5). Den minnegruppa som skiller seg ut her er gruppe 6. Denne gruppen har 1024 medlemmer (tabell 4.1), som er det femte høyeste antallet medlemmer, men har det høyeste antallet kommentarer (tabell 4.5). Dermed kan man ikke si at antallet kommentarer hele tiden følger antallet medlemmer, men man kan si at det er en liten tendens til det.

Ved denne tabellen kan jeg heller ikke peke på noen forskjeller mellom gutte- og jentegruppene. Fordi her er ikke kjønn som er utslagsgivende for hvor mange kommentarer som blir skrevet, men medlemstallet.

5. Gjennomsnittskommentar pr. medlem som har kommentert:

Jeg ville se hvor mange kommentarer medlemmene *egentlig* skrev. Disse tallene kan fortelle meg noe om hvor mye hvert av de medlemmene som har kommentert, brukte minnegruppen. Tendensen var at de som skrev i gruppene ikke la igjen mange kommentarer hver.

Tallene varierer fra 1,1 % i minnegruppe 2, til 5,61 % i minnegruppe 3 (tabell 4.6, vedlegg 5). Selv om minnegruppe 2 hadde den høyeste prosentandelen for hvor mange medlemmer som har kommentert (tabell 4.4, vedlegg 5), har den den laveste prosentandelen for hvor mange kommentarer som medlemmene har skrevet (tabell 4.6, vedlegg 5). Dette viser at de medlemmene som skrev, ikke skrev ofte.

Det som er interessant med gruppe 3, er at den har høyest antall gjennomsnittskommentar blant medlemmene (tabell 4.6, vedlegg 5), men det laveste antallet forskjellige medlemmer som har kommentert (tabell 4.3, vedlegg 5). Dette tallet var bare 13, og det betyr at disse 13 medlemmene var veldig aktive og skrev ofte, i forhold til medlemmene i de andre gruppene.

6. Antall dager med kommentarer:

Minnegrupper	Antall dager
Minnegruppe 1, J	100
Minnegruppe 2, G	37
Minnegruppe 3, J	44
Minnegruppe 4, G	57
Minnegruppe 5, G	35
Minnegruppe 6, J	190
Minnegruppe 7, G	33
Minnegruppe 8, G	40
Minnegruppe 9, J	156

Tabell 4.7

Som jeg skrev i kapittel III om minnegruppene har disse gruppene vært tilgjengelig på Facebook fra seks måneder og opp til tre år. Medlemmene har dermed hatt noen år, måneder, uker og dager til å skrive kommentarer og dele minner med hverandre. Minnegruppe 2 og 5 har eksistert lengst, men i løpet av de tre årene på Facebook

observerte jeg at de ikke har blitt brukt ofte. Begge disse gruppene er for gutter og man kan se at i disse gruppene er det mindre aktivitet enn i jentegruppene. Unntaket her er gruppe 3 som har 44 dager med kommentarer (tabell 4.7).

Man ser at tid ikke har noe å si for hvor mange dager det blir skrevet kommentarer. Dette er gruppe 6 et godt eksempel på (tabell 4.7). Denne gruppen har eksistert (pr. 1.februar 2011) i ni måneder og er den gruppen med flest dager der det har blitt skrevet kommentarer (tabell 4.7). Denne gruppen og gruppe 1 og 9 har blitt opprettet for jenter og av jenter (tabell 4.7). Man kan hevde at kjønn kan påvirke antall dager med kommentarer.

Dersom et medlem skriver noe, følger det ofte et medlem etter som enten skriver en kommentar til avdøde eller en kommentar på innlegget til det første medlemmet. På denne måten kan man se at ved å bruke gruppen, minner de hverandre på å dele minner om den avdøde.

Dersom ingen skriver noe på en stund, tar det lang tid før det kommer en kommentar. Dette observerte jeg i gruppe 5, hvor det fra den ene kommentaren til den neste går hele åtte måneder. Da er det en kamerat som henvender seg direkte til avdøde og sier at de ikke har glemt han. Denne gruppen ble opprettet i mai 2008 og dette året ble det skrevet kommentarer 23 dager. I 2009 i samme gruppen delte medlemmene minner med hverandre i syv dager og i 2010 fem dager. Den siste kommentaren kom på to årsdagen for dødsfallet. Innen 1. februar 2011 hadde det kun kommet én kommentar. Dette observerte jeg alle minnegruppene, bortsett fra i minnegruppe 6, der det ble skrevet noe hver uke.

7. Antall kommentarer den første dagen:

Minnegrupper	Første dagen
Minnegruppe 1, J	91
Minnegruppe 2, G	5
Minnegruppe 3, J	5
Minnegruppe 4, G	88
Minnegruppe 5, G	29
Minnegruppe 6, J	57
Minnegruppe 7, G	6
Minnegruppe 8, G	70
Minnegruppe 9, J	49

Tabell 4.8

Alle minnegruppene ble opprettet enten dagen for dødsfallet eller i samme uken. Derfor ville jeg se på hvor mange kommentarer som ble skrevet den første dagen. Disse tallene viser bare antallet som kom den første dagen, men jeg registrerte at det i alle gruppene kom det mange kommentarer både den andre og tredje dagen. Etter den første uken og måneden avtok hyppigheten. Jeg så da en tendens til at det ofte var de samme medlemmene som skrev og kommenterte andre medlemmers innlegg.

Det at det kommer så mange kommentarer den første dagen og i løpet av den første uken er interessant, fordi man kan se dette i forhold til Arnold van Genneps begrep, «liminalfasen» (1999:26). Før begravelsen befinner den døde seg midt i mellom den levende og de dødes verden og hva denne fasen betyr for de sørgende og det de gjør i gruppene i løpet av denne tiden skal jeg diskutere videre i del V av oppgaven.

Ut ifra tabell 4.8 kan man ikke si at det er noen store forskjeller mellom jente- og guttegruppene. Antallet kommentarer første dagen varierer like mye mellom alle gruppene.

8. Flest kommentarer fra ett medlem:

Minnegrupper	Fra ett medlem
Minnegruppe 1, J	16
Minnegruppe 2, G	5
Minnegruppe 3, J	40
Minnegruppe 4, G	17
Minnegruppe 5, G	8
Minnegruppe 6, J	69
Minnegruppe 7, G	6
Minnegruppe 8, G	40
Minnegruppe 9, J	31

Tabell 4.9

Denne tabellen, 4.9, viser hvor mange kommentarer ett medlem har skrevet til sammen i hver av minnegruppene. Jeg ville se på dette for å få et inntrykk av hvor mye minnegruppen betyr, og i hvor stor grad den blir brukt av hvert enkelt medlem. Her ser man at det er stor variasjon mellom medlemmene. Antallet strekker seg fra 5 i gruppe til hele 69 kommentarer i gruppe 6 (tabell 4.9) De fleste av gruppene har eksistert omtrent like lenge. Dermed kan man hevde at tid ikke kan være en avgjørende faktor for hvor mange kommentarer ett medlem skriver.

En faktor som kan være forklarende i dette tilfellet er kjønn. Jenter deler mer og skriver flere kommentarer enn gutter. Dette gjelder for alle gruppene unntatt gruppe 8 (tabell 4.9). Her er det administratoren, som er en gutt, som har lagt igjen flest kommentarer.

9. Kommentarer fra administratoren:

Med administrator mener jeg de som har opprettet gruppene (tabell 4.10, vedlegg 5). Alle de ni minnegruppene, unntatt gruppe 2, som jeg har studert ble opprettet av samme kjønn som avdøde. Gruppe 2 ble opprettet for en gutt og av ei jente.

I denne tabell, tabell 4.10, Det er stor spredning mellom antallet kommentarer fra administratorene. Tallet strekker seg fra 3 kommentarer i minnegruppe 4, til hele 50 kommentarer i minnegruppe 6. (tabell 4.10) Forskjellen her er også at den førstnevnte gruppen er for en gutt og den andre er for ei jente. Det er altså en kjønnsforskjell når det gjelder antall kommentarer fra administratorene, ved at jentene er de som skriver flest kommentarer til den avdøde.

10. Fordeling av kommentarer fra jenter og gutter:

Fordelingen av kommentarer fra jenter og gutter varierer mellom gruppene (tabell 4.11, vedlegg 5). Tendensen er at i gruppene som har blitt opprettet for gutter, er det liten forskjell mellom hvor mange jenter og gutter som skriver kommentarer. I minnegruppe 4, som er opprettet for en gutt, har 72 gutter kommentert og 80 jenter. I jentegruppene derimot, er forskjellen betydelig større. En jentegruppe inneholder flere kommentarer fra jenter enn gutter. I minnegruppe 9, som har blitt opprettet for ei jente, har hele 245 jenter kommentert, men kun 62 gutter (tabell 4.11, vedlegg 5).

11. Antall ukjente som kommenterer i minnegruppene:

Ved å telle antall ukjente som har kommentert i minnegruppene, kan jeg si noe om «trolling» forekommer i minnegruppene (tabell 4.12, vedlegg 5). Det jeg tok utgangspunkt i når jeg skulle lokalisere disse kommentarene, var at medlemmene enten spurte om hva som skjedde med den avdøde, eller at de skrev innledningsvis i kommentaren «jeg kjente han eller henne ikke» eller at de nevnte «jeg har selv opplevd det samme og vet hva dere går igjennom».

Til tross for at det ikke er mange ukjente og fremmede som har kommentert i gruppene er de viktige å ha med i analysen for å vise at det forekommer. Antallet strekker seg fra 0

i gruppe 2,3,7 til 19 kommentarer i minnegruppe 9 (tabell 4.12, vedlegg 5). Etter å ha gjennomgått kommentarene fra de ukjente, fant jeg ingen som skrev noe upassende, bortsett fra et par medlemmer i gruppe 1 som spurte om dødsårsaken. Da var det et annet medlem som svarte kort og greit hva dødsårsaken var og sa at de helst ikke vil ha den slags kommentarer i gruppen

Jeg har også sett på om det var flere ukjente jenter enn gutter som kommenterte, men jeg kunne ikke registrerte noen forskjell og kan derfor si at det forekommer i like stor grad hos begge kjønn.

12. Bruk av «like»-funksjonen i minnegruppene:

Minnegrupper	«Likes»
Minnegruppe 1, J	20
Minnegruppe 2, G	0
Minnegruppe 3, J	5
Minnegruppe 4, G	275
Minnegruppe 5, G	1
Minnegruppe 6, J	238
Minnegruppe 7, G	34
Minnegruppe 8, G	227
Minnegruppe 9, J	7

Tabell 4.13

Disse tallene viser til hvor mange som har tatt i bruk den passive «like»-funksjonen i minnegruppene. Dette er en funksjon man kan bruke i stedet for å skrive en kommentar på andre medlemmers innlegg, bilder, filmer og lenker som de har lagt ut i gruppene. Bruken av dette «tommel-opp» tegnet er, som tabell 4.13 viser, veldig forskjellig fra gruppe til gruppe.

I minnegruppe 4 registrerte jeg at en lenke fra YouTube som et medlem delte, fikk 18 «likes». Det som er interessant var at ingen medlemmer skrev en kommentar til denne lenken. Det samme så jeg i flere av gruppene. De skrevne kommentarene som får mange «likes» er dikt, minneord, kommentarer som er skrevet på den avdødes bursdag og kommentarer som har blitt skrevet ved måneds- og årsdagen for dødsfallet. Dette skal jeg se nærmere på under det som handler om «Ritualer knyttet til livets og årets gang».

Et annet trekk ved bruk av «like»-funksjonen var at jeg så en tendens til at medlemmene ser ut til å ta den mer og mer i bruk etter hvert som tiden går. Det er ingen medlemmer

som har gitt en «like» til en kommentar på den første dagen. Et par medlemmer i en gruppe har kun brukt «like»-funksjonen i stedet for å dele et minne.

Minnegruppe 4 og 6 er de gruppene som har flest «likes» og de er opprettet for henholdsvis en gutt og ei jente (tabell 4.13). Dermed kan man ikke si noe om kjønn er utslagsgivende for antall «likes». Man kan for eksempel se at i minnegruppe 2, som er laget for en gutt har ingen av medlemmene brukt denne funksjonen (tabell 4.13). I minnegruppe 5 finnes det bare 1 «like» og denne er også for en gutt (tabell 4.13). I minnegruppe 3 og 9 finner man henholdsvis bare 5 og 7 «likes» (tabell 4.13), noe som viser at i minnegrupper for jenter kan man også finne få «likes».

13. Bilder:

Minnegrupper	Bilder
Minnegruppe 1, J	79
Minnegruppe 2, G	30
Minnegruppe 3, J	19
Minnegruppe 4, G	198
Minnegruppe 5, G	110
Minnegruppe 6, J	66
Minnegruppe 7, G	23
Minnegruppe 8, G	24
Minnegruppe 9, J	0

Tabell 4.14

I denne tabellen kan man se antall bilder av avdøde eller bilder som er satt sammen av flere elementer som roser, engler og tekst med fødsel- og dødsdatoen til avdøde. Jeg observerte også at flere av medlemmene hadde tatt bilde av rommet sitt der det stod et bilde av avdøde i ei ramme med et lys og roser ved siden av. Dette viser at de også deler minner som har skjedd etter dødsfallet. I et par av gruppene fant jeg også bilder av gravstedet som de hadde besøkt ved avdødes fødselsdag, på julaften og ved årsdagen for dødsdagen. Denne type bilder får mange kommentarer, som et hjerte, og «likes» fra andre medlemmer

Det jeg registrerte var at det i åtte av gruppene fantes bilder av den avdøde sammen med venner hvor det var mye latter, glede og kjærlighet. De som la ut bilder, skrev ofte en liten kommentar til bildet som «Høyt elsket, dypt savnet», «Vil aldri glemme deg». Jeg så en tendens til at det var i den første tiden etter dødsfallet at medlemmene delte flest bilder. Oftest var det de samme medlemmene som delte bilder og kommenterte hverandre.

I informasjonsteksten som administratoren har skrevet om minnegruppen, står det av og til litt om den avdøde og hvordan han eller hun døde. I noen tilfeller oppfordres det til å dele bilder og minner, slik at gruppen kan bli et sted der de kan være sammen om sorgen. Dette viser at interessen for å legge ut bilder er stor.

Noen av medlemmene har også tatt tatoveringer som en hyllest for den avdøde og skriver kommentarer som at «nå er du alltid med oss» og «kommer aldri til å glemme deg». De medlemmene som har tatt en tatovering, tar bilde av den og deler den i minnegruppene. Disse bildene får mange kommentarer fra andre medlemmer og det er ofte mye begeistring rundt det de har gjort.

14. Filmer:

Filmene som legges ut er ofte små snutter og varer i alt fra fem sekunder til ett minutt. Disse snuttene har blitt filmet med mobilkamera, er uregisserte og bærer preg av å være en del av en spontan handling. Filmene kan være fra fester, fra den avdøde ligger og sover, eller noe morsomt som den avdøde har gjort. Man kan kanskje si at det å legge ut filmer direkte i minnegruppene ikke er vanlig og en mulighet som medlemmene ikke benytter seg noe særlig av. Når det gjelder ulikheter mellom kjønn, er det i guttegruppene til sammen flere filmer enn i jentegruppene, men forskjellen er liten (tabell 4.15, vedlegg 5).

15. Lenker:

Etter hvert som jeg studerte gruppene la jeg merke til at det i flere av gruppene var mange medlemmer som la ut lenker til sanger fra YouTube. De ulike sangene beskrev vennskap eller ble beskrevet som avdødes favorittsang. Jeg ville derfor dokumentere dette med tall for å kunne se på forskjeller og likheter mellom minnegruppene (tabell 4.16, vedlegg 5).

Bruken av lenker fra YouTube i jente- og guttegruppene er tilnærmet lik. Den gruppen med flest lenker er gruppe 4, med 18 lenker (tabell 4.16, vedlegg 5) Denne gruppen var også den som hadde flest bilder (tabell 4.15). Denne gruppen er laget av en gutt og for en gutt.

Jeg har sett litt nærmere på hvilke typer sanger medlemmene deler og jeg ville også se om man kunne finne igjen de samme sangene i flere av gruppene. For å unngå at man skal kjenne igjen minnegruppene, kan jeg ikke si i hvilke grupper jeg har funnet dem i,

dette er også for å beskytte den avdøde og de etterlatte. Eksempler på sanger er Michael Jackson med "Gone too soon", Avril Lavigne med "Keep Holding on", Picazza med "Hvis morgendagen aldri kommer", Puff Daddy featuring Faith Evans med "I'll be missing you", Sarah McLaughlin med "In the arms of an angel" og Dreamtheater med "The Spirit Carries on". Som man kan se ved disse sangtitlene, har ungdommene valgt sanger som uttrykker savn, tro på at døden ikke er slutten, at man må leve videre med minnene av de avdøde og hvordan det er å miste noen etter et tragisk dødsfall.

Oppsummering - Kartlegging av bruken i minnegruppene

I de fleste av tabellene kan man se at det er kjønnsforskjeller for hvordan minnegruppene blir brukt. Det er en tendens til at jentene deler mye mer enn guttene. De skriver mer, de skriver oftere og de melder seg inn i minnegrupper i større grad enn guttene. Det er ikke bare i bruken man kan se forskjeller, men man ser også at det er en forskjell på de gruppene som har blitt laget for jenter og av jenter eller motsatt. Guttegruppene inneholder mindre av alt, unntatt bilder og lenker. Det ser ut til at bilder og lenker er like mye brukt, om ikke mer, i guttegruppene i forhold til i jentegruppene.

Det som man også kan se en tendens til er at etter hvert som tiden går, er det ofte de samme medlemmene som benytter seg av gruppene. De skriver innlegg direkte til den avdøde, legger ut dikt, minneord og lenker til sanger og musikkvideoer på YouTube. Det man ser er at hyppigheten av bruken avtar og at det er ikke like mange medlemmer som bruker den for eksempel en måned etter dødsfallet. De som stod den avdøde nærmest har fortsatt et behov for å bruke gruppene og dette kan man se ved at flere av gruppene har eksistert i både to og tre år på Facebook.

Bruk av uttrykk og ulike typer kommentarer i minnegruppene

I denne delen av analysen vil jeg gå nærmere inn på hvilke typer kommentarer som blir mye eller lite brukt i de ni minnegruppene som er utgangspunkt for min oppgave. Jeg vil her se på bruken av uttrykk og kommentarer som «Hvil i Fred», «Savner deg», «sees igjen», «engel», hjerter, kondolansemeldinger, direkte kommentarer til den avdøde, andre typer kommentarer, dikt og sitater. Til slutt vil jeg oppsummere de viktigste funnene ved medlemmenes bruk av ulike typer uttrykk og kommentarer.

1. «Hvil i Fred», «R.I.P»:

Minnegrupper	«Hvil i Fred»
Minnegruppe 1, J	133
Minnegruppe 2, G	9
Minnegruppe 3, J	6
Minnegruppe 4, G	96
Minnegruppe 5, G	71
Minnegruppe 6, J	142
Minnegruppe 7, G	2
Minnegruppe 8, G	221
Minnegruppe 9, J	233

Tabell 4.17

«Hvil i Fred» er et minneord som blir mye brukt på gravsteiner. Flere minnegrupper får også denne tittelen. Det jeg også registrerte var at mange brukte initialene, «R.I.P», i stedet for eller i tillegg til «Hvil i Fred», som betyr «Requiescat in Pace» etter salme 4,9 det romersk-katolske begravelsesritualet (Store Norske Leksikon 2011a). Disse initialene blir også mye brukt på engelsk og er forkortelse for «Rest in Peace».

For å komme frem til tallene i tabell 4.17, så jeg på alle kommentarene som inneholdt både «Hvil i Fred», «R.I.P» og «Rest in Peace». Det viste seg at mange ungdommer også brukte den engelske versjonen i tillegg til den norske i den samme kommentar. Det man ser ut ifra tabellen, er at det jevnt over er et mye brukt minneord, men her skiller minnegruppe 2, 3 og 7 seg ut (tabell 4.17).

Etter hvert som tiden går, avtar bruken av «Hvil i Fred». Det jeg observerte var at det etter hvert var de samme medlemmene som skrev til den avdøde. Kjønnforskjellen mellom gruppene er liten, og man kan dermed si at ikke kjønn er avgjørende for bruken av «Hvil i Fred».

2. «Savner deg»:

Uttrykk som «savner deg» og «miss you» blir mye brukt i flere av minnegruppene (tabell 4.18, vedlegg). (Jeg valgte å ta med den engelske formen fordi jeg la merke til at det var flere medlemmer som valgte å bruke denne formen i stedet for den norske). I gruppe 6 fant jeg det høyeste antall «savner deg» (tabell 4.18, vedlegg 5). Denne gruppen har 215 «savner deg», som er litt over dobbelt så mange som i gruppe 9, med nest høyest antall, 101 (tabell 4.18, vedlegg 5). Begge disse gruppene er opprettet for jenter, og det er i jentegruppene at «savner deg» blir brukt mest i forhold til i guttegruppene. Bruken av denne kommentaren øker i antall etter hvert som tiden går. Når bruken av «Hvil i Fred»

avatar, tar «savner deg» og «tenker på deg» over. Jeg registrerte at det var de samme medlemmene som brukte disse to uttrykkene, og de skrev også at savnet bare ble større og større.

I minnegruppe 6 var det ei jente som skrev at hun savnet den avdøde «i dag også». Dette viser at hun ikke har glemt den avdøde og ville minne avdøde på at savnet fortsatt er der. Flere av medlemmene skriver «savner deg sånn nå», «tenker på deg hele tida» eller «sitter og tenker på deg nå». Det er til og med ei jente som skriver at nå hun er på kurs og kom til å tenke på avdøde og bare måtte dele det med én gang.

3. «Sees igjen»:

Uttrykket «sees igjen» og varianter av dette uttrykket har blitt lite brukt i de forskjellige minnegruppene (tabell 4.19, vedlegg 5). Jeg ville undersøke hvor mye «sees igjen» og «vi møtes igjen» ble brukt for å få et inntrykk av ungdommenes forhold til et liv etter døden.

Gruppe 6 skiller seg ut ved at det her er 19 «sees igjen», som er et betydelig antall flere enn i de andre gruppene. Gruppe 2,3 og 8 har ingen kommentarer av denne typen (tabell 4.19, vedlegg 5). Det man kan se en tendens til, er at det i guttegruppene er færre «sees igjen» enn i jentegruppene.

4. «Du var som en engel»:

Symbolet «engel» blir brukt lite i de ni minnegruppene (tabell 4.20, vedlegg 5). I minnegruppe 6 fant jeg 29 «engel»-kommentarer, men i minnegruppene 2,4,5,7 og 8 var det ingen kommentarer av denne type (tabell 4.20, vedlegg 5). De som bruker symbolet «engel» skriver for eksempel at «den avdøde var en engel som nå har funnet plass hos de andre englene».

Det er tydelig forskjell på bruken av symbolet «engel» i jente- og guttegruppene, da det ikke har blitt brukt i noen av minnegruppene som er opprettet for gutter. Igjen er det minnegruppe 6 som skiller seg ut ved at symbolet «engel» har blitt brukt flest ganger (tabell 4.20, vedlegg 5).

5. Hjerter <3:

I mange av kommentarene kan man finne opp til flere hjerter, men jeg valgte å telle kun ett hjerte for hver kommentar. Antallet varierer fra 433 hjerter i minnegruppe 6, til kun 9 i minnegruppe 3 (tabell 4.21, vedlegg 5).

Hjerter forekommer ofte til slutt i en kommentar og da ofte etter en kommentar som for eksempel «Savner deg <3». På Facebook blir disse to tegnene til sammen et hjerte som vi kjenner til som et symbol på kjærlighet. I noen av kommentarene forekommer også dette tegnet, «</3», som symboliserer et brukket hjerte og brukes for å uttrykke sorg. I samtlige av gruppene er det flest jenter som bruker disse to symbolene. Jeg registrerte også at i det andre medlemmers innlegg, ofte kun ble brukt et hjerte som kommentar.

Det er forskjell i jente- og guttegruppene ved bruken av hjerter, da det er i jentegruppene at bruken av hjerter er størst (tabell 4.21, vedlegg 5). Jeg observerte også at det er flest jenter som bruker dette i kommentarer til avdøde og til andre medlemmer. I minnegruppe 6 er det flest «savner deg», «sees igjen» og «engel», og i denne gruppen er det også flest antall hjerter. Dette viser at i denne gruppen er bruk av symboler og ulike uttrykk mye mer brukt enn i de andre minnegruppene.

6. Kondolansemeldinger:

Når man kondolerer betyr det at man gir uttrykk for medfølelse i forbindelse med dødsfall (Store Norske Leksikon, 2011b). Bruken av kondolansemeldinger er forskjellig fra gruppe til gruppe. I gruppe 2 og 3 er det ingen kondolansemeldinger og i gruppe 7 er det bare ett medlem som har skrevet kondolansemelding (tabell 4.22, vedlegg 5). Den gruppen med flest er gruppe 9, med 74 kondolansemeldinger (tabell 4.22, vedlegg 5).

Kondolansemeldingene kommer som regel i løpet av den første dagen, den første uken eller den første måneden etter dødsfallet. Jeg registrerte at de som skrev kondolansemeldinger, ofte ikke var de samme som skrev kommentarer senere i gruppene. Bruken av kondolansemeldinger er tilnærmet lik mellom jente- og guttegruppene. Dette skiller seg ut fra mange av de andre tabellene, der man ser mer markante kjønnsforskjeller.

7. Direkte kommentarer og innlegg til avdøde:

Minnegrupper	Direkte til avdøde
Minnegruppe 1, J	223
Minnegruppe 2, G	59
Minnegruppe 3, J	30
Minnegruppe 4, G	223
Minnegruppe 5, G	73
Minnegruppe 6, J	382
Minnegruppe 7, G	43
Minnegruppe 8, G	156
Minnegruppe 9, J	302

Tabell 4.23

Disse tallene har jeg kommet frem til etter at jeg har registrert alle kommentarer som inneholder navnet til den avdøde, eller ordene «du» og «deg». Ved at de bruker navnet eller disse ordene viser ungdommene at de henvender seg direkte til den avdøde.

I denne type kommentarer skriver ofte medlemmene at de tenker mye på den avdøde, ser på bilder og besøker gravstedet. Dette er kommentarer som blir skrevet alt ifra en måned og opp til to og tre år etter dødsfallet. Når de skriver til avdøde, bruker ungdommene ofte dialekt og dette gjør at kommentarene får et mer muntlig preg. De skriver som om de skulle snakke direkte til den avdøde og som om de venter på svar.

Noe som går igjen, er at medlemmene fortsatt ikke kan «fatte» det som har skjedd og at de vil gjøre hva som helst for å få den avdøde tilbake. I noen grupper er dette kommentarer som begynner å komme like etter dødsfallet, men tendensen er at det tar seg opp etter hvert som tiden går. I kommentarer direkte til avdøde brukes ofte uttrykk som «urettferdig», «ufattelig», «hadde du bare vært her», «har ikke gått opp for meg» og «skulle ønske vi kunne skru tiden tilbake» og symbolet for et brukket hjerte, «</3», med mange utropstegn.

Det jeg kunne se av forskjeller mellom kjønn, er at jentene har en tendens til å skrive lengre og mer utfyllende innlegg enn guttene. I minnegruppene for jenter er det flere kommentarer direkte til den avdøde enn i guttegruppene (tabell 4.23).

8. Kommentarer mellom medlemmene:

Eksempler på kommentarer mellom medlemmene kan for eksempel være planlegging av minnemarkering for den avdøde. Det kan også være kommentarer der medlemmer henvender seg mer direkte til avdødes familie for å uttrykke medfølelse. I

minnegruppene er det stor forskjellen i antall kommentarer mellom medlemmene. I minnegruppe 6 er det 133 kommentarer, til sammenligning finnes det ingen kommentarer mellom medlemmene i gruppe 5 (tabell 4.24, vedlegg 5).

I minnegruppe 3 og 6 registrerte jeg at administratorene var aktive og at de inviterte andre medlemmer til å minnes den avdøde på ulykkesstedet eller ved gravplassen på fødselsdagen, ved julehøytiden og på måneds- og årsdagen for avdødes dødsdag. I en av gruppene takker også administratoren medlemmene for minnene de deler. En annen administrator svarer på spørsmål fra medlemmene som for eksempel om tidspunkt for begravelsen. I minnegruppene som er opprettet for jenter er det flere kommentarer mellom medlemmene enn i guttegruppene (tabell 4.24, vedlegg 5).

8.1 Kommentarer angående dødsårsaken:

I de fleste gruppene har administratoren skrevet i informasjonsteksten hva som har skjedd med den avdøde, om det var en ulykke, plutselig sykdom eller selvmord. I de gruppene der årsaken til dødsfallet ikke var kjent, merket jeg at det var flere spørsmål angående dødsårsaken. I de minnegruppene der det ble spurt om dødsårsaken, svarte administratoren med et kort svar uten mange detaljer.

I minnegruppe 1, som er opprettet for ei jente, fant jeg 23 kommentarer som omhandler dødsårsaken, men i minnegruppe 2,3 og 8 finnes det ingen kommentarer av denne typen (tabell 4.25, vedlegg 5). Gruppe 2 og 8 er opprettet for gutter, mens gruppe 3 er opprettet for ei jente. Dette viser at ikke kjønn har mye å si for antall kommentarer angående dødsårsaken.

9. Dikt og sitater:

Diktene og sitatene som medlemmene har delt, handler om sorg og om det å ha mistet noen etter en brå død. Jeg fant at medlemmene deler både engelske og norske dikt og sitater i minnegruppene. Bruken av engelsk har jeg også vist tidligere, da ved at medlemmene brukte uttrykkene «R.I.P» og «miss you».

Minnegruppe 6 er den gruppen som skiller seg ut når det gjelder bruk av ulike uttrykk og symboler, denne gangen ved bruk av dikt og sitater (tabell 4.26, vedlegg 5). Derimot i minnegruppe 8, som er opprettet for en gutt, finnes det verken dikt eller sitater. Men i minnegruppe 7, som også er opprettet for en gutt, finner man 10 dikt og sitater (tabell

4.26, vedlegg 5). Med bakgrunn i dette kan man ikke si noe om kjønn er avgjørende for hvor mange dikt og sitater gruppene inneholder.

Jeg registrerte at ved bruken av dikt og sitater skjer det samme som ved bruken av «like»-funksjonen og «savner deg», ved at de tiltar i bruk over tid. I noen av minnegruppene fant jeg igjen flere av de samme diktene og sitatene. Dette viser at medlemmene i de ulike gruppene har mye til felles.

Oppsummering av «Bruk av uttrykk og ulike typer kommentarer i minnegruppene»

I de gruppene hvor det er mest aktivitet over tid og flest kommentarer er bruken av ulike uttrykk og kommentarer størst. Jeg har registrert at minnegruppe 6 er den gruppen hvor ulike typer uttrykk, symboler og kommentarer blir mest brukt. Her finner man blant annet flest kommentarer direkte til den avdøde og mellom medlemmene.

I alle minnegruppene fant jeg kommentarer som var skrevet direkte til avdøde. Disse kommentarene uttrykte ofte både sinne, frustrasjon og nektelse over å ha mistet en nær venn. Over tid registrerte jeg at flere medlemmer kan se ut til å ha akseptert det som har skjedd, men de uttrykker at de fortsatt vil holde fast på minnet og ikke glemme den de har mistet. Tid og intensitet i sorgprosessen er noe jeg vil komme tilbake til i del V og diskutere i forhold til Elisabeth Kübler-Ross sine fem stadier for å komme igjennom tapet av en man var glad i (Kübler-Ross & Kessler 2005).

Ritualer knyttet til livets og årets gang

I denne delen av analysen vil jeg se nærmere på hvordan ungdommene benytter seg av minnegruppene ved livets og årets høytider. Først vil jeg se på hvordan aktiviteten er ved begravelsen og minnestunden for den avdøde. Deretter vil jeg registrere minnegruppene blir brukt i forbindelse ved den avdødes bursdag, ved julehøytiden og ved måneds- og årsdagen for dødsdagen.

1. Begravelse og minnestund:

Minnegrupper	Begravelsen/minnestund
Minnegruppe 1, J	10
Minnegruppe 2, G	4
Minnegruppe 3, J	4
Minnegruppe 4, G	17
Minnegruppe 5, G	6
Minnegruppe 6, J	14
Minnegruppe 7, G	0
Minnegruppe 8, G	6
Minnegruppe 9, J	15

Tabell 4.27

Denne tabellen viser hvor mange kommentarer som handler om de avdødes begravelser eller minnestunder. Jeg registrerte at kommentarene kommer både før og etter begravelse og minnestund, men det er en tendens til at de fleste kommer i etterkant. Før begravelsen er det noen medlemmer i minnegruppene som spør om hvor og når de skal være og da er det ofte administratoren som svarer på slike henvendelser, slik jeg registrerte i tabell 4.24 «Kommentarer mellom medlemmene»(vedlegg 5).

Etter begravelsen er det flere medlemmer som skriver om hvor fin den var, at de berømmer de som holdt minnetale i kirken og hvor viktig den var for å ta et siste farvel med den avdøde. Denne type kommentarer viser at begravelsen som ritual er viktig for de etterlatte og dette kommer klart til uttrykk i minnegruppene. Med bakgrunn i dette kan man si at de ikke bare blir brukt for å minnes den avdøde med innlegg og bilder, men minnegruppene kan også ha en viktig funksjon ved ritualer.

Det er ikke store forskjeller mellom kjønn for om begravelsen blir omtalt eller ikke. Det er omtrent like mange gutter som jenter skriver noe om den og understreker at det var godt for dem å delta.

2. Fødselsdagshilsninger:

Minnegrupper	Fødselsdag
Minnegruppe 1, J	20
Minnegruppe 2, G	1
Minnegruppe 3, J	4
Minnegruppe 4, G	48
Minnegruppe 5, G	0
Minnegruppe 6, J	17
Minnegruppe 7, G	13
Minnegruppe 8, G	2
Minnegruppe 9, J	12

Tabell 4.28

Denne tabellen viser hvor mange kommentarer de etterlatte har skrevet i forbindelse med den avdødes fødselsdag. Det man ser, er at det er noe aktivitet i gruppene ved denne dagen og at det er litt variasjon gruppene imellom. Flere av gruppene har eksistert ett år eller mer og tendensen er at ved den første fødselsdagen kommer det mange flere hilsninger enn ved fødselsdag nummer to og tre. I minnegruppe 7 registrerte jeg at antallet hilsninger var stabilt både det andre og tredje året, med fire kommentarer hvert år. Første året var det ti medlemmer som kommenterte denne dagen og det jeg også så var at det var de samme medlemmene som skrev hvert år.

I tillegg til å skrive «Gratulerer med dagen» til den avdøde forteller ungdommene at de har besøkt gravstedet hvor de har tent lys, lagt ned blomster, hilsninger og sunget fødselsdagssanger. Her kombinerer ungdommene flere ritualer og symboler som er viktige for komme gjennom sorgen. Denne typen kommentarer er det mange av medlemmene som kommenterer på, enten med et hjerte eller ved bruk av «like»-funksjonen.

Ut fra denne tabellen ser man at i både jente- og guttegruppene er det jevnt over like mange hilsninger (tabell 4.28). Det man ser er at i minnegruppe 4, finner man 48 hilsninger, noe som er over dobbelt så mange som i gruppe 1, som har 20 hilsninger. I disse gruppene er det stor aktivitet ved avdødes fødselsdag, men i gruppe 5 er det ingen aktivitet rundt avdødes fødselsdag. Medlemmenes behov for å skrive noe til den avdøde denne dagen varierer uavhengig av kjønn, fordi man ser at det ikke er særlig forskjell på om medlemmene er gutter eller jenter.

3. Kommentarer ved jul og nyttår:

Aktiviteten rundt jul og nyttår er noe mindre enn ved den avdødes fødselsdag, men det man kan se, er at det er i de samme gruppene det er mest aktivitet. I minnegruppe 4 ble det skrevet 26 innlegg ved jul og nyttår, men i minnegruppe 2, 5, og 8 er det ingen medlemmer som deler minner ved julehøytiden (tabell 4.29, vedlegg 5).

I likhet med fødselsdagshilsningene er det også mange som skriver «god jul og godt nyttår» ved den første jule- og nyttårshøytiden etter dødsfallet. Her ser man at tidsperspektivet har noe å si for hvor mange medlemmer som skriver kommentarer ved denne høytiden.

Flere av medlemmene skriver også at de ved juletider besøker gravstedet og tenner lys. Noen medlemmer gjør dette sammen, mens andre gjør det alene. De forteller om dette i minnegruppe i kommentarer som de skriver til den avdøde. Det er også flere medlemmer som bruker «like»-funksjonen ved denne type kommentarer. Julehøytiden er en tid der familien samles og jeg registrerte at det var flere medlemmer som skrev at de sendte en ekstra tanke til avdødes familie, som nå skulle feire jul uten en sønn eller ei datter.

Forskjellen mellom jente- og guttegruppene er at det er tre guttegrupper som ikke har noen kommentarer rundt jul og nyttår, i motsetning til i alle jentegruppene (tabell 4.29, vedlegg).

4. Kommentarer ved måneds- og årsdagen for dødsdagen:

Minnegrupper	Måneds- og årsdagen
Minnegruppe 1, J	5
Minnegruppe 2, G	2
Minnegruppe 3, J	3
Minnegruppe 4, G	13
Minnegruppe 5, G	0
Minnegruppe 6, J	17
Minnegruppe 7, G	4
Minnegruppe 8, G	5
Minnegruppe 9, J	11

Tabell 4.30

Denne tabellen viser hvor mange medlemmer som skriver kommentarer ved måneds- og årsdagen for dødsdagen. Med dette mener jeg kommentarer som for eksempel «i dag er det to måneder siden du tok farvel med oss alle». Det man kan se er at aktiviteten

rundt denne dagen ikke er like stor som ved fødselsdagen og ved julehøytiden. Det man kan se er at det er de samme gruppene som har mest aktivitet rundt markeringen av denne dagen som ved de andre merkedagene. I de fleste minnegruppene blir dødsdagen kommentert hver måned det første året. Deretter blir denne dagen kommentert årlig og ikke lenger månedlig.

Det er i gruppene 4, 6 og 9 at det kommer flest kommentarer på denne dagen (tabell 4.30). Jeg registrerte at flere av medlemmene markerte dødsdagen ved å besøke gravstedet og ved tenne lys der, eller hjemme hos seg selv. Det jeg også la merke til var at det ved denne dagen, som ved avdødes fødselsdag og ved julehøytiden, var gravstedet viktig. Kommentarene som blir skrevet på måneds- og årsdagen for dødsdagen får mange «likes» fra andre medlemmer.

Aktiviteten ved måneds- og årsdagen for den avdøde, som ved fødselsdagen, er ikke avhengig av kjønn.

Oppsummering - Ritualer knyttet til livets og årets gang

Tabellene har vist at det er aktivitet i minnegruppene ved livets og årets gang. Det man ser, er at medlemmene skriver flest kommentarer ved avdødes fødselsdag. Dette er en viktig dag å markere i minnegruppene og ved å besøke gravstedet for å tenne lys.

Det som også er interessant, er at man kan se at det er de samme gruppene som blir brukt mest ved livets og årets gang. Dette viser at for noen medlemmer er det viktigere å markere slike dager, enn for andre. Dette er særlig tydelig i gruppe 4, som er den gruppen som har flest kommentarer ved fødselsdag, jul og nyttår. Jeg kan ikke peke på noen store kjønnsforskjeller, unntatt ved kommentarer ved julehøytiden. Da er det flest jenter som skriver i forhold til gutter.

Analyse av informantintervjuene

I forbindelse med analysen av minnegruppene på Facebook, intervjuet jeg åtte ungdommer som hver hadde opprettet en minnegruppe (tabell 3.1). To av intervjuene var såkalte "buddy-intervjuer" som jeg presenterte i kapittel III, slik at det til sammen ble seks intervjuer. Alle informantene har blitt sitert i analysen, men jeg kunne ikke få med alle svarene fra hver informant til hvert spørsmål på grunn av oppgavens omfang. Mange av svarene var tilnærmet like i uttrykk og jeg har valgt å sitere de som jeg synes var mest interessante og unike i denne sammenheng.

Jeg har valgt å dele intervjuene opp i fire deler, der jeg først skal presentere litt om hvilke tanker de hadde rundt det praktiske ved å lage en minnegruppe og hvordan den oppstod. I den andre delen skal det handle mer om hvordan informantene bruker gruppene og hva man skriver og ikke skriver i minnegruppene. Den tredje delen skal gå mer inn på risikoeffekten ved det å dele personlig informasjon i sosiale medier, og hva ungdommene har opplevd rundt dette. I den siste delen vil jeg komme inn på hva minnegruppene har betydd for de etterlatte. Disse fire delene er basert på svar fra til sammen 27 spørsmål (vedlegg 4).

Opprettelsen av minnegruppene

I denne første delen skal jeg presentere hvilke tanker ungdommene hadde rundt det å opprette en minnegruppe og hvordan de gjorde det. Her vil jeg følge spørsmålene fra intervjuguiden som jeg utviklet med bakgrunn i observasjoner av minnegruppene.

1:Når opprettet du gruppen? Var det en spontan reaksjon eller noe som kom til over tid?

Da jeg studerte minnegruppene la jeg merke til at de fleste gruppene ble opprettet i den første uken etter dødsfallet, og jeg ville spørre ungdommene om hva som gjorde at den ble opprettet så tidlig etter dødsfallet. De åtte informantene jeg har snakket med sier alle at de laget gruppen enten samme dagen, dagen etter eller to dager etter dødsfallet.

inf.3: Det gikk vel omtrent 2 dager. Jeg var fortsatt i sjokktilstand med tanke på at dette dødsfallet kom såpass brått på. Jeg var i sjokk en uke fram i tid før jeg skjønnte hva som faktisk hadde skjedd.

Alle informantene har opprettet gruppene før begravelsen og informant 5 beskriver hvorfor,

Inf.5: Ganske spontant. Gruppen ble i hovedsak lagt ut så venner og bekjente av avdøde skulle få informasjon angående minnestund og begravelse og sånn at man kunne uttrykke seg på minnesiden.

Gruppene blir opprettet i den tiden som Arnold van Gennep beskriver som liminalfasen, der den avdøde befinner seg et sted i mellom de levende og dødes verden (van Gennep 1999:16). Man kan også se at det var i denne tiden det var mest aktivitet i gruppene. De etterlatte er inne i en vanskelig prosess i tiden før begravelsen og de har kanskje et behov for et sted å uttrykke hva de føler før de tar avskjed. Informant 5 sier at gruppen oppstod av praktiske grunner og dette var også noe jeg la merke til i flere av gruppene.

2: Er dette den første gruppen du har opprettet?

Jeg ville vite om ungdommene var kjent med hvordan man opprettet en gruppe på Facebook og om de visste hvordan den fungerte i praksis. Informant 7 hadde opprettet en gruppe fra før og informant 1 var allerede medlem i en minnegruppe, slik at hun visste hva en minnegruppe var. For de andre informantene var dette første gang de hadde opprettet en gruppe på Facebook. Selv om alle informantene er kjent med Facebook, hadde nesten ingen opprettet en gruppe før, men de fant fort ut av hvordan det skulle gjøres.

Inf.8: Ja, det var det faktisk. Visste ikke helt hvordan det skulle gjøres, men det viste seg å ikke være så vanskelig.

3: Var det på eget initiativ, eller var det noe som ble snakket om blant venner og familie?

I de fleste gruppene registrerte jeg at det oftest var én person som var administratoren. Jeg var da interessert i å få vite om de tok initiativ til å opprette gruppene selv eller om flere var med på det. Informant 5 og 6 er de eneste som sier at de forhørte seg med familien først. Disse familiene gav sin samtykke og syntes samtidig at det kunne bli en fin måte å minnes den avdøde på. Dette viser at ungdommene også ville involvere den avdødes familie i forhold til det å minnes på Facebook.

inf.5: Ble aldri snakket om det, tror dette var spontant, samt at jeg fortsatt var i sjokk. Jeg trodde ikke på det, men lagde en gruppe kanskje for å innse det?

Resten av informantene sier også at de gjorde det på eget initiativ. Dette bekrefter også det ungdommene sier i spørsmål 1, at det å lage en minnegruppe er en spontan reaksjon fra én person som oppretter en minnegruppe på eget initiativ.

4: Når du hadde opprettet gruppen, hvordan inviterte du venner til å melde seg inn?

Når man lager en gruppe på Facebook, kan man invitere venner til å melde seg inn og jeg ville vite hvordan de inviterte andre til å bli medlem og hvordan gruppen spredte seg på Facebook. Alle informantene sier at de har invitert venner via gruppene.

Inf.4: Ryktet spredde seg fort via Facebook, og slik fikk alle vite det. Både kjente og ukjente.

Inf.5: Jeg publiserte gruppen min på profilen og dermed skjedde det en kjedereaksjon. 1400 medlemmer i løpet av 2 timer.

Man kan hevde at på grunn av situasjonen ved at det har skjedd en brå død, blir det mye oppmerksomhet fra venner og andre i nærmiljøet. Informantene er opptatt at gruppene skal bli kjent.

5: Hvem kan bli medlem i en slik gruppe?

Omstendighetene rundt minnegrupper er spesiell i forhold til andre grupper på Facebook. Jeg ville derfor få vite litt om hva ungdommene tenker om hvem som kan bli medlem. Her er det litt forskjellige meninger blant informantene. Noen sier at den er for alle, mens andre mener at det bare er de som kjente avdøde som kan bli medlem.

Inf.6: Siden vi er så åpne om det må vi på en måte tåle at det er andre folk som melder seg inn og skriver der.

Inf.7: Ville ikke hatt noe imot at noen vi ikke kjenner meldte seg inn så lenge de respekterte avdøde og oppfører seg ordentlig.

6: Hvem tenker du at den er beregnet for?

Dette spørsmålet er litt likt det forrige, men dette går mer inn på det ungdommene tenkte før de opprettet minnegruppene, altså hvem de egentlig opprettet den for. Her vil jeg ta med svaret et av buddy-intervjuene i sin helhet, fordi det informantene kommer

fram til sammen er et interessant poeng.

Inf.1:Først og fremst alle de nærmeste og de som kjente henne selvfølgelig.

Inf.2:Mhm, jeg synes egentlig ikke at «randoms» som aldri snakka med henne skal melde seg inn. Da kan jeg tenke litt sånn "årh, hva gjør de der?"

Inf.1:På en måte kan det være bra for man viser jo støtte ved å melde seg inn, og alle blir jo lei seg og triste når de hører om en tragisk ting. Folk blir ofte med på grunn av nysgjerrighet tror jeg, og alle har jo "lyst" til å kjenne noen som har vært i noe dramatisk.

Inf.2:Ja, for det er jo veldig dramatisk måten det skjedde på og det har kanskje noe med det å gjøre?

Inf.1: Folk finner plutselig på at de kjente henne bedre enn det de egentlig gjorde da.

Inf.2: Ja, det er liksom litt "status" på en måte, å være med.

Inf.1: Ja, faktisk. På en absurd måte er det faktisk sånn.

Inf.2:Blir liksom litt sånn "Å, jeg kjenner noen som har dødd". Det er ting man snakker om med andre, og det blir jo mye snakk om det i bygda og utenom Facebook.

Dette viser en av fordelene ved buddy-intervju, ved at informantene sammen kan resonnerer seg fram til og utfylle hverandre på en måte som man ikke kan ved dybdeintervjuer og e-postintervjuer.

Hvordan blir minnegruppene brukt

I denne andre delen skal jeg få frem informantenes erfaringer ved bruken av minnegruppene. Her vil det blant annet komme frem tanker om hva man kan skrive i minnegruppene og hvordan man skriver til en person som ikke lenger finnes.

7: Hvor aktiv er du?

Ved dette spørsmålet mener jeg hvor ofte de er innom i gruppene, hvor ofte de skriver, legger ut bilder, kommenterer på andres innlegg og legger ut lenker. Gruppene som informantene har opprettet, har eksistert ifra seks måneder og opptil tre år. Informant 2 sier at hun får dårlig samvittighet når det er lenge siden hun har vært innom gruppen. For henne er det viktigere å besøke gravstedet enn minnegruppen. Noe som flere av informantene har til felles, er at de sier at var mer aktive i begynnelsen og at nå har bruken blitt mer sporadisk.

Inf.9: Skriver til henne omtrent hele tida, men det blir jo litt sånn at man ikke skriver til andre i gruppa. Hvis jeg kommenterer på andre sine så skriver jeg ofte et lite hjerte eller "føler med deg", "vi vil aldre glemme henne". Det ble vel mer av det i begynnelsen. Det er ikke så mange som skriver nå som det var før. Det har på en måte dabba litt av og det er synd, for jeg håper ikke at folk har glemt henne.

Det som denne informanten beskriver, var noe som jeg også registrerte da jeg analyserte minnegruppene. Man kan se en tendens til i alle gruppene at det er mye aktivitet den første uken og måneden. Etter hvert registrerte jeg at det var samme medlemmene som skrev til den avdøde, kommenterte på hverandres innlegg eller la ut bilder og lenker.

8: Hvor ofte skriver du, legger ut bilder og linker?

Ved dette spørsmålet ville jeg vite hvor ofte de faktisk skriver og deler et minne i gruppene. Noen sier at de skrev oftere og la ut bilder og lenker i den første perioden. To av informantene sier at de nå deler minner svært sjeldent.

Inf.8: Nå skriver jeg bare på bursdagen, jul, på dagen han døde og når jeg kommer på et minne om han som vi delte sammen.

Dette viser til det som jeg fant i analysen av gruppene, at i noen minnegrupper er det flere medlemmer som skriver til avdøde ved markeringer av livets og årets gang og dette blir bekreftet av denne informanten.

9: Hvilke bilder har blitt lagt ut, og hvorfor ble akkurat disse bildene valgt?

I flere av minnegruppene har det blitt lagt ut mange forskjellige bilder av den avdøde, enten alene eller sammen med andre venner. I noen grupper oppfordrer administratoren til å dele bilder og jeg ville derfor spørre dem om hva slags bilder de deler og hvorfor. Informantene sier at de har valgt muntre bilder og hva som var typisk ved han eller henne. En av informantene sier at hun har delt mange forskjellige bilder som hun har redigert, ved å legge til ulike elementer og symboler. Dette var noe jeg så en tendens til i flere av gruppene.

Inf.3: Bilder av han og venner og andre minnebilder. Man blir revet med av alle bilder.

Dette viser at de bildene som blir lagt ut har stor betydning. Det som er interessant, som en av informantene sier, er at hun følger med på hva slags bilder som blir lagt ut.

Inf.5: Bildene som blir lagt ut av dem som vil, der også er jeg inne og holder oppsyn

angående hvilke bilder som blir lagt ut.

Administratoren følger altså med og har kontroll på hva slags bilder som blir lagt ut.

10: Er det en slags dialog mellom medlemmene og kommenterer man på det andre skriver?

Noe som jeg registrerte i gruppene var at flere medlemmer kommenterte på hverandres innlegg. Informantene sier at det ikke er en dialog mellom medlemmene, men de sier at ved å kommentere viser man at man bryr seg om den som har skrevet og deres følelser. Hvis flere deler det samme minnet om den avdøde, sier en av informantene at:

inf.9: Blir jo at vi kommenterer på det vi skriver når det er noe vi også har vært med på. Da kan jeg skrive sånn "ja, det husker jeg godt" eller "den dagen vil jeg aldri glemme". Noen bruker også like-knappen for å vise at de bryr seg, og at de har sett det de har skrevet.

Inf.7: Blir ikke så mye av at vi skriver til hverandre, vi skriver jo mer direkte til han.

11: Hvordan henvender man seg til noen som ikke kan svare på det man skriver?

Det som er spesielt med minnegruppene er at de er opprettet for en person som har gått bort. Ungdommene «kommuniserer» med avdøde på forskjellige måter. Jeg observerte at de ofte skrev navnet til den avdøde og henvendte seg direkte som, «å, jeg skulle ønske du var her» eller «håper du har det bra». På en måte kan det virke som om de venter på svar. Informantene sier at de skriver for å bli hørt og at de tror at den avdøde ser det, og kjenner at de bryr seg og fortsatt er der.

Inf.1: Blir litt på samme måten som når man skriver brev til en person som fortsatt er i live. Spør liksom ikke «hva gjorde du i helga?», men blir mer spørsmål om for eksempel «lurer på hva du hadde syntes om det», «du skulle vært her» og forteller om vanlige ting. Man har jo et håp om at den personen faktisk leser det eller kjenner det liksom. Skriver jo med en hensikt om at det skal bli hørt eller mottatt.

12: Er det noen forskjell på hvordan du skriver i minnegruppen og til andre venner? I så fall, hvilken og hvorfor?

I forrige spørsmål så jeg bare på hvordan informantene henvendte seg direkte til den avdøde, mens nå skal jeg se på *forskjellen* mellom det å skrive til en person som er død og til en person som kan gi svar.

Inf.6: Det jeg skriver er mer gjennomtenkt og jeg bruker lang tid på å skrive noe bra. Noe ganger blir det litt lange beskjeder, lengre enn jeg hadde tenkt i utgangspunktet.

Informantene sier at de tenker mer gjennom det de skriver og vil at det skal være bra. En av informantene sier at hun passer litt på hva hun deler i minnegruppen, fordi hun vet at foreldrene til den avdøde er med i gruppen og kan lese det hun skriver.

inf.5: Man «trår» litt forsiktig frem på siden, det er ikke all informasjon om avdøde man deler med familie. Jeg skriver f.eks på minnesiden «jeg savner deg så mye, skulle ønske du var her nå!» Men til ei venninne kan jeg f. eks si «denne festen burde hun vært med på». Det er sammenhengen i det. Den avdøde var jo veldig ung og «vilter», så det ble jo en del fester og sånt, og det er kanskje ikke sånn man uttrykker det på en minneside med familie og foreldre.

Dette viser at man ikke kan dele alt i en minnegruppe, på grunn av at den er tilgjengelig for mange med ulike relasjoner til avdøde.

«Trolling» og kontroll over innholdet

Barn og unge som bruker Internett står overfor mange potensielle farer og sjansen for å oppleve risikofylte situasjoner er stor (Staksrud 2009:187). I en artikkel fra VG-nett 14.april 2011 omtaler de et problem ved minnegrupper i Storbritannia der falske identiteter skriver spydige kommentarer (Murtne 2011). Jeg ville derfor også spørre informantene om de hadde opplevd noe liknende.

13: Hvor mange medlemmer er det i gruppen og har du noen oversikt over hvem som er medlem?

Gruppene har fra under hundre til over tusen medlemmer. Jeg registrerte at det var flere av medlemmene, som uten å kjenne den avdøde, likevel kommenterte i gruppene. Dette har også informantene registrert og sier samtidig at de har kontroll over hvem som er medlem og hva de gjør.

Inf.9: Jeg har registrert at det er mange der som jeg ikke vet hvem er og noen av de har skrevet kondolansemeldinger. Ellers er det mest venner, folk som vi gikk på skolen med og andre fra nærmiljøet som jeg vet hvem er, men som jeg ikke kjenner hvis du skjønner.

Informantene er klar over at på grunn av at de har valgt en åpen profil for gruppene er det en mulighet for at ukjente personer også kan bli medlemmer. Som en følge dette tar de ansvar og følger med på det som blir skrevet og kommentert.

Inf.5: Jeg holder hele tiden oversikt om hvem som er medlem og hva som blir skrevet på «veggen».

14: Hvordan ville du reagert dersom en som du visste hadde lite eller ingen tilknytning til den avdøde ble medlem?

Som man kunne forstå ut ifra forrige spørsmål vet informantene at det er medlemmer i gruppene som ikke har noen tilknytning til den avdøde eller dem selv. Derfor ville jeg få frem deres meninger om dette. Tre av informantene har ikke noe imot at ukjente melder seg inn, så lenge de oppfører seg bra og ikke skriver fornærmende kommentarer.

Informant 1 sier noe som er interessant angående de medlemmene som har lite eller ingen tilknytning til avdøde:

Det kan jo være vanskelig å vite hva man skal si til noen som har mista en nær venn. Gjennom gruppa blir det nå på en måte lettere å sende en siste hilsen og vise at man bryr seg om de etterlatte.

Gruppene kan også være et sted for de som ønsker å sende en hilsen og for de som ikke er så nære at de går i begravelse og minnesamvær. Dermed kan de ta del i det minnesamværet som oppstår i gruppene og får mulighet til å vise at de bryr seg på en måte som de ikke har hatt mulighet for tidligere.

15: Hva tenker du om at fremmede sitter og leser det som har blitt skrevet i gruppen?

Alle gruppene jeg har analysert har åpen profil, ellers hadde jeg ikke fått tilgang til dem. Dette betyr også at alle Facebook-brukere har mulighet til å lese det som blir skrevet og delt i minnegruppene. Informantene er enige om at dette ikke gjør noe, fordi de ikke deler mye privat informasjon. De håper at ved å dele tanker og følelser om det å miste en venn, kan være til hjelp og støtte for andre i samme situasjon.

Inf.7: Det er jo selvfølgelig rart å tenke på at fremmede kan sitte og lese det som vi skriver, men da håper jeg at det er noen som er i samme situasjon og som kan få støtte ved å se at de ikke er alene om å føle det de føler.

16: Hva tenker du om at ukjente kommenterer og skriver i gruppen?

Flere av informantene er positive til at fremmede kommenterer og skriver i gruppene og sier at det må de tåle da de har valgt å ha en åpen profil.

Inf.6: Hvis man skal ha et åpent forum, må man forvente at andre involverer, på godt og vondt, og det gjør ikke noe at den er åpen slik at flere kan skrive.

Inf.1: Har ikke noe imot at fremmede kommenterer hvis det er for å gi støtte, og da passer det hvis de skriver noe som «Hvil i Fred» eller kondolanse. Men om de begynner å bli for personlige og spør om dødsårsaken, synes jeg det er litt rart. Noen har jo skrevet «å, så forferdelig, ei ung jente fortjener ikke å gå bort så tidlig". Det synes jeg at det er fint de skriver, for det viser jo at de faktisk bryr seg om det som har skjedd og hvordan vi som sitter igjen føler det.

Flere av informantene er opptatt av at man skal oppføre seg og respektere grunnen til at gruppene ble opprettet. For dem er det også godt å se at andre, utover de i den nærmeste vennekretsen, bryr seg og føler med dem.

17: Har du opplevd at noen har skrevet fornærmende kommentarer eller lignende? I så fall, hva har du gjort med det?

I forrige spørsmål kunne man se at informantene var klar over at, ved å velge en åpen profil, kan også fremmede kommentere. Jeg ville se nærmere på hvordan informantene ville reagert dersom noen skrev fornærmende kommentarer. Jentene jeg har intervjuet sier at de har opplevd dette, men det hadde ingen av guttene.

Inf.4: Mener å huske at det var en kommentar, den ble rapportert til meg av andre medlemmer. Meldingen ble slettet og jeg sendte en svært krass melding tilbake. Har mistanke om at det var en falsk profil som noen hadde opprettet kun for å lage problemer for andre i sorgen.

Informantene tar kontroll, de handler og sier ifra dersom noen har brutt en grense for hva som de mener er innenfor det de kan tåle av oppførsel og kommentarer.

18: Hva kan man skrive og hva kan man ikke skrive?

Alle informantene har klare meninger om hva man kan skrive og hva man skal unngå. Gjengangeren er at man ikke skal dele private og personlige opplysninger om den avdøde og dødsfallet. Meninger som kan såre andre skal man også holde for seg selv.

Inf.3: En kondolansemelding er som regel nok. Jeg går igjennom alle kommentarer

hver dag og kan gråte til mye av det. Noe treffer for bra. Mye bra skrevet. Hva man ikke kan skrive må vel være å ikke kjøre diskusjoner rundt dødsfallet.

Det han sier gjelder også for de andre informantene. Dette bekrefter også det jeg skrev om i forrige spørsmål om at informantene tar kontroll og at de som opprettet gruppene tar ansvar for hva som er akseptert oppførsel.

19: Hvilke tanker har du om at alt det som skrives og bildene som legges ut er tilgjengelig for alle på Facebook?

En av informantene sier at hun helst skulle ha sluppet å måtte tenke på at det er tilgjengelig for alle og at det påvirker hva hun kan skrive.

Inf.1: Vi tenker jo selvfølgelig over hvilke bilder vi legger ut, og det er maaaaange som ikke kommer gjennom vår sensur (latter).

Inf.9: Jeg modererer det jeg skriver og legger ut, vil jo ikke dele alt heller fordi det finnes så mange forskjellige folk der ute som kan misbruke det vi skriver og de bildene vi legger ut.

Disse to jentene er bevisste på hva de legger ut, noe som denne gutten ikke er, i like stor grad.

Inf.3: Har ikke tenkt på det, jeg gjør dette for å bevise at jeg er stolt av å ha hatt en venn som han.

Ettertanker

I denne siste delen vil jeg se nærmere på hvilke erfaringer informantene har gjort seg i etterkant av å ha opprettet og brukt minnegruppene på Facebook. Fordeler, ulemper og hvor lenge gruppene skal eksistere, er temaer som jeg vil ta opp her.

20: Hvorfor valgte du å lage en minnegruppe?

Det som er interessant og som også er noe av det jeg skal finne ut av i denne oppgaven er hvorfor noen velger å dele følelser om sorg og død på Facebook. Flere av informantene sier at det handler om respekt og at den personen fortjente et sted der man kunne hedre minnet.

Inf.4: Fordi jeg mente hun fortjente det, og for at alle skulle ha et sted å uttrykke sin egen sorg på sin egen måte.

Inf.3: For å vise min venn respekt, først og fremst for å vise at jeg har satt pris på at

jeg har blitt kjent med han. Tror han selv setter stor pris på det.

Inf.7: Ville ha et sted vi kan gå til når vi føler for det og når vi kan, uavhengig av tid og sted.

Tilgjengelighet er viktig for informantene og det at minnegruppene er på Facebook gjør at ungdommene har tilgang til den hver dag og når som helst på døgnet. Dette var noe jeg også registrerte i analysen av minnegruppene, hvor det blant annet var et medlem som skrev en kommentar om at hun var på kurs og kom til å tenke på den avdøde.

21: Har du gjort deg noen tanker om hvilke fordeler og ulemper en slik gruppe kan ha?

Til tross for at noen av informantene hadde opplevd fornærmende kommentarer fra fremmede, sier de at det er flere fordeler enn ulemper ved å ha en minnegruppe.

Inf.8: Fordelen er at vi kan dele mer sammen enn vi ville gjort hvis det ikke hadde vært for gruppa. Det er godt å se at hun ikke blir glemt og at det fortsatt finnes mennesker som husker henne og er glad i henne. På en annen måte er det kanskje ikke så bra, fordi jeg har jo ikke helt kommet over at hun er borte, men jeg har klart å komme meg videre i livet til tross for det. Man tenker jo så mye på alt det vi skulle gjøre sammen når vi blei større, men nå kan vi ikke det, og det er av og til vanskelig å takle.

22: Har du noen tanker om hvor lenge gruppen skal eksistere?

Som den ene informanten beskrev i forrige spørsmål, kan en ulempe ved minnegruppene være at sorgen blir forlenget, og jeg vil her få frem flere perspektiver og erfaringer fra flere informanter. Det som er interessant er at to av informantene sier at gruppen vil eksistere så lenge Facebook gjør det.

Inf.3: Så lenge jeg er på Facebook, og jeg har allerede lagret alle innlegg etc som et dokument på datamaskinen.

Her ser man at de ikke tenker på at dette er noe som skal avsluttes fordi de selv vil, men at det er det teknologiske som avgjør hvor lenge man skal ha en minnegruppe.

Inf.1: Jeg synes ikke man skal slippe taket, men jeg synes heller at man skal gå videre til aksept og at vi nå tenker på de koselige minnene. Viktig at vi da heller bruker tid og energi til å tenke på det positive og det gøy vi gjorde sammen. Det er det vi kan gjøre for å hjelpe hverandre for å unngå tunge og triste dager.

Disse informantene har ikke tenkt å slutte å minnes på Facebook, fordi de der kan hjelpe hverandre gjennom sorgen.

23: Er det noen forskjeller på det å minnes på Facebook og utenfor Internett?

Hvilken forskjell har du opplevd?

Informantene har reflektert noe rundt forskjellene ved det å minnes på Facebook og utenfor Internett. Det som går igjen er tilgjengelighet og deling av personlige minner. To av informantene sier at man ikke kan dele de samme minnene og historiene som man gjør utenfor Facebook.

Inf.5: Vi snakker mye mer om minnene vi har utenfor Internett. På Facebook er det som regel bare hvor mye vi savner henne og ønsker henne tilbake.

Dette kunne jeg også se i analysen av minnegruppene ved at det som regel ble skrevet korte innlegg som ikke inneholdt mange detaljer.

Inf.7: Forskjellen er vel at her kan flere dele noe samtidig og flere kan kommentere på det du har skrevet. Kanskje det gjør at flere tenker på han og alle de gode minnene vi hadde sammen.

24: Hva har minnegruppen betydd for vennegjengen? Er det noe dere snakker om utenfor Facebook?

Ut ifra det informantene har sagt til nå, forstår man at minnegruppene har stor betydning for dem.

Inf.5: Vi snakker om det veldig ofte, det har gjort at vi har fått nye bekjentskap til andre venner av avdøde, og vi har blitt mye flinkere til å åpne oss og snakke om følelsene rundt det som har skjedd.

Inf.2: Men vi hjelper jo hverandre til å komme gjennom det, og det hjelper å dele. Delt sorg er halv sorg, mener nå jeg.

Venners støtte og omtanke i denne tiden er viktig og det får de, både på og utenfor Facebook. Ved å dele minner og sorg i sosiale medier får vennegjengen sett hvor mye vennen deres betydd for andre, og det kan også hjelpe dem i sorgprosessen.

25: Hva tror du minnegruppen har betydd for andre etterlatte?

Med andre etterlatte mener jeg i dette tilfellet både utvidet familie og bekjente. Tre av informantene sier at de har fått positive tilbakemeldinger fra familien og at flere av den avdødes familiemedlemmer er medlemmer i minnegruppene.

Inf.2: Egentlig må den ha betydd ganske mye. Folk har jo fått delt tanker, bilder og prata kanskje litt om sorgen der også. Men for noen tar det litt lengre tid. Det er fortsatt mange som skriver, men så kan det være to til tre måneders opphold, og så er det ofte de samme som skriver igjen.

Denne informanten uttrykker det samme som jeg registrerte i analysen av minnegruppene, ved at det var mye aktivitet den første perioden, men at det ble mindre etter hvert.

26: Hvor viktig er gruppen for deg?

Flere av informantene sier at minnegruppene er viktige fordi at her kan man uttrykke sine tanker og følelser, få hjelp og støtte av andre i samme situasjon. Det er også viktig for dem å få vist andre hvor mye de brydde seg om den avdøde.

Inf.3: Gruppen hovedsakelig betyr ikke mye. Men den betyr mye for min venn, det vet jeg! Men jeg liker å ha den fordi jeg kan kommunisere med han og jeg kan dele mine følelser, noe som er viktig for meg og for andre.

Denne informanten sier også gruppen er viktig fordi han her får mulighet til å «kommunisere» med den avdøde. Kommentarer direkte til den avdøde er det det finnes mest av i alle minnegruppene jeg analyserte, og det viser at det er viktig for informantene å ha et sted der de kan vise de avdøde hvor mye de savner dem og at de aldri blir glemt.

27: Hvilke tanker har du om det å minnes etter en brå død og det å minnes etter en lengre sykdomsperiode?

Det er her interessant å få frem ungdommenes meninger om dette og hva de har opplevd. Flere av informantene sier at de tror at sorgen er like vanskelig uansett og at savnet er det samme. Jeg vil bruke sitatene til to av informantene for å beskrive det de opplevde etter å ha mistet noen ved brå død.

Inf.3: Vi snakket med hverandre på skolen på mandag, tirsdag kom han aldri. Det var helt for jævlig å få en slik beskjed. Jeg trodde ikke på det. Jeg var også syk den dagen hvor det kjører to ambulanser som kjører forbi meg. Slo aldri tanken på at det var en jeg kjente. Men så legger jeg meg igjen hvor jeg våkner av meldinger på telefonen hvor det står "Jeg kondolerer så mye, så ufattelig trist". Tenker ikke noe mer på det før jeg bare legger meg igjen. Trodde de bare tulla med et eller annet,

før min stefar kommer inn på rommet og sier "Jeg har en jævlig beskjed å gi deg, "Nils" er død!".

Inf.5: Min venninne døde av overdose i veldig ung alder og hadde hele livet foran seg. Hun pratet ofte om hva hun ville bli og hva hun skulle med livet når hun ble voksen, om alt hun ville oppleve. Mens en person som har hatt lang sykdomsperiode er klar over at det ikke blir noen fremtid, de vet de har tapt og slutter å planlegge. Mens denne unge jenta, som ikke visste noen ting om at den festen var den siste hun skulle på..at den statusen hun skrev på Facebook var den siste hun skulle skrive.. Hun fikk ikke tatt farvel med noen.. Så jeg tror det er lettere å gi slipp på personer som har hatt lang sykdomsperiode enn unge mennesker som er i ulykker, overdose, drap, selvmord.. For du ser ingen av tegnene til at det er siste gang du ser personen.

Etter at informantene delte disse historiene og erfaringene, får man en forståelse for hvor vanskelig det er å miste en nær venn etter et dramatisk dødsfall og hvor vanskelig det er å gi slipp på den avdøde.

Oppsummering av informantintervjuene

I «Opprettelsen av minnegruppene» kom det frem at informantene tenkte gjennom hvordan de ville at gruppene skulle være, hva den skulle brukes til og hvem den var beregnet for. Den ble først og fremst opprettet for de nærmeste, men de hadde ikke noe i mot at også andre meldte seg inn.

I «Hvordan blir minnegruppene brukt» kommer informantenes egne erfaringer ved bruken av minnegruppene frem. Informantene sier at de fortsatt er aktive ved at de er innom en gang om dagen eller hver uke. De kommenterer ikke like ofte som i begynnelsen, men de fortsetter å kommentere på hverandres kommentarer. Det kommer også frem at man ikke kan dele alt i minnegruppene, på grunn av at avdødes foreldre også kan være medlemmer.

Det er ikke mange av informantene som har opplevd «trolling», men det har forekommet. Da har de selv gjort noe med det og kontaktet vedkommende. Dette viser at de har kontroll over innholdet og følger med på hvem som er medlem og hva som skrives.

I «Ettertanker» kom det fram mange gode refleksjoner ved det å ha en minnegruppe på Facebook. Til tross for farene ved å dele personlig informasjon på Facebook, har disse ungdommene opplevd mye positivt og verdifullt. Det er også mye som tyder på at fordi deres venn døde etter et dramatisk dødsfall, kan en minnegruppe være til god hjelp for å komme videre i livet ved at de har et sted der de kan bli minnet på tiden som de hadde sammen. Det betyr også mye for dem at de kan hjelpe andre i samme situasjon.

Kapittel V

Diskusjon og konklusjon

I dette avsluttende kapitlet vil jeg ta for meg resultatene fra det forrige kapitlet og se på hvordan ungdommene har brukt minnegruppene for å kunne si noe om fenomenet å minnes på Facebook. For å gjøre dette vil jeg anvende teoriene jeg presenterte i kapittel II. Til slutt vil jeg oppsummere minnegruppenes betydning for ungdommene, vurdere sterke og svake sider ved oppgaven og avslutningsvis vil jeg gjøre noen betraktninger om veien videre.

Minnegrupper og sorg

Det er store likheter mellom gruppene når det gjelder hvordan ungdommene uttrykker sorg. I varierende grad ser man tendenser til sorgfasene nektelse, sinne, forhandling, depresjon og aksept (Kübler-Ross og Kessler 2005:27). I begynnelsen ser man tegn til nektelse hos ungdommene. Kommentarer som «kan ikke tro at dette har skjedd» blir uttrykt i de første månedene. Nektelse er en typisk reaksjon ved plutselig dødsfall (Kübler-Ross og Kessler 2005:8). Man ser også antydninger til at nektelse blir uttrykt over lengre tid. Dyregrov og Dyregrov hevder at sorgreaksjonene aldri følger de enkle forløpene som er beskrevet i lærebøkene, og at ved brå død kan sorgen variere i intensitet og varighet (2007:27). Med grunnlag i dette og mine resultater kan man hevde at sorgprosessen ikke har en fast start og et definert slutt punkt, men den forandrer seg hele tiden. Dette kommer også til uttrykk i minnegruppene.

Etter hvert som tiden går, ser man tendenser til at kommentarene forandrer seg fra nektelse til å uttrykke sinne. Både Kübler-Ross og Kessler og Dyregrov og Dyregrov hevder at sinne og skyldfølelse kanskje er de aller viktigste menneskelige reaksjonene i etterkant av kritiske eller traumatiske hendelser (2005:10, 2007:33), og i samtlige av gruppene uttrykker ungdommene følelser av denne typen. Walters hevdet at sørgende ofte får kritikk for at de ikke sørger «riktig» (1999:120). Ungdommene uttrykker sine ekte følelser ved å vise at det er lov å være sint fordi det som har skjedd er urettferdig og uforståelig.

Depresjon er også en fase man kan registrere i minnegruppene. Dette stadiet kan beskrives som tomme følelser og man opplever en intens tristhet (Kübler-Ross og Kessler 2005:20). Ungdom selv har ønsker og behov for hjelp til å takle sorgen, og det er da viktig med et sterkt og trygt nettverk som består av voksne, venner og andre unge i samme situasjon (Dyregrov og Dyregrov 2007:84,86,87). Dersom man opplever depresjon, kan man hevde at man finner støtte og omsorg i minnegruppene. Her møter man andre unge i samme situasjon. Informantene sier at man hjelper hverandre til å komme gjennom sorgen, og at det hjelper å dele. Da jeg spurte informantene hva minnegruppene har betydd for vennegjengen, sier de at de har blitt mye flinkere til å åpne seg og snakke om følelsene rundt det som hadde skjedd. Man kan med bakgrunn i dette hevde at i minnegruppene møter de andre som vil forstå betydningen av å gi og få støtte, slik Dyregrov og Dyregrov beskriver det (2007:88-89).

Aksept er den siste fasen i modellen til Kübler-Ross og Kessler (2005:24). Det handler mye om å akseptere den virkeligheten man nå befinner seg i. Informantene sier at det er ikke noe man kommer over, men man lærer seg å leve med det. Man kan hevde at minnegruppene kan hjelpe de unge til å leve videre, fordi de har gjort noe som de mener har betydning for den avdøde, dem selv og andre etterlatte. Tony Walters hevder at mange sørgende aldri gir slipp på den avdøde, men at de likevel klarer å leve videre samtidig som de fortsatt har den avdøde med seg (1999:xiii). Som en av informantene sa, ville hun at gruppen skulle eksistere så lenge Facebook gjør det. Dette er en holdning som er felles hos de fleste av informantene. Prestene Danbolt (2005) og Inghammar (Nicolai 2009) er opptatt av spørsmålet «når skal man la den døde få hvile i fred?», i forbindelse med det å sørge på Internett. Om dette er mulig å finne ut, vil nok være vanskelig på grunn av at det er noe man kjenner individuelt. Selv om man har en minnegruppe som man ikke velger å avslutte trenger ikke det nødvendigvis å bety at man har et usunt forhold til det å sørge. Noen av informantene sier at de har kommet videre og at de nå velger å bruke tid og energi på de positive minnene. Sandvik hevder at flere ungdommer skyver sorgen bort for å takle hverdagens krav, og dette kan føre til at sorgen kan utvikle seg til å bli mer intens senere i livet (2003:21). Det at ungdommene ikke vil at minnegruppene skal avsluttes, er ikke nødvendigvis negativt. Sorgprosessen tar mange år (Dyregrov og Dyregrov 2007:94), og med grunnlag i dette kan man hevde at det er naturlig at minnegruppene vil eksistere så lenge ungdommene har behov for dem.

Forskning viser at hvordan ungdom takler det å miste en venn etter et traumatisk dødsfall har mye å gjøre med ungdommers utviklingstrinn og ressurser (Dyregrov og Dyregrov 2007:75). Alle informantene hadde gjennomtenkte refleksjoner om den situasjonen de befant seg i og man får dermed en forståelse for hvor vanskelig det er å miste etter en brå død. Det kan være rimelig å si at i minnegruppene har ungdommene tilgang til ressurser de ikke ville hatt utenfor Facebook, og sterke ressurser er viktig for hvordan ungdom takler brå dødsfall (Davies i Dyregrov og Dyregrov 2007:75).

Sokneprest Steinar Ekvik hevder at kvinner og menn ikke sørger likt (2002:10), men Bugge hevder at man skal være forsiktig med å dele inn i kjønnsroller (2003b:46). I alle minnegruppene er det flere jenter enn gutter som har skrevet flest kommentarer, og det er også en tendens til at de deler mer og oftere enn det guttene gjør. Det er også ofte slik at minnene som jentene deler er av mer personlig karakter. Man ser at jentene skriver mer følelsesladde kommentarer enn guttene. «Savner deg» (tabell 4.18) og hjerter (tabell 4.21) blir mest brukt av jenter og er en del av en økende trend blant jenter (Borgersen 2012). Svennevigs undersøkelse viser at jentene uttrykker følelser for hverandre i større grad enn guttene. De er mer tilbakeholdne, men i gruppene der avdøde er en gutt ser man at guttene er åpne og deler flere minner enn i gruppene for jenter. Walter hevder at kvinner sørger lengre og hardere enn det menn gjør (1999:176) og det finner man også tendenser til i minnegruppene.

Minnegrupper og ritualer

Arnold van Gennep beskriver begravelsesriten som «et typisk adskillelsesrite der avskjeden med den døde innebærer en terskeltilstand for de overlevende, (...) og der de reintegreres i samfunnet» (1999:24). Før begravelsen befinner de etterlatte seg i liminalfasen og det er i denne perioden det er mest aktivitet i gruppene. Man kan hevde at dette er på grunn av at ungdommene befinner seg i en overgangsfase og har behov for mening og kontroll over situasjonen (Schøien 2008:15). Informantene beskriver denne tiden som en «sjokktilstand». Den første og andre dagen som gruppene ble opprettet blir det skrevet spesielt mange kommentarer (tabell 4.8). I liminalfasen, før den avdøde har blitt overlevert til «de dødes verden» (Danbolt 2002:22), hevder van Gennep at de sørgende svever mellom to verdener (Gilhus 1999:16). Fasen er preget av, i følge Turner, et kreativt kaos (ibid.). Kanskje kan man hevde at minnegruppene er med på å skape orden og struktur i en ellers kaotisk tilstand som de sørgende befinner seg i, ved

at man her får satt ord på følelsene sine. Det man ser i gruppene er at det tar tid før de nærmeste vennene trer ut av terskelfasen ved at de fortsetter å henvende seg direkte til den avdøde gjennom kommentarer. Når man ser på hvor mange dager det egentlig har blitt skrevet kommentarer er dette lite i forhold til hvor lenge gruppene har eksistert (tabell 4.7). Dette kan man betrakte det som et tegn på at i den tiden ungdommene befinner seg i liminalfasen har de mer behov for å uttrykke tanker og følelser om tapet.

Etter at begravelsen er over, er det flere medlemmer som uttrykker hvor fin den var eller hvor viktig den var for å ta et siste farvel (tabell 4.27). Slike kommentarer er med på å understreke hvor viktig begravelsesriten er. Brottveit hevder at begravelser kan sees på som en hyllest til livet og livskraftene (2008:86), og fokuserer her på de positive sidene ved begravelsen slik det blir uttrykk i mange av kommentarene. De som følger i en begravelse kommer for å vise respekt for den avdøde (Walters 1999:148).

Informantene sier at «alle som vil» kan melde seg inn minnegruppene, men de må vise respekt og oppføre seg. Det er rimelig å si at i minnegruppene forventer man det samme som man gjør ved begravelsen og viser at aspekter ved denne riten også kan overføres til sosiale medier.

Ved minnesamværet etter begravelsen samles de sørgende for å minnes avdøde. Danbolt beskriver at de sørgende står i spenningen mellom relasjonstilknytning og separasjon (2001:148). Her holder man minnetaler som er en fortolkende fortelling om et levd liv og begynnelsen på den historien som skal leve igjen etter den døde (Danbolt 2001:149). Flere av informantene uttrykker at hensikten med gruppene er at man kan dele minner enten via egne ord, symboler, dikt, bilder, filmer eller ved bruk av «like»-funksjonen. Med bakgrunn i dette kan man si at det som skjer i et minnesamvær blir videreført til minnegruppene på Facebook. Sett i et slikt lys kan man si at minnegruppene kan forstås som en forlengelse av minnesamværet, ved at de kan karakteriseres som et digitalt minnesamvær.

«Spontanalter» er et begrep som blir brukt for å beskrive de handlingene ungdommer utfører på steder der venner har omkommet i bilulykker og lignende (Gustavsson 2008:23). Minnegruppene oppstår som følge av en spontan reaksjon og informantene sier at det var viktig for dem å ha et sted der de kunne komme sammen rett etter dødsfallet. Westgaard hevder også at «spontanalter» handler om å reagere i forhold til

den onde og uforståelige døden (2001:126), og man kan hevde at det å opprette en minnegruppe også handler om det samme.

I minnegruppene er det ungdom som deler minner og bilder, på samme måte som man gjør ved ulykkessteder. Man kan hevde at en minnegruppe kan ha den samme funksjonen som et «spontanalter», ved at ungdommene selv bestemmer innholdet og når de kan komme og gå. Westgaard hevder at «spontanaltere» utføres på en måte som de voksne ikke forstår (2001:126). Som nevnt i kapittel I, forstod heller ikke Simon Eriksen Valviks far hvorfor sønnen hans skulle dele noe så privat som sorg på Internett (Vindslund 2009).

Resultatene fra analysen viser at minnegruppene har stor betydning for de etterlatte på merkedager som dødsdagen, avdødes fødselsdag og ved julehøytiden. Kübler-Ross og Kessler hevder at høytider er noe av det vanskeligste sørgende opplever (2005:140). I de fleste gruppene er det mye aktivitet på disse dagene og medlemmene skriver gjerne at de har tent lys for avdøde enten hjemme eller på gravstedet. Gustavsson fant i sine studier at ungdom samlet seg på ulykkesstedet eller ved gravstedet på dødsdagen. Her tenner de lys, legger ned blomster og håndskrevne hilsener (2008:39). Tabell 4.30, «Kommentarer ved måneds- og årsdagen for dødsdagen», viser at det er aktivitet i gruppene på denne dagen. Av kommentarer som blir skrevet får man en forståelse for at gravstedet er viktig, da flere medlemmer skriver at de har «besøkt» han eller henne i dag. Lystenning på bestemte datoer er en del av et ritualisert uttrykk (Aagedal i Brottveit 2003:94), og man ser en tendens til at det er vanligere blant de yngre enn de eldre (Danbolt 2002:59). Spesielt ved dramatiske dødsfall markerer ungdom private merkedager ved å tenne lys på gravstedet (Danbolt 2002:58), og flere ungdommer forteller om dette i minnegruppene. Det samme ser man forekommer både ved avdødes fødselsdag (tabell 4.28) og julehøytiden (tabell 4.29), som viser at disse dagene fortsatt er viktig å markere.

På fødselsdagen er det mer aktivitet enn ved dødsdagen og julehøytiden. En av grunnene til det kan være at for ungdom markerer fødselsdagen et steg nærmere selvstendighet. (Strandbu og Øia 2007:10). Kommentarene denne dagen er lengre og mer følelsesladde enn ved andre begivenheter. Fødselsdagen er en sosial begivenhet man ofte tilbringer med familie og venner (Bringèus 1987:186), og ungdommene viderefører denne tradisjonen ved å praktisere den og dele den med andre i minnegruppene.

Minnegrupper og religiøsitet

Man ser en tendens til at den samhandlingen som foregår i minnegruppene og den betydningen en minnegruppe har kan fungere som en del av ungdommenes *livstolkning*, slik Lundby hevder at ungdom bruker en del av sosiale medier til (2010:130). Hillis bemerket at etterlatte uttrykte seg på en interessant måte på minnesider på Internett ved at de fortsatt «snakket» med den avdøde (2009:7). Tabell 4.23 «Direkte kommentarer og innlegg til avdøde» viser at det å skrive direkte til den avdøde er den mest vanlige kommentaren i samtlige av gruppene. Helt fra gruppene oppstår og etter hvert som tiden går fortsetter medlemmene å henvende seg på denne måten.

Informantene påpeker at man har et håp om at den avdøde vet at de fortsatt skriver til dem. Man kan hevde at dette er med på å bekrefte at minnegruppene er et sted der man både kan dele minner om avdøde og kommunisere med avdøde. Gustavsson hevder også at denne måten å uttrykke seg på kan tyde på at de fortsatt har en dialog med avdøde (2008:36). Walters har funnet at mange sørgende kommer til gravstedet «for å slå av en prat med avdøde», og i minnegruppene forteller noen ungdommer at de gjør det samme. Det at ungdommene uttrykker seg på denne måten, viser at de har forestillinger om et liv etter døden.

Som von der Lippe fant i sin undersøkelse, er ungdom opptatt av eksistensielle spørsmål. Ungdommene skriver kommentarer som «vi sees igjen», «vi møtes igjen», og dette kan forstås som en del av ungdommenes *livstolkning*, slik også Lerheim fant i sin studie av minnesider (2011:163). Dette kan også forstås som *medialisering av religion*, slik Hjarvard beskriver det (2008:105), ved at tanker og holdninger rundt livet etter døden kommer til uttrykk i minnegruppene. Man kan med bakgrunn i dette hevde at utviklingen av minnegrupper på Facebook kan være med på å fylle et rom som de religiøse institusjonene tidligere fylte (Lundby 2010:114).

I minnegruppene er det mer vanlig at jenter deler forestillinger om livet etter døden, enn gutter. Lövheim fant i sine studier at «young men seem to value the possibility to find someone to talk about difficult events in life more than women do» (2008:215).

Analysen av minnegruppene viser at guttene er mer tilbakeholdne med både følelser og tanker om eksistensielle spørsmål. Det finnes noen unntak der man kan se en tendens til at dersom avdøde er en gutt, deler kamerater flere minner, enn der avdøde er ei jente.

Birkedal hevder at ungdom har mange måter å forstå og beskrive sin gudstro på, og at de viser en gjennomgående individualisme i måte å uttrykke dette på (2008:110-111). Det finnes innlegg som «vi sees i himmelen», eller «du er en engel». Man kan hevde at ungdommene bruker engler som et symbol for å uttrykke tro og det er i hovedsak jentene som tar dem i bruk. Anders Gustavsson viser til i sin studie at ungdom bruker engler som et symbol på at den avdøde befinner seg et annet sted (2008:41). Symboler av denne art kan være med på å skape mening, som Danbolt beskriver det (2002:36), men de kan også hjelpe ungdommene til å formidle en følelse og situasjon som de har vanskelig for å sette ord på. Symboler kan derfor bli viktige meningsbærere for ungdommene, men de kan også betraktes som en måte å uttrykke tro på.

Minnegrupper og sosiale medier

Som utenforstående har man kanskje vanskelig for å forstå hvorfor noen velger å dele personlige følelser på Facebook, fordi mange fremmede også kan lese det man skriver. Først og fremst er det viktig å forstå betydningen av Facebook som en del av ungdommenes sosiale liv. Resultatene fra Cisco Connected World Report 2011 hevder at for ungdom er Facebook viktigere enn både festing, dating, musikk og sosial omgang med venner (Eide 2011). Det var kun en informant som tidligere hadde opprettet en gruppe på Facebook tidligere. De som ikke hadde gjort det, sa at det var enkelt og fort å finne ut av hvordan det skulle gjøres. Ut fra dette kan man hevde at selv om Facebook er «livsviktig» for ungdommer er de ikke like kjent med hvordan alle funksjonene fungerer. En annen faktor som kan tyde på at Facebook er viktig for ungdommene er den oppmerksomheten gruppene får. Flere av gruppene hadde godt over 1000 medlemmer og en av gruppene hadde over 2000 medlemmer. På samme måte som avisene sprer ritualene ved ulykkessteder om trafikkulykker der ungdom har omkommet (Gustavsson 2008:23), sprer nyheten om dødsfallet seg raskt på Facebook og tiltrekker seg mange medlemmer.

Hoem og Schwebs hevder at man i sosiale medier deler innhold som har karakter av fortrolighet og intimitet (2008:38). Det har også kommentarene, bildene og filmene som ungdommene deler i minnegruppene. I følge fotoforsker Mette Sandby tar man bilder som er mer selvbiografiske og private enn tidligere (i Prøitz 2007:82). Bildene ungdommene deler er avdøde sammen med venner i ulike situasjoner preget av latter, glede og kjærlighet. Man kan hevde at for ungdommene kan bildene framstå som et

uvurderlig privat minne fra en svunnen tid, slik Prøitz hevder (2008:86), og som et spor fra virkeligheten (Lüders 2007:35). På den måten kan også bildene de deler framstå som «plesurable sadness» som Geoffrey Batchen beskriver det (2004:14). Barthes hevder at fotografier og minner ikke går sammen ved at det framkalles minner som egentlig ikke eksiterer (i Batchen 2004:15). En fare ved bildene kan være at det kan foregå en idyllisering av avdøde slik Bugge beskriver det (2003b:111). På en annen side har bildene stor symbolsk verdi for ungdommene i minnegruppene på samme måte som ved «spontanaltere» (Gustavsson 2008, Schøien 2008). Det at administratoren oppfordrer medlemmene til å dele bilder, vitner om at bilder er en viktig del av det å minnes sammen.

En av ulempene ved å dele minner i en åpen gruppe på Facebook er at innholdet er tilgjengelig for alle brukerne. På nettvett.no oppfordrer man til «tenk personvern når du legger ut bilder, særlig hvis du legger ut bilder av andre». En av utfordringene for ungdommene er at avdøde ikke kan gi samtykke til at bildene kan legges ut, slik åndsverksloven § 45c beskriver det (www.lovdato.no). Delepraksisen gjør at flere enn dem som kjenner til avdøde får tilgang til bildene (Prøitz 2007:87). Informantene er klar over den etiske utfordringen og sier at de tenker over hva de kan dele. På grunn av at gruppene har en åpen profil, fører det til at ungdommene ikke kan dele alt av minner på Facebook. Fordi det er ulemper ved delingskulturen i sosiale medier har det ført til at ungdommene snakker mye mer om minnene utenfor Internett og at de der er mer åpne for hverandre. Det er grunn til å hevde det samme som Peters, Valkenburg og Fluckiger hevder, at det ikke er noe som antyder at forholdene man har i sosiale medier kan erstatte den nære og fysiske kontakten man har med mennesker (2009:91). Det er rimelig å si at ungdommene velger å dele mer med de vennene de treffer utenfor Internett på grunn av at det er de de kjenner og kan stole på.

Forskjeller mellom kjønn er stor når det gjelder ungdommers bruk av Internett og sosiale medier (Seip Tønnesen 2007:132, Hagen og Wold 2009:75). Gutter har en tendens til å tiltrekkes mer av det tekniske, mens jenter er mer opptatt av det sosiale (Hagen og Wold 2009:73). Funnene fra analysen viser at det er forskjeller på hvordan jentene og guttene bruker gruppene og hvordan de uttrykker seg i kommentarene. I følge Svennevig og Skogs undersøkelse bruker jenter mer kjærlige ord når de uttrykker seg i sosiale medier (Borgersen 2011), og det samme gjør de i minnegruppene. For

eksempel blir hjerter brukt i større grad i de gruppene som er opprettet for og av jenter. Når det gjelder bruken av «like»-funksjonen ser man en tendens til at den forekommer i større grad i guttegruppene enn jentegruppene (tabell 4.13). Man ser altså en antydning til at jentene uttrykker sterkere følelser enn det guttene gjør. Bilder, filmer og for eksempel lenker av musikkvideoer fra YouTube har en tendens til å få mange «likes», og dette finner man mest av i guttegruppene. Disse funnene kan bekrefte at det er ulikheter i hvordan jenter og gutter deler minner.

Sosiale medier er ikke tilrettelagt for å dele sorg og minner, likevel tar ungdommene denne risikoen. Lüders hevder også at det ikke finnes noen vei ut av dilemmaet som oppstår på grunn av kollisjonen mellom det å være tilstede på Internett og behovet for å verne om privatlivet (2008:121.) De fleste av informantene hadde ikke opplevd noen ubehagelig oppførsel fra ukjente medlemmer. Den informanten som hadde opplevd et tilfelle av «trolling», tok raskt hånd om saken. Dette viser at administratorene følger med og tar kontroll dersom noen har skrevet respektløse kommentarer. Livingstone fant i sine studier at for mange ungdom var det viktig å ha kontroll over hvem som vet hva (2007:404). Informantene har, på samme måte som ungdommene Livingstone har studert (ibid.), en grense for hva de anser som akseptabelt for deres måte å kommunisere på. Med grunnlag i dette kan man si at til tross for den risikoen det er å være personlig på Internett, har de fleste av informantene god erfaring med å dele sorg og minner på Facebook.

Prest Per Arne Nordengen hevder at *«vi er den første generasjonen som isolerer bort den uunngåelige slutten på livet vårt, og dette er et tabu som skjemmer vår tid. Vi blir frarøvet uerstattelige verdier når døden ikke er en sentral del av livet, både i samfunnet og som enkeltpersoner. En kultur som gjemmer bort døden, glemmer også hvordan den skal leve»* (2010:25). Et enkelt søk på Facebook med ordene «til minne om» eller «hvil i fred» kan vise at døden verken er glemt eller et tabuemne. Det finnes utallige grupper og sider på Facebook der man minnes over tapt liv. Derfor kan man hevde at døden har blitt en sentral del av livet og ikke noe som gjemmes bort. Man kan si at Nordengen går langt når han hevder at «Norge er verdens beste land å bo i, og det må også bli verdens beste land å dø i» (2010:27). Nordengens utsagn er overraskende når man nå ser en utvikling der ungdom åpent deler følelser på Facebook, om det å miste en nær venn.

Metodiske refleksjoner

Som jeg har vist i denne oppgaven kan man anta at man ser et mønster for hvordan ungdom minnes på Facebook. Da det jeg nå har studert er et samtidfenomen kan det være vanskelig å si noe om hva som kan komme til å bli en etablert praksis og hva som ikke kommer til å bli det. Dette feltet er i stadig utvikling og man vil kanskje se, etter som tiden går, at noen av mine funn ikke lenger vil være gyldige. Derfor valgte jeg å studere grupper som ikke hadde eksistert like lenge, for å se hvordan bruken av minnegruppene utviklet seg over tid.

Det har vært utfordrende psykisk for meg å studere gruppene og å lese så hjerteskjærende og følelsesmessige kommentarer, og møte ungdommer som var i en sorgprosess. Jeg var ikke forberedt på at ungdommene skulle dele minner av denne art. Jeg har prøvd å opprettholde min rolle som en utenforstående ved å unngå å påvirke ungdommenes tanker og holdninger om det å minnes på Facebook. Det finnes mange meninger om hvordan man skal sørge, men det finnes ingen fasit. Hver person finner den måten som er best for dem, og det har jeg tatt hensyn til både i forhold til utføringen av analysen av minnegruppene og informantintervjuene.

Minnegruppene og deres betydning

Spørsmålet er om jeg egentlig, ut fra mitt lille materiale, har noe grunnlag for å si noe om hva en minnegruppe er. Jeg vil hevde at en minnegruppe er en av de mest sammensatte gruppene man kan være medlem av på Facebook. Man kan hevde at den er sammensatt både når det gjelder mennesker og innhold. Kjente og ukjente deler sorg, glede og tanker om livet og døden. Man kan se at minnegruppene også har samme funksjon som dødsannonser og nekrologer i aviser, fordi man får informasjon om begravelsestidspunkt og andre praktiske opplysninger som minnestund og andre samlinger. Minnegruppene får i de fleste tilfeller mange medlemmer. Grunnen til det kan være fordi de blir opprettet på Facebook der en stor andel av norsk ungdom i dag er aktive brukere.

Gruppene er åpne slik at alle som er på Facebook kan melde seg inn og dele sorg og minner. Derfor kan medlemmene utsettes for «trolling» og upassende kommentarer. Ungdommene tar kontroll og følger med på hvem som er medlem og hva de gjør. Likevel sier de at alle er velkomne og at de også vil hjelpe andre som er i samme situasjon.

Gjennom gruppene søker ungdommene nærhet, intimitet og felleskap på samme måte som man gjør i minnestunder og minnesamvær. I minnegruppene, kan man i likhet med ritualer, «vise en tanke og la tanken sette spor» (Westgaard 2001:127) og det de deler har også stor betydning for andre sørgende. Det er viktig for ungdommene å ha et sted som er deres eget, der de selv kan bestemme innholdet og dele sorgen på den måten de ønsker. Minnegruppene blir noe unikt for dem og deres avdøde venn.

En minnegruppe som oppstår i kjølvannet av et dramatisk dødsfall kan sees på som et supplement til den tradisjonelle måten å sørge på, men den kan ikke erstatte det å dele minner og sorg i det fysiske rom. Det en minnegruppe derimot kan gjøre, er å fylle et behov for å dele minner om avdøde i det øyeblikket man føler for det. Med Facebook har man den muligheten. Ungdommene sier likevel at de setter mer pris på det, dersom noen henvender seg ansikt-til-ansikt og uttrykker følelser og omsorg. Dette er en verdifull kontakt minnegruppene ikke kan erstatte. I en minnegruppe har man derimot mulighet til å samle minner fra flere sørgende, noe som gjør at ungdommene kan gå tilbake i tid og se hva andre har skrevet og delt av bilder, tanker, filmer og lenker.

Etter at man har opplevd et traumatisk dødsfall sitter man igjen med mange ubesvarte spørsmål. Da kan det være godt for ungdommene å ha et sted hvor de kan samles og dele minner, uavhengig av avstand i tid og rom. Man vil gjerne hjelpe hverandre til sette ord på situasjonen og til å akseptere tapet slik at man kan leve videre (Dyregrov og Dyregrov 2007), og dette er positivt for sorgarbeidet og noe som gruppene kan bidra til. Ungdommene vil også vise andre hvor sterkt savnet er og at de setter pris på at de var en del av den avdødes liv. Etter hvert som tiden går er det en tendens til at kommentarene fokuserer mer på de gode minnene.

Sterke og svake sider ved oppgaven

Det er ikke til å komme utenom at man ikke kan være helt objektiv når man kommer tett innpå et fenomen og studerer menneskers erfaringer. Spørsmålene mine var utformet på en måte slik at ungdommene selv skulle reflektere over deres erfaringer. Det jeg har studert er et sensitivt tema og jeg har derfor prøvd å vise forståelse for den situasjonen ungdommene befant seg i og har unngått å spørre for inngående spørsmål.

Intervjuguiden min var godt gjennomarbeidet før jeg gikk i gang med intervjuene. Jeg er imponert over informantene og jeg mener at deres refleksjoner forsterker inntrykket av

hvordan det er å miste en nær venn og hvordan man kan finne sin egen måte å komme gjennom sorgen på.

Jeg har kun studert norske grupper og hvordan norske ungdommer har opplevd det å sørge i sosiale medier. Man kan derfor tenke seg at resultatene mine ikke vil være representative for studier i andre land. På den annen side kan man tenke seg at sorg er en universell erfaring og at resultatene vil være overførbare til land i den vestlige verden som vi gjerne sammenligner oss med. Facebook er et av verdens mest besøkte sosiale medium og millioner av mennesker over hele verden bruker det daglig og deler biter av livet sitt. På grunn av oppgavens omfang hadde jeg ikke mulighet til å sammenligne med andre land, men det er noe som kunne interessere for å bekrefte og avkrefte mine funn.

For å oppnå større validitet måtte jeg ha studert enda flere minnegrupper og ha intervjuet enda flere informanter. Hadde jeg studert flere grupper kunne jeg sagt noe mer om hvordan minnegruppene blir brukt enn det jeg har nå. Ni minnegrupper er lite, men det var vanskelig å få tak i ungdom som var interessert i at deres gruppe skulle analyseres. Det er også en svakhet ved oppgaven at jeg hadde få informanter, men det som er bra er at de jeg intervjuet til gjengjeld gav mye av seg selv. Dette er med på å forsterke resultatene fra både analysen av minnegruppene og av informantintervjuene. Det som er også en styrke ved oppgaven er at jeg har anvendt fire ulike perspektiver som gjør at jeg på et bredt grunnlag kan si noe om hvordan ungdommene minnes på Facebook.

Veien videre

Etter at jeg hadde avsluttet innsamlingen av datamaterialet og gjennomført intervjuene til oppgaven, ble Norge, den 22.juli 2011, rammet av den verste terrorhandlingen begått av én mann på norsk jord. Det jeg vil trekke fram her, er den enorme mobiliseringen av engasjerte ungdommer og voksne som samlet seg på Facebook for å uttrykke støtteerklæringer og melde seg på rosetog. Både aviser, NRK, TV2 og internasjonale nyhetskanaler tok i bruk Facebook-innlegg og private blogger skrevet av ungdommer som var på Utøya som kilder og referanser i nyhetsartikler- og sendinger. Som jeg har kommet frem til i min analyse, har sørgende behov for å samles, både på og utenfor Internett når man rammes av tragedier. Utallige minnegrupper over ofrene på Utøya og ved Regjeringskvartalet ble opprettet umiddelbart etter hendelsene. Jeg registrerte at

medlemstallene i disse gruppene var veldig høye. I disse tilfellene kan man tenke seg at flere enn de som kjente de avdøde, meldte seg inn på grunn av at det utløste en sorgreaksjon for flere enn de pårørende. Det ville vært interessant å intervju medlemmer av minnegrupper for å høre deres tanker og refleksjoner rundt det å dele sorg i sosiale medier.

I denne oppgaven har jeg kun konsentrert meg om forholdet mellom venner. På en måte kan man si at mine undersøkelser og terrorhandlingene bekrefter hvor viktig det er for ungdom å ta i bruk sosiale medier som en del av sorgarbeidet. I minnegruppene som oppstod etter 22.juli 2011 registrerte jeg at foreldre var veldig aktive. Nå som også flere foreldre er medlemmer på Facebook, vil det derfor være interessant å snakke med dem og deres forhold til det å minnes i sosiale medier.

Kanskje man nå ser en utvikling der bruk av sosiale medier kan bli et verdifullt supplement i sorgprosessen. Prester, psykologer og andre profesjonelle innenfor sorgarbeid kan ikke unngå at dette er en del av sorgprosessen for mange ungdommer i dag. Jeg tror det er viktig at man ikke undervurderer det å minnes i sosiale medier, fordi det er her ungdommene tilbringer mye av tiden sin og deler mye fra livet sitt.

Etter hvert, som tiden går, vil det være interessant å se om ungdommene fortsatt bruker gruppene til å dele minner eller om praksisen endrer seg. Man vet lite eller ingenting om langtidseffektene ved å sørge i sosiale medier på grunn av at det er såpass nytt. Det vil derfor være interessant å studere dette nærmere for å forstå hvilken betydning dette for i sorgprosessen.

En masteroppgave har sine begrensninger. Selv om jeg kun har studert ni minnegrupper og snakket med åtte informanter mener jeg likevel at min oppgave kan bidra med innsikt i forskningsfeltet. Ved å ta i bruk både kvantitative og kvalitative analyser vil jeg hevde at jeg har oppnådd et resultat der man kan se flere sider ved det å minnes i sosiale medier. Oppgaven kan være til hjelp for både psykologer, medieforskere, lærere, foreldre, prester og andre interesserte som ønsker å forstå hva en minnegruppe er og hvorfor noen velger å sørge i sosiale medier. En minnegruppe kan ikke erstatte verdien av å ta avskjed med avdøde ved begravelsen og det å samles til minnesamvær. Likevel kan den forstås som et viktig ritual for de sørgende i en situasjon fylt med mye forvirring

og følelser. I minnegruppene kan ungdommene sette ord på følelsene og få bekreftelse på at de ikke er alene om å miste en av sine nærmeste - så brått og så meningsløst.

Litteraturliste

Andersen, Hege (2010): «Deler sorgen på nettet». Aftenposten, 04.10.2010, s. 4.

Barney, Darin (2004): *The Networked Society*. Cambridge : Polity press.

Batchen, Geoffrey (2009): *Forget me not. Photography & Remembrance*. New York: Princeton Architectural Press.

Bell, Catherine (1992): *Ritual theory, ritual practice*. New York : Oxford University Press.

Benkler, Yochai (2006): *The wealth of networks. How social production transforms markets and freedom*. London : Yale University Press.

Bergmo, Tonje (2012): «Facebook gjør deg mer ulykkelig». <http://www.nrk.no/kultur-og-underholdning/1.8021506>. (Lesedato 5.mars).

Birkedal, Erling (2008): *Kanskje jeg tror på en gud, men..." En langtidsstudie av gudstro hos unge fra 13 til 25 år*. Oslo: IKO-forlaget. Prismet bok.

Borgersen, Vibeke (2011): «Sykt glad i deg». <http://www.aftenbladet.no/nytte/teknologi/Sykt-glad-i-deg-2828685.html#.T1jryxwmziA>. (Lesedato 13.august 2011).

boyd, danah (2007): «Why youth (heart) social network sites: The role of networked publics in teenage social life.» *MacArthur Foundation Series on Digital Learning – Youth, Identity, and Digital Media Volume* (ed. David Buckingham). Cambridge, MA : MIT Press.

boyd, danah m. and Ellison, Nicole B. (2008): «Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship». I: *Journal of Computer-Mediated Communication*. Vol. 13(1): Art. 11, S. 210-230.

Bjørkdahl, Kristian (2011): «Jeg synes, altså er jeg». Aftenposten INNSIKT, November 2011, s. 92-93.

Bringéus, Nils-Arvid (1987): *Livets Högtider*. Stockholm: LTs förlag.

Brottveit, Ånund (2003): «Helt naturlig? Sorg og dødsritualer i et krysskulturelt perspektiv», s. 86-104. I: *Sorg*. Kari E. Bugge, Hilde Eriksen og Oddbjørn Sandvik (red.). Bergen : Fagbokforlaget.

Bugge, Kari E. (2003a): «Hvilke faktorer påvirker sorgreaksjoner og sorgprosess?», s-43-64. I: *Sorg*. Kari E. Bugge, Hilde Eriksen og Oddbjørn Sandvik (red.). Bergen : Fagbokforlaget.

Bugge, Kari E (2003b): «Hvordan møte barn og unge i sorg?», s. 104-126. I : *Sorg*. Kari E. Bugge, Hilde Eriksen og Oddbjørn Sandvik (red.). Bergen : Fagbokforlaget.

Bø, Inge og Per Morten Schiefloe (2007): *Sosiale landskap og sosial kapital*. Oslo: Universitetsforlaget.

Corwin, Gunnhild (2005): *Idas dans- en mors fortelling*. Lysaker : Dinamo Forlag.

Danbolt, Lars Johan (2001): «Mellom erfaring og evangelium. Dynamikken i Den norske kirkes gravferdsritual», s, 147-150. I *Verdier ved livets slutt, en antologi*. Verdikommisjonen 2001.

Danbolt, Lars Johan (2002): *Den underlige uka. De sørgende og begravelsesriten*. Verbum Forlag.

Danbolt, Lars Johan (2005): «Unge sørger på nettet», s. 11-14 i *Nytt norsk kirkeblad* 4/2005.

De Rosa, Maria (2011): «Kjærlighetsbudskapet sprer seg i alle kanaler». <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/oslobomben/artikkel.php?artid=10080708>. (Lesedato 25.februar 2012).

Dyregrov, Atle (1989): *Sorg hos barn. En håndbok for voksne*. Forord av Magne Raundalen side 3-7. Bergen : Sigma Forlag

Dyregrov, Kari og Atle Dyregrov (2007): *Sosial nettverksstøtte ved brå død. Hvordan kan vi hjelpe?* Bergen : Fagbokforlaget.

Eide, Kristin (2011): «Internett like viktig som luft og mat». <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article4238791.ece>. (Lesedato 5.oktober 2011).

Ekvik, Steinar (2002): *Ta det som en mann – når menn og kvinner sørger forskjellig*. Verbum Forlag.

Fitzgerald, Helen (2000): *The Grieving Teen. A guide for teenagers and their friends*. New York : Fireside, New York: 2000.

Forskningsetiske komiteer (2009): «17.Hensyn til menneskers ettermåle». <http://www.etikk.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/17-Hensynet-til-menneskers-ettermale/>. (Lesedato 7.juni 2011.)

Futsæter, Knut Arne (2010): «Media trends and use of SNS in Norway». <http://www.intermedia.uio.no/download/attachments/43516458/Futsaeter.140410.pdf?version=1>. (Lesedato 24.april 2010).

Gennep, Arnold van (1999): *Rites de passage. Overgangsriter*. Original tittel: *Les rites de passage*, 1981. Oversatt av Erik Ringen. Oslo : Pax Forlag.

Gentikow, Barbara (2005): *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*. Kristiansand : ij Forlaget.

Gilhus, Ingvild Sælid (1999). Forord i *Rites de Passage. Overgangsriter*, s. 9-19. Arnold van Gennep. Oversatt av Erik Ringen. Oslo: Pax Forlag.

Gotved, Stine (2009): «Mens vi venter på Facebook Pro» (K-forum juni 2009).
<http://kommunikationsforum.dk/stine-gotved/blog/mens-vi-venter-paa-facebook-pro>.
(Lesedato 12.april 2010).

Gjestvang, Birgitte & Marit Slagsvold (2008): *Ung Sorg – 14 unge om døden og livet videre*. Oslo : Aschehoug.

Granovetter, Mark (1983): «The strengths of weak ties: A network theory revisited». *Sociological theory*, vol.1, s.201-233.

Grey, Gini (2010): «Denial can be the First of Five Stages of Grief». <http://gini-grey.suite101.com/denial-is-the-first-of-five-stages-of-grief-a217114>.
(Lesedato 10.april 2011).

Grønmo, Sigmund (2004): *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen : Fagbokforlaget.

Gustavsson, Anders (2008): «Rituals around sudden death in recent years» <http://www.folklore.ee/folklore/vol38/gustavsson.pdf>. (Lesedato 16.desember 2010).

Hagen, Ingunn og Thomas Wold (2009): *Mediegenerasjonen. Barn og unge i det nye medielandskapet*. Oslo : Det Norske Samlaget.

Helland, Knut, Karl Knapskog, Leif Ove Larsen og Helge Østbye (2002): *Metodebok for mediefag*. Bergen : Fagbokforlaget. 2. utgave.

Herring, Susan (2010): «Cyber differences: Cyber Harassment». <http://www.slis.indiana.edu/faculty/herring/index.html>. Og <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:b8DFl0vVZmcJ:www.drury.edu/multinl/story.cfm%3FID%3D5396%26NLID%3D224+susan+herring&cd=3&hl=en&ct=clnk&client=safari&source=www.google.com>. (Lesedato 11. April 2011).

Hillis, Ken (2009): *Online a lot of the time. Ritual, fetish, sign*. London: Duke University.

Hodne, Ørnulf (1996): *Jul i Norge. Gamle og nye tradisjoner*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag.

Hoem, Jon og Ture Schwebs (2010): *tekst2null. Nettsamtalenes spillerom*. Oslo : Universitetsforlaget.

Hjarvard, Stig (2008): «The Mediatization of Society. A theory of the media as agents of social and cultural change». I : *Nordicom Review 2008* Vol. 29, nr. 2, s. 105-134.

Jacobsen, Michael Hviid (2011): «Den gode, den dårlige og den sociale død». 9. Mai 2011. <http://fuau.dk/modules/GetFile.ashx?FileID=2970>. (Lesedato 5. Oktober 2011).

Kirkpatrick, David (2010): *The Facebook Effect – The inside story of the company that is connecting the world*. Chatham: Virgin Books.

Kløvstad, Vibeke og Tanja Storsul (2009): «Vil du laste ned Web 2.0? – delekulturen forandrer samfunnet», s.17-31. I: *Delte meninger om nettets sosiale sider*. Oslo : Universitetsforlaget.

Kriser.no, psykososial oppfølging etter kriser og katastrofer. *Ritualer*.
<http://www.kriser.no/ritualer/#toc-1-betydning>. (Lesedato 2.mai 2011).

Kübler-Ross, Elisabeth & David Kessler (2005): *On Grief and grieving. Finding the meaning of grief through the five stages of loss*. New York : Scribner.

Kvale, Steinar og Svend Brinkmann (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo : Gyldendal Norsk Forlag. 2.utgave.

Larsen, Ann Kristin (2007): *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen : Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke.

Lee, Raymond M. (1993): *Doing Research on Sensitive Topics*. London : SAGE Publications.

Lerheim, Birgitte (2011): «Å sørge på internet. Kyrkja og dei virtuelle sorgpraksisane», s. 159-174. I: *Digital trusopplæring*. Asbjørn Simonnes (red.). Tapir Akademisk Forlag : Trondheim.

Livingstone, Sonia (2008): «Taking risky opportunities in youthful creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression». I: *New Media Society, Vol. 10, nr.3, s. 393-411*. London : Sage Publications.

Livingstone, Sonia (2009): *Children and the internet. Great Expectations, Challenging Realities*. Cambridge: Polity Press: Cambridge.

Lovdata om åndsverksloven: (<http://www.lovdata.no/all/tl-19610512-002-043.html#45c>). (Lesedato 28.februar 2012).

Lövheim, Mia (2008): «Rethinking Cyberreligion? *Teens, Religion and the Internet in Sweden*». I : *Nordicom Review*, vol. 29, nr. 2, s. 205-217.

Lundby, Knut (2010): «Medier som ressurs for religion», side 111-132. I: *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Pål Ketil Botvar og Ulla Schimdt (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Lüders, Marika (2007a): *Being in mediated spaces. An enquiry into personal media practices*. Doctoral Thesis Submitted for the degree of PhD. Department of Media and Communication. Faculty of Humanities. University of Oslo, July 2007.

Lüders, Marika, Lin Prøitz og Terje Rasmussen (red.)(2007b): *Personlige Medier. Livet mellom skjermene*. Oslo : Gyldendal Akademisk.

Lüders, Marika (2008): «Synlighet og personvern», side 103-125. I : *Digitale dilemmaer. Nye medieformer, nye utfordringer*. Gunn Enli og Eli Skogerbø (red.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Mann, Chris (2003). «Generating data online: ethical concerns and challenges for the C21 researcher» , s. 31-51. I: *Applied ethics in internet research*. May Thorseth (red.).

programme for Applied Ethics Publication Series no.1. NTNU University press, Trondheim 2003.

Markham, Annette N (2003): «Critical Junctures and Ethical Choices in Internet Ethnography», s. 51-67. I : *Applied Ethics in Internet Research*. May Thorseth (red.) Programme for Applied Ethics, Publication Series No.1. NTNU, Trondheim 2003.

Mikkelsen, Henrik Højer (2000): *Børn og unge dør også*. Valby : Borgen.

McQuillan, Helen og Leen d'Haenens (2009): «Young people online: gender and age influences», s. 95 – 106. I : *Kids Online. Opportunities and risks for children*. Sonia Livingstone and Leslie Haddon (red.). Bristol : The Policy Press.

Moi, Hile og Øyvind Torvund (2012): «Mamma på Facebook? Nei takk!». <http://www.aftenposten.no/digital/Mamma-pa-Facebook-Nei-takk-6783046.html>. (Lesedato 14.mars 2012).

Murtnes, Sindre (2011): «Internett-troll» terroriserer sørgende på nettet. <http://touch.vg.no/article.php?artid=10084139>. (Lesedato 19.april 2011).

Nicolai, Maria Löfgren (2009): «Nätet är utmärkt som minnesskrin». http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/existentiellt/natet-ar-utmarkt-som-minnesskrin_3073765.svd. (Lesedato 17. august 2010).

Neegaard, Gunnar (1993): *Religioner, livssyn og gravferd – En håndbok om gravskikker*. Kommuneforlaget.

Nettvett.no: <http://www.nettvett.no/ikbViewer/page/nettvett/tema?tema=64729>. (Lesedato 28.februar 2012)

Nordengen, Per Anders (2010): *Alt har sin tid – om sorg og krise, håp og muligheter*. Sandefjord : Skagerak Forlag.

Okstad, Kari Anne (2009): «Unge bryr seg ikke om religion». <http://www.forskning.no/artikler/2009/mars/215187>. (Lesedato 29.september 2011).

Parr, Ben (2011): «Facebook by the numbers». <http://mashable.com/2011/10/21/facebook-infographic/>. (Lesedato 27.februar 2012).

Personopplysningsloven: <http://www.lovdato.no/all/nl-20000414-031.html>. (Lesedato 28.februar 2012).

Peters, Jochen, Patti M. Valkenburg og Cédric Fluckiger (2009): «Adolescents and social network sites: identity, friendships and privacy», s. 83-94. I : *<kids online> opportunities and risks for children*. Sonia Livingstone and Leslie Haddon (red.). Bristol: Policy Press.

Prensky, Mark (2001): «Digital Natives, Digital Immigrants». I : *On the Horizon*, MCB University Press, Vol. 9 No.5, October 2001.

Prøitz, Lin (2007): «Alle har sitt familietre – og her er mitt: å skrive sin egen historie. En studie av familiebildepraksis via familiealbum til MMS», s. 73-92. I: *Personlige medier. livet mellom skjermene*. Lüders, Marika, Lin Prøitz og Terje Rasmussen (red.). Oslo : Gyldendal Akademisk.

Ranheim, Unni (2002): *Vær der for meg – om ungdom, død og sorg*. Volle : Tell Forlag.

Rasmussen, Terje (2008): *Nettverksformelen. Hvordan det sosiale livet henger sammen*. Oslo : Unipub.

Ravne Scott, Erika (2006): «Hurra for deg! Et ritualanalytisk blikk på fødselsdagsselskapet for barn», s. 161 -178. I: *Ritualer – Kulturhistoriske studier*. Amundsen, Arne Bugge, Bjarne Hodne, Ane Ohrvik (red). Oslo:Universitetsforlaget.

Repstad, Pål (2000): *Religiøst liv i det moderne Norge. Et sosiologisk kart*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Rice, Jesse (2009): *The church of Facebook*. Colorado Springs: David C. Cook.

Sandvik, Oddbjørn (2003): «Hva er sorg, og hvordan kan den forstås?» Side 15-43. I *Sorg*, av Kari E. Bugge, Hilde Eriksen og Oddbjørn Sandvik (red.) Bergen: Fagbokforlaget.

Schøien, Therese Kråvik (2008): «Jeg savner deg - spontane minnemarkeringer og minnesteder som sorguttrykk I det offentlige rom». Masteroppgave ved Institutt for Kulturstudier og orientalske språk, Universitetet i Oslo.

Skattum, Lena (2008): *Former sin egen gudstro*. Publisert 18. April 2008.
<http://www.iko.no/sider/tekst.asp?side=344>. (Lesedato 28.oktober 2011)

Staksrud, Elisabeth (2009): «Problematic conduct: juvenile delinquency on the Internet», side 147-158. I: *Kids online - opportunities and risks for children*. Sonia Livingstone and Leslie Haddon (red.). Bristol: Policy Press.

Stifoss – Hanssen, Hans (2001): «Ritualer – hjertets språk. Et psykologisk perspektiv», s. 119-123. I verdier ved livets slutt – en antologi. Verdikommisjonen 2001.

Stokke, Regine (2010): *Regines bok – en ung jentes siste ord*. Opplag 1, utgave 2. Oslo: Gyldendal

Store Norske Leksikon (2011a): «Requiescat in pace», http://snl.no/Requiescat_in_pace, sist tilgang 20.mai 2011.

Store Norske Leksikon (2011b): «Kondolanse», <http://snl.no/kondolanse>, sist tilgang 20.mai 2011.

Strandbu, Åse & Tormod Øia (2007) «Rammer for nye ungdomsliv?» Side 9-28. I : *UNG I NORGE – Skole, fritid og ungdomskultur*. Åse Strandbu og Tormod Øia (red.). Cappelen Akademisk forlag Oslo, 2007.

Straume, Marianne Vatne (2003): «Når sorg får et komplisert forløp», side 169-188. I *Sorg*, av Kari E. Bugge, Hilde Eriksen og Oddbjørn Sandvik (red.) Bergen : Fagbokforlaget.

Sveningsson, Malin, Mia Lövhelm og Magnus Bergquist (2003): *Att fånga Nätet. Kvalitative metoder för Internetsforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Tiernan, Jennifer M. (2002): «Women Veterans and the Net: Using technology to network and reconnect», s.211-229. I: *Women and Everyday Uses of the Internet. Agency & Identity*. Mia Consalvo og Susanna Paasonen (red.). Michiga : Peter Lang.

Turkle, Sherry (2011): *Alone together. Why we expect more from technology and less from each other*. New Yor : Basic Books.

Turner, Victor W. (1999): «Midt imellom. Liminalfasen i overgangsriter», s. 131-143. I *Rites de passage. Overgangsriter*, av Arnold van Gennep, oversatt av Erik Ringen, Pax Forlag Oslo 1999. Originaltittel, *Les rites de passage* 1981. Original artikkel : *Betwixt and Between. The liminal period in Rites de Passage*”, opprinnelig skrevet i 1964. Foreliggende artikkel er en revidert versjon som Turner utgav et par år etter i sin bok *The forest of symbols: aspects of Ndembu Ritual* (Ithaca/London, Cornell University Press 1967).

Tønnesen, Elise Seip (2007): *Generasjon.com. Mediekultur blant barn og unge*. Oslo : Universitetsforlaget.

Vercoe, Elisabeth & Kerry Abramowsk (2004): *The Grief Book. Strategies for young people*. Fitzroy : Black Dog Books.

Vindslund, Steinar (2009): «Sørger på nettet – deler sin sorg på Facebook» *Fædrelandsvennens helgebilag "God Tid"*, lørdag 8.august 2009, side 10-16.

Walter, Tony (1999): *On Bereavement. The culture of grief*. Phildelphia : Open University Press.

Westgaard, Hege (2001): «Å vise en tanke. Spontanalteret – de unges språk», side 124-127. I *Verdier ved livets slutt – en antologi*. Verdikommisjonen 2001.

Yin, Robert K. (2009): *Case study research. Design and methods*. London : SAGE Publications. *Fourth Edition*.

Aanestad, Andreas (2009): *Ritualteori og det moderne. Magiens forfall og gjenoppståelse i nyere teorier om ritual*. Mastergradsoppgave i Religionsvitenskap, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo. Våren 2009.

Vedlegg

Vedlegg 1: Konsesjon fra NSD

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring angående analyse av minnegruppene

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring angående informantintervjuer

Vedlegg 4: Intervjuguide til informantintervjuene

Vedlegg 5: Oversikt over tabeller fra analysen

Vedlegg 1: Konsesjon fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste

Side 1:

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Birgit Hertzberg Kaare
Institutt for medier og kommunikasjon
Universitetet i Oslo
Postboks 1093 Blindern
0317 OSLO

Harald Høfjagers gate 2
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr: 985 321 884

Vår dato: 07.12.2010

Vår ref: 25035 / 3 / KH

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 20.09.2010. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 30.11.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25035	Digitalt minnesamvær: en studie av ungdoms bruk av Facebook og YouTube for å minnes familie og venner
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Birgit Hertzberg Kaare
Student	Dagny Regine Rosenberg

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsloven. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilrådning forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.11.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen
Bjørn Hennrichsen

Kjersti Håvardstun
Kjersti Håvardstun

Kontaktperson: Kjersti Håvardstun tlf: 55 58 29 53

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Dagny Regine Rosenberg, Rolf E. Stenersens Allé 9 H0613, 0858 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kjrr.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmas@svt.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 25035

Prosjektets formål er å finne ut hvordan og hvorfor ungdommer bruker sosiale medier som et sted for å minnes avdøde familie og venner. Studien skal se på hvilke tekniske muligheter og begrensninger som legges til rette for å bruke sosiale medier til å minnes familie og venner, og hva som er ungdommenes motivasjon.

Utvalget vil bestå av ungdom mellom 16-23 år som har opprettet en minnegruppe på Facebook eller publisert en minnefilm på YouTube. Utvalget trekkes via Facebook. Rosenberg tar kontakt på e-post med forespørsel om deltakelse i undersøkelsen.

Ombudet finner de reviderte informasjonsskrivene av 30.11.2010 tilfredsstillende. Dersom det innhentes sensitiv informasjon fra unge i alderen 16 til 18 år, jf. e-post fra student den 30.11.2010, må foreldre samtykke til deltakelsen i prosjektet, i tillegg til den unge selv.

Avdøde personer er ikke omfattet av personopplysningsloven. Ombudet legger likevel til grunn at opplysninger om avdøde anonymiseres i oppgaven.

Datamaterialet innsamles gjennom intervju/gruppeintervju, samt ved innhenting av opplysninger fra nettstedet.

I den grad det innhentes opplysninger fra andre som ytrer seg på de aktuelle nettstedene, forutsettes at opplysningene registreres i anonym form. Dersom det vil bli innhentet annet enn sporadisk informasjon fra øvrige personer, anbefaler ombudet at studenten informerer generelt om dette på de aktuelle nettstedene. Vi viser her til NESH sine retningslinjer for internettforskning <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/Internett-forskning/>

Ombudet forutsetter at enkeltpersoner ikke vil kunne gjenkjennes i oppgaven, jf. vår e-post av 15.11.2010.

Prosjektslutt er 30.11.2011. Datamaterialet anonymiseres/slettes ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserbare opplysninger fremgår. Lydopptak slettes.

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring angående analyse av minnegruppene

Informasjonsskriv og samtykkeerklæring til informanter ved masteroppgaven, "Digitalt minnesamvær: en studie av ungdoms bruk av Facebook for å minnes avdøde venner".

Jeg er student i medievitenskap ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er digitalt minnesamvær i sosiale medier, og jeg skal undersøke hvordan ungdom bruker Facebook til å minnes avdøde venner.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å studere 10-15 minnegrupper på Facebook. Hensikten ved dette er å se på hva ungdom gjør og hvordan de bruker sosiale medier for å minnes avdøde familie og venner.

Jeg ber med dette om tillatelse til å studere den minnegruppen du har opprettet på Facebook. Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg fra prosjektet når du måtte ønske, uten å begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og vil bli lagret på en sikker måte av studenten, til innen utgangen av november 2011.

Dersom du har lyst å være med på prosjektet, må du skrive under på den vedlagte samtykkeerklæringen.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 48 10 39 50, eller sende en e-post til dagnyrra@yahoo.no.

Du kan også kontakte min veileder Birgit Hertzberg Kaare ved institutt for medier og kommunikasjon via e-post til b.h.kaare@media.uio.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Dagny Regine Rosenberg

Rolf E. Stenersens Allé 9, H0613

0858 Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av "Digitalt minnesamvær": en studie av ungdoms bruk av Facebook for å minnes avdøde venner", og ønsker å være en del av prosjektet.

Signatur .....

Telefonnummer .....

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring angående informantintervjuer

Informasjonsskriv og samtykkeerklæring til informanter ved masteroppgaven, "Digitalt minnesamvær: en studie av ungdoms bruk av Facebook for å minnes avdøde venner".

Jeg er student i medievitenskap ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er digitalt minnesamvær i sosiale medier, og jeg skal undersøke hvordan ungdom bruker Facebook til å minnes avdøde venner.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å studere 10-15 minnegrupper på Facebook. Hensikten ved dette er å se på hva ungdom gjør og hvordan de bruker sosiale medier for å minnes avdøde venner.

Jeg vil også intervju 10-15 personer i alderen 16-23 år. Hensikten ved å intervju er å få frem ungdommenes egne tanker og erfaringer ved å minnes på Facebook. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og vil bli lagret på en sikker måte av studenten, til innen utgangen av november 2011.

Dersom du har lyst å være med på prosjektet og intervjuet, må du skrive under på den vedlagte samtykkeerklæringen.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 48 10 39 50, eller sende en e-post til dagnyrra@yahoo.no.

Du kan også kontakte min veileder Birgit Hertzberg Kaare ved institutt for medier og kommunikasjon via e-post til b.h.kaare@media.uio.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Dagny Regine Rosenberg

Rolf E. Stenersens Allé 9, H0613

0858 Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av "Digitalt minnesamvær": en studie av ungdoms bruk av Facebook for å minnes avdøde venner", og ønsker å stille på intervju.

Signatur .....

Telefonnummer .....

Vedlegg 4: Intervjuguide til informantintervjuene

Intervjuguide

Opprettelsen av minnegruppene

- 1: Når opprettet du gruppen? Var det en spontan reaksjon eller noe som kom til over tid?
- 2: Er dette den første gruppen du har opprettet?
- 3: Var det på eget initiativ, eller var det noe ble snakket om blant venner og familie?
- 4: Når du hadde opprettet gruppen, hvordan inviterte du venner til å melde seg inn?
- 5: Hvem kan bli medlem i en slik gruppe?
- 6: Hvem tenker du at den er beregnet for?

Hvordan blir minnegruppene brukt

- 7: Hvor aktiv er du?
- 8: Hvor ofte skriver du, legger ut bilder og linker?
- 9: Hvilke bilder har blitt lagt ut, og hvorfor ble akkurat disse bildene valgt?
- 10: Er det en slags dialog mellom medlemmene og kommentere man på det andre skriver?
- 11: Hvordan henvender seg man til noen som ikke kan svare på det man skriver?
- 12: Er det noen forskjell på hvordan du skriver i minnegruppen og til andre venner? I så fall, hvilken og hvorfor?

"Trolling" og kontroll over innholdet

- 13: Hvor mange medlemmer er det i gruppen og har du noen oversikt over hvem som er medlem?
- 14: Hvordan ville du reagert dersom en som du visste hadde lite eller ingen tilknytning til den avdøde ble medlem?
- 15: Hva tenker du om at fremmede sitter og leser det som har blitt skrevet i gruppen?
- 16: Hva tenker du om at ukjente medlemmer kommenterer og skriver i gruppen?
- 17: Har du opplevd at noen har skrevet fornærmende kommentarer eller lignende? I så fall, hva har du gjort med det?
- 18: Hva er greit å skrive og hva kan man ikke skrive?
- 19: Hvilke tanker har du om at alt det som skriver og bildene som legges ut er tilgjengelig for alle på Facebook?

Ettertanker

20: Hvorfor valgte du å lage en minnegruppe?

21: Har du gjort opp noen tanker om hvilke fordeler og ulemper en slik gruppe kan ha?

22: Har du noen tanker om hvor lenge gruppa skal eksistere?

23: Er det noen forskjell på å minnes på Facebook og utenfor Internett? Hvilken forskjell har du opplevd?

24: Hva har minnegruppen betydd for vennegjengen? Er det noe dere snakker om utenfor Facebook?

25: Hva tror du den har betydd for andre etterlatte?

26: Hvor viktig er gruppen for deg?

27: Hvilke tanker har du om det å minnes etter en brå død og det å minnes etter en lengre sykdomsperiode?

Vedlegg 5: Oversikt over tabeller fra analysen

Kartlegging av bruken

1.2 Fordeling mellom jenter og gutter i minnegruppene:

Minnegrupper	Jenter	Gutter
Minnegruppe 1, J	1399	165
Minnegruppe 2, G	513	138
Minnegruppe 3, J	56	32
Minnegruppe 4, G	1029	204
Minnegruppe 5, G	563	206
Minnegruppe 6, J	894	130
Minnegruppe 7, G	80	65
Minnegruppe 8, G	1546	227
Minnegruppe 9, J	1870	156

Tabell 4.2

2. Antall medlemmer som har kommentert:

Minnegrupper	Forskjellige medlemmer
Minnegruppe 1, J	177
Minnegruppe 2, G	63
Minnegruppe 3, J	13
Minnegruppe 4, G	152
Minnegruppe 5, G	97
Minnegruppe 6, J	171
Minnegruppe 7, G	35
Minnegruppe 8, G	259
Minnegruppe 9, J	307

Tabell 4.3

3. Prosentandel av medlemmene som har kommentert:

Minnegrupper	Prosentandel %
Minnegruppe 1, J	8,8
Minnegruppe 2, G	10,3
Minnegruppe 3, J	6,7
Minnegruppe 4, G	8,1
Minnegruppe 5, G	8,4
Minnegruppe 6, J	5,9
Minnegruppe 7, G	4,1
Minnegruppe 8, G	6,8
Minnegruppe 9, J	6,6

Tabell 4.4

5. Gjennomsnittskommentar pr. medlem:

Minnegrupper	Gjennomsnitt
Minnegruppe 1, J	1,8
Minnegruppe 2, G	1,1
Minnegruppe 3, J	5,61
Minnegruppe 4, G	1,8
Minnegruppe 5, G	1,2
Minnegruppe 6, J	2,23
Minnegruppe 7, G	2,57
Minnegruppe 8, G	1,39
Minnegruppe 9, J	1,39

Tabell 4.6

9. Kommentarer fra administratoren:

Minnegrupper	Fra admin.
Minnegruppe 1, J	8
Minnegruppe 2, G	8
Minnegruppe 3, J	40
Minnegruppe 4, G	3
Minnegruppe 5, G	4
Minnegruppe 6, J	50
Minnegruppe 7, G	5
Minnegruppe 8, G	40
Minnegruppe 9, J	31

Tabell 4.10

10. Fordeling mellom kommentarer fra jenter og gutter:

Minnegrupper	Jenter	Gutter
Minnegruppe 1, J	154	23
Minnegruppe 2, G	54	7
Minnegruppe 3, J	12	1
Minnegruppe 4, G	72	80
Minnegruppe 5, G	61	36
Minnegruppe 6, J	140	31
Minnegruppe 7, G	20	15
Minnegruppe 8, G	144	115
Minnegruppe 9, J	245	62

Tabell 4.11

11. Antall ukjente som kommenterer i minnegruppene:

Minnegrupper	Ukjente
Minnegruppe 1, J	8
Minnegruppe 2, G	0
Minnegruppe 3, J	0
Minnegruppe 4, G	1
Minnegruppe 5, G	5
Minnegruppe 6, J	1
Minnegruppe 7, G	0
Minnegruppe 8, G	9
Minnegruppe 9, J	19

Tabell 4.12

14. Filmer:

Minnegrupper	Filmer
Minnegruppe 1, J	1
Minnegruppe 2, G	1
Minnegruppe 3, J	1
Minnegruppe 4, G	0
Minnegruppe 5, G	3
Minnegruppe 6, J	2
Minnegruppe 7, G	1
Minnegruppe 8, G	2
Minnegruppe 9, J	0

Tabell 4.15

15. Lenker:

Minnegrupper	Lenker
Minnegruppe 1, J	13
Minnegruppe 2, G	1
Minnegruppe 3, J	3
Minnegruppe 4, G	18
Minnegruppe 5, G	6
Minnegruppe 6, J	15
Minnegruppe 7, G	2
Minnegruppe 8, G	12
Minnegruppe 9, J	1

Tabell 4.16

Bruk av uttrykk og ulike typer kommentarer i minnegruppene

2. "Savner deg":

Minnegrupper	Savner deg
Minnegruppe 1, J	90
Minnegruppe 2, G	34
Minnegruppe 3, J	16
Minnegruppe 4, G	53
Minnegruppe 5, G	23
Minnegruppe 6, J	215
Minnegruppe 7, G	34
Minnegruppe 8, G	52
Minnegruppe 9, J	101

Tabell 4.18

3. "Sees igjen":

Minnegrupper	Sees igjen
Minnegruppe 1, J	1
Minnegruppe 2, G	0
Minnegruppe 3, J	0
Minnegruppe 4, G	6
Minnegruppe 5, G	1
Minnegruppe 6, J	19
Minnegruppe 7, G	1
Minnegruppe 8, G	0
Minnegruppe 9, J	8

Tabell 4.19

4. "Du var som en engel":

Minnegrupper	Engel
Minnegruppe 1, J	8
Minnegruppe 2, G	0
Minnegruppe 3, J	1
Minnegruppe 4, G	0
Minnegruppe 5, G	0
Minnegruppe 6, J	29
Minnegruppe 7, G	0
Minnegruppe 8, G	0
Minnegruppe 9, J	4

Tabell 4.20

5. Hjerter <3:

Minnegrupper	Hjerter <3
Minnegruppe 1, J	187
Minnegruppe 2, G	35
Minnegruppe 3, J	9
Minnegruppe 4, G	14
Minnegruppe 5, G	34
Minnegruppe 6, J	433
Minnegruppe 7, G	60
Minnegruppe 8, G	118
Minnegruppe 9, J	318

Tabell 4.21

6. Kondolansemeldinger:

Minnegrupper	Kondolanse
Minnegruppe 1, J	6
Minnegruppe 2, G	0
Minnegruppe 3, J	0
Minnegruppe 4, G	52
Minnegruppe 5, G	26
Minnegruppe 6, J	16
Minnegruppe 7, G	1
Minnegruppe 8, G	68
Minnegruppe 9, J	74

Tabell 4.22

8. Kommentarer mellom medlemmene:

Minnegrupper	Mellom medlemmene
Minnegruppe 1, J	9
Minnegruppe 2, G	1
Minnegruppe 3, J	27
Minnegruppe 4, G	8
Minnegruppe 5, G	0
Minnegruppe 6, J	133
Minnegruppe 7, G	15
Minnegruppe 8, G	55
Minnegruppe 9, J	20

Tabell 4.24

8.1 Kommentarer om dødsårsaken:

Minnegrupper	Om dødsårsaken
Minnegruppe 1, J	23
Minnegruppe 2, G	0
Minnegruppe 3, J	0
Minnegruppe 4, G	1
Minnegruppe 5, G	5
Minnegruppe 6, J	1
Minnegruppe 7, G	1
Minnegruppe 8, G	0
Minnegruppe 9, J	11

Tabell 4.25

9. Dikt og sitater:

Minnegrupper	Dikt og sitater
Minnegruppe 1, J	1
Minnegruppe 2, G	1
Minnegruppe 3, J	5
Minnegruppe 4, G	4
Minnegruppe 5, G	1
Minnegruppe 6, J	18
Minnegruppe 7, G	10
Minnegruppe 8, G	0

Tabell 4.26

Ritualer knyttet til livets og årets gang

3. Kommentarer ved jul og nyttår:

Minnegrupper	Jul og nyttår
Minnegruppe 1, J	6
Minnegruppe 2, G	0
Minnegruppe 3, J	6
Minnegruppe 4, G	26
Minnegruppe 5, G	0
Minnegruppe 6, J	14
Minnegruppe 7, G	1
Minnegruppe 8, G	0
Minnegruppe 9, J	7

Tabell 4.29

